

STOCKHOLMS
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK

JUR 2.676
MAG

JUR
Civ
Bearb

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

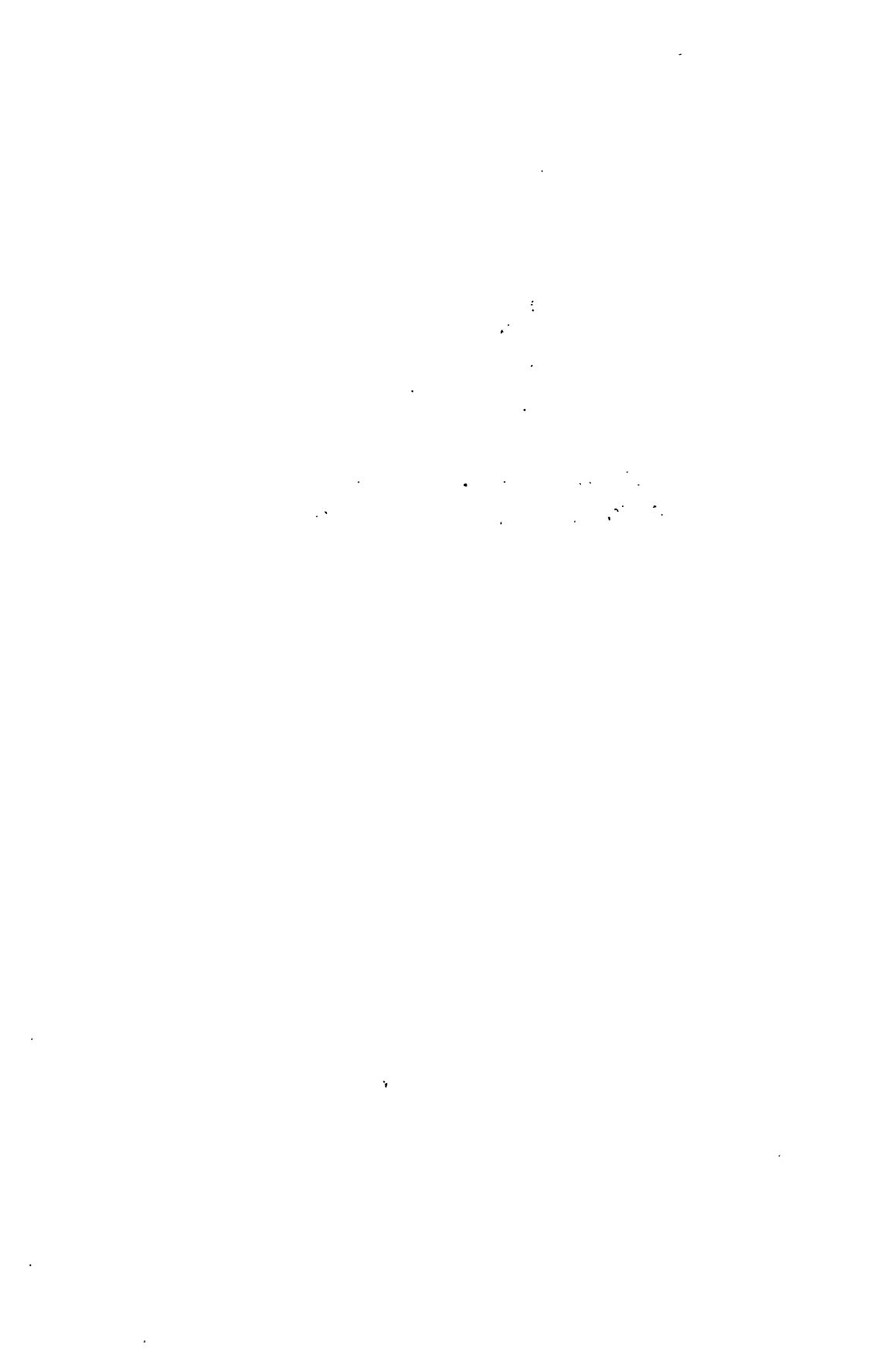
- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

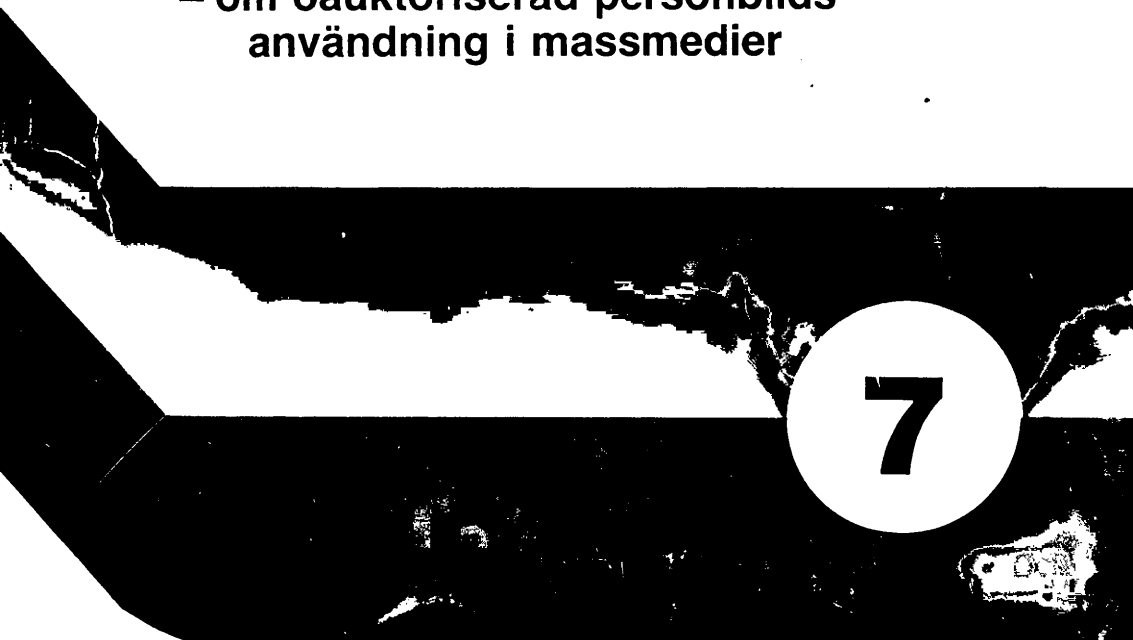
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

Juridiska Fakulteten i Stockholm
Skriftserien

RÄTT TILL EGEN BILD

– om oauktoriserad personbilda-
användning i massmedier

7

Marianne Levin

~~MAG~~
Jur III
Civ
bearb
Ex. 3

Juridiska Fakulteten i Stockholm Skriftserien

1. *Lord Wedderburn of Charlton; Clyde W. Summers;
Ole Hasselbalch*
Arbetsrättsliga uppsatser
2. *Anders Hedman*
Ansvar och ersättning vid medicinsk verksamhet
3. *Claes Peterson*
Äganderätt, avtalsfrihet och fördelning av företagens
vinster
4. *Lars Pehrson*
EG och immaterialrätten.
Gemenskapsrättens inverkan på nationell immaterialrätt
5. *Per Magnusson; Dan Sandberg*
Rättssäkerheten i fackföreningar
6. *Jan Hellner m fl*
Rationalitet och empiri i rättsvetenskapen
7. *Marianne Levin*
Rätt till egen bild
– om oauktoriserad personbildsanvändning i massmedier

3

MAG
Jur II
Civ bearb

30001 000684391

**Juridiska fakulteten i Stockholm
Skriftserien**

Rätt till egen bild

**– om oauktoriserad
personbildansanvändning
i massmedier**

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

**Juridiska Fakulteten i Stockholm
Skriftserien**

RÄTT TILL EGEN BILD

**– om oauktoriserad personbilda-
användning i massmedier**

Marianne Levin

STOCKHOLM
SELIBRARIAT
2015

Stiftelsen Juristförlaget
vid Stockholms Universitet

© Stiftelsen Skrifter utgivna vid Juridiska fakulteten
vid Stockholms universitet och Marianne Levin 1986
Skriftserien nr 7 1986
Stiftelsen Juristförlaget vid Stockholms universitet
ISBN 91-7598-055-x
ISSN 0280-8056
Gotab, Stockholm 1986
Publiceringsbidrag till denna skrift har erhållits från
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet (HSFR).

Förord

En man och en kvinna hade en skön solig försommardag vistats tillsammans i gräset i en park. En fotograf fotograferade paret med teleobjektiv. Den romantiska bilden såldes till en bildbyrå. Bildbyrån sålde den i sin tur till ett förlag, som placerade den på omslaget till en bok om kärlek och kroppsspråk...

Personerna på bilden var identifierbara, och de fick en del obehag på grund av den oönskade publiceringen. Men bildens innehåll var inte – allmänt sett – kränkande. Därför kunde brottsbalkens förtalsregler inte åberopas. Inte heller föll utnyttjandet naturligt under någon annan lagregel som gjorde det möjligt att stoppa den oauktoriserade bildanvändningen och/eller möjliggöra ersättning för det ekonomiska utnyttjande, som det här var fråga om.

Den lag som skulle kunna tyckas komma ifråga vore lagen om namn och bild i reklam. Men här var det inte fråga om reklam, utan bilden fanns på ett tryckfrihetsskyddat alster, en bok. Möjligen skulle lagen om namn och bild i reklam trots allt kunna vara tillämplig, eftersom syftet med bildanvändningen var att marknadsföra boken, och bildpersonerna inte direkt hade något med innehållet att göra. Men utgången av en talan enligt lagen om namn och bild får ändå bedömas som tveksam mot bakgrund av återhållsamma förarbetsuttalanden till den lagen. I gränsfall tar tryckfriheten över.

Hade samma sak inträffat i exempelvis Västtyskland, är det däremot ingen tvekan om att paret skulle ha kunnat stoppa vidare spridning av boken, få åtminstone ersättning för bildanvändningen och eventuellt även ideellt skadestånd.

Detsamma gäller Frankrike. Men i dagens Sverige står skyddet för privatlivets helgd lågt i kurs. Visserligen finns pressetiska regler, så om bildutnyttjandet skett i en tidning eller tidskrift kunde det möjligen ha resulterat i ett klandrande yttrande från Allmänhetens Pressombudsman (PO) eller Pressens Opinionsnämnd (PON). Men detta hade inte givit bildpersonerna någon rätt till ersättning.

Pressens Opinionsnämnds ordförande, justitierådet Höglund, uttalade apropå pressetik vid en offentlig debatt arrangerad av Juridiska Föreningen vid Stockholms Universitet våren 1985 att det var generande att ett demokratiskt land som Sverige saknade lagregler som värnade om den enskildes integritet. Som det är idag, är den enskilde utan talerätt. Allt som kan hända vid angrepp på personligheten, som inte innebär en objektiv kränkning, är klander av den tidning som begår förseelsen, klander via frivilligt upprättad självjustis.

Kontakten med det ovannämnda fallet gjorde att jag med professorerna Ulf Bernitz och Gunnar Karnell som inspirerande diskussionspartners började titta närmare på de svenska förhållandena i ett internationellt perspektiv, och speciellt med tanke på vilka möjligheter den har vars personbild har blivit ut-

nyttjad. Min undersökning gjorde mig både förvånad och upprörd. Tveklöst instämmer jag i justitierådet Höglunds uttalande. Utan en lagreglering måste de svenska förhållandena starkt ifrågasättas från varje enskild persons synpunkt.

Jag vill därför rikta uppmärksamhet på frågan om skydd för den personliga integriteten, åtminstone vad avser egenbilsrätten, och visa att denna på ett naturligt sätt låter sig lagregleras utan våldförande på vad som är i någon mening rimlig pressfrihet. Därmed skulle äntligen en personlighetsrätt ha åstadkommits i Sverige, som hittills trots ibland uppseendeväckande "övertramp" inte måktat samla sina lagstiftande organ till att ens ta frågan i samlat betraktande.

Det är alltså min förhoppning att den viktiga frågan åter skall uppmärksammas om behovet av en lag som tillerkänner individen den självklara rätten att bestämma över oönskade användningar av den egna personbilden, utanför klart definierade användningar för vilka samtycke inte krävs.

Som det nu är, efter yttrandefrihetsutredningens betänkande (SOU 1983:70), tycks egenbilsrätten över huvud taget inte vara beaktad. Den personliga integriteten anser utredningen ha ett tillfredsställande skydd genom de pressetiska reglerna. Det i integritetsfrågor väl insatta justitierådet Höglund var uppenbarligen av en motsatt åsikt.

Utredningens ställningstagande innebär att blunda för verkligheten. Endast kortsiktiga, kommersiellt inriktade medieexperter och kallhamrade sensationsjournalister, pressade av att nå upplagesiffror till varje pris, kan finna tillfredsställelse i nuläget. Andra som möjligtvis också kan luta sig tillbaka i länstolen är bokförlag, posterframställare och andra som inte ens omfattas av de pressetiska reglerna.

Stockholm i september 1985
Marianne Levin

INNEHÅLL

1 Inledning

1.1	Personlighetsrätt	7
1.1.1	Definitioner	8
1.2	Den svenska debatten	10
1.3	Kort om massmedieexplosionen	12
1.4	Rätten till egen bild	14
1.4.1	Exempel på bildmässiga personlighetsintrång	15
1.4.2	Ett isolerat problem	16
1.5	Den fortsatta framställningen	18

2 Internationell utblick

2.1	Internationella konventioner och rekommendationer angående integritetsskydd	19
2.1.1	Förenta nationerna	19
2.1.2	Europarådskonventionen	19
2.2	USA	20
2.2.1	Allmänt	20
2.2.2	Reklam	21
2.2.2.1	"Right of publicity"	22
2.2.2.2	Diffus gräns	23
2.2.3	Personskildring	24
2.2.4	"Public figures"	25
2.2.4.1	"Immediate public interest"	26
2.2.5	"Fictionalization"	27
2.2.6	"Unfair competition"	28
2.2.7	Skyddstid	28
2.2.8	Slutsats	28
2.3	England	29
2.3.1	Allmänt	29
2.3.2	Praxis	30
2.3.2.1	"Breach of confidence"	31
2.3.2.2	Skadestånd	32
2.3.3	"Copyright"	32
2.3.4	"Passing off"	33
2.3.5	Slutsats	33
2.4	Västtyskland	33
2.4.1	Allmänt	34
2.4.2	Det speciella bildskyddet	34
2.4.2.1	"Bild"	35
2.4.2.2	Intresseavvägning	36
2.4.2.2.1	Personer ur samtidshistorien	37
2.4.3	Reklambilder	38
2.4.4	"Lebensbild"	39

2.4.5	Skyddstid	39
2.4.6	Skadestånd	40
2.4.7	Slutsats	40
2.5	Schweiz	41
2.5.1	Allmänt	41
2.6	Frankrike	42
2.6.1	Allmänt	42
2.6.2	1970 års lag	43
2.6.3	Tillståndskravet	44
2.6.3.1	Bevisbördan	45
2.6.4	Offentliga personer, offentlig plats	45
2.6.4.1	Skydd för den privata sfären	46
2.6.5	Reklambilder	46
2.6.6	Personskildring	47
2.6.7	Relationen till immaterialrättigheter	48
2.6.8	Slutsats	48
2.7	Danmark	48
2.7.1	Det lagstadgade skyddet	48
2.7.2	Skydd enligt allmänna rättsgrundsatser	49
2.7.2.1	Praxis.	50
2.7.3	Pressetiska regler	51
2.7.4	Slutsats	51
2.8	Finland	51
2.8.1	Allmänt personlighetsskydd	52
2.8.2	Förstärkt skydd.	53
2.8.2.1	”Om ärekränkning och privatlivets fred”.	53
2.8.3	Skadestånd	54
2.8.4	Pressetiska regler	54
2.8.5	Slutsats	55
2.9	Norge	55
2.9.1	Skyddet enligt fotografiloven	56
2.9.2	Allmänna rättsgrundsatser	57
2.9.3	Skadestånd	58
2.9.4	Reklamanvändning.	58
2.9.5	Pressetiska regler	59
2.9.6	Slutsats	59
3 Rättsläget i Sverige		
3.1	Inledning	61
3.2	Bestämmelserna i Brottsbalken och tryckfrihetsförordningen	62
3.2.1	Förtal	63
3.2.2	Gynnar medierna.	64
3.3	Skydd mot fotografering	65
3.4	Filmcensur	65
3.5	Bestämmelser i immaterialrätten m m	65
3.6	Lagen om namn och bild i reklam	66
3.6.1	Kopplingen brott – skadestånd	67

3.7	Svensk rättspraxis	68
3.7.1	Typ 1	69
3.7.1.1	"Nyfiken gul"	69
3.7.1.2	"Hem till byn"	70
3.7.1.2.1	Marknadsföring av tryckt skrift	71
3.7.1.3	"Essy Persson"	71
3.7.1.4	"Anita F"	72
3.7.1.5	Slutsatser beträffande Typ 1	72
3.7.2	Typ 2	73
3.7.2.1	Sthlms RR 6 mars 1970	73
3.7.2.2	Sthlms RR 24 april 1970	73
3.7.2.3	Sthlms TR 16 april 1971	73
3.7.2.4	Sthlms TR 9 mars 1972	74
3.7.2.5	Eskilstuna TR 1 oktober 1973	74
3.7.2.6	Sthlms TR 25 november 1974	74
3.7.2.7	Sthlms TR 9 april 1976	74
3.7.2.8	Sthlms TR 3 oktober 1979	75
3.7.2.9	Slutsats beträffande Typ 2	75
3.7.3	Självsanering inom medier	75
3.7.3.1	Pressen	76
3.7.3.1.1	Praxis	78
3.7.3.1.2	Kommentar	82
3.7.3.2	Radionämnden	83
3.7.3.2.1	Praxis	84
3.7.3.2.1.1	1975-08-18 "Aktuellt" och "Rapport"	84
3.7.3.2.1.2	1979-03-26 "Aktuellt" och "Rapport"	84
3.7.3.2.1.3	1979-10-25 "Rapport" och "Magasinet"	85
3.7.3.2.1.4	1980-03-03 "Rapport" och "Magasinet"	85
3.7.3.2.1.5	1980-05-13 "Studio S"	85
3.7.3.2.1.6	1980-09-30 "Studio S"	86
3.7.3.2.1.7	1980-11-06 "Dokument utifrån"	86
3.7.3.2.1.8	1981-10-26 "Aktuellt"	86
3.7.3.2.1.9	1981-11-30 "Rapport"	87
3.7.3.2.1.10	1982-02-17 "Magasinet"	87
3.7.3.2.1.11	1982-02-23 "Studio S"	87
3.7.3.2.1.12	1982-11-04, 11-11 och 11-18 "Kanal 3"	88
3.7.3.2.1.13	1982-11-06 "Aktuellt"	88
3.7.3.2.1.14	1981-03-01 "Studio S"	88
3.7.3.2.2	Kommentar	89
4	Synpunkter på det svenska egenbildsskyddet i ett internationellt perspektiv	
4.1	Inledning	91
4.2	En sammanfattande komparation	92
4.2.1	Svensk särställning	94
4.3	Skadans art	95
4.4	Argument för lagstiftning	96
4.4.1	Reparation, prevention och omfattning	97

4.5	Överväganden i förhållande till annan lagstiftning	98
4.5.1	Tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen	98
4.5.1.1	Undantaget för upphovsrättslagstiftningen	99
4.5.1.2	Kommersiell reklam	99
4.5.1.3	Behovet av ändring i tryckfrihetsförordningen	100
	4.5.1.3.1 I relation till upphovsrättslagstiftningen	100
	4.5.1.3.2 I relation till lagen om namn och bild.	101
	4.5.1.3.3 I relation till tryckfrihetens syften	101
4.5.2	Brottsbalken och skadeståndslagen	103
	4.5.2.1 I relation till brottsbalksbestämmelser	103
	4.5.2.2 I relation till skadeståndslagen	104
4.5.3	Slutsats	105
4.6	Förslag till lag om rätt till egen bild	106
4.6.1	Förklaringar	107
	4.6.1.1 Begrepp	107
	4.6.1.2 Syften	108
	4.6.1.3 Presumptionsregler	108
	4.6.1.4 Relationen till immaterialrättigheter	109
	4.6.1.5 Avvägningsbehov	109
	4.6.1.6 Skyddstidens längd	110
4.6.2	Slutord	111
	Litteraturförteckning	113
	Citerade domstolsavgöranden	118
	Vissa förkortningar	124
	Abstract	126

1. INLEDNING

1.1 Personlighetsrätt

Frågan om en personlighetsrätt i allmänhet och en rätt till egen bild i synnerhet är förhållandevis ny. Den får anses höra hemma i den västerländska industristaten efter år 1800, och när det gäller bild först egentligen efter år 1900. Ett ofta anförd rättsfall när det gäller egen bild daterar sig dock från 1899. Det rörde två fotografer som lyckats ta sig in till och fotografera den döde kanslern Bismarck på dödsbädden. (Se RG 28.11 1899, RGZ 45 s 170) Händelsen anses ha haft stor betydelse för att en speciell bildrätt utvecklades i Tyskland i samband med införandet av KUG (Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie vom 9.1. 1907).

Avgörande för att frågan om en personlighetsrätt kom att aktualiseras var bl a de under 1700-talet framväxande naturrättsliga upplysningsidéerna, som kulminerade i den franska revolutionens deklaration om mänskliga och medborgerliga rättigheter år 1789. Människans individuella värde kom att fokuseras. Allt sedan dess har också diskussionerna om en personlighetsrätt och dess innehåll spelat en viktig roll, först i Frankrike och något senare i Tyskland. (Se S Strömholm: *Le Droit moral* I s 195 ff, 248 ff, 316 ff)

Vidare kan huvudsakligen tre faktorer sägas ha varit betydelsefulla för den personlighetsrättsliga debatten: den sociala revolutionen, den industriella revolutionen och samhällets ökade kommersialisering. För den senare har naturligtvis den moderna massmedieutvecklingen varit väsentlig. (Se vidare Å Lögdberg i *Den personliga integriteten* s 17; S Strömholm: *Right of Privacy* s 15 ff; H. Hubmann: *Das Persönlichkeitsrecht* s 1 ff, 6 ff, 84, 89 ff)

Det är emellertid intressant att konstatera att även om frågan om personlighetsrätt allt sedan mitten av 1800-talet har upptagit rättsvetenskapens intresse, så har den inte fått någon egentlig lösning. Förklaringen ligger kanske delvis i att begreppet personlighetsrätt är mycket vidsträckt. Det är både svårt att definiera vad en personlighetsrätt i juridisk bemärkelse skall innefatta och hur den skall avgränsas. (Se H Hubmann a a s 1 ff)

För det första är personligheten inte något påtagligt eller konstant. Inte heller är den att uppfatta som likadan från individ till individ. För det andra måste de, för ett demokratiskt samhälle, grundläggande press- och yttrandefriheterna vägas mot en också grundläggande rätt till respekt för den personliga integriteten. Denna rätt till en personlig skyddad sfär är en förutsättning för det västerländska demokratiska samhällets fortlevnad. (Se Å Lögdberg a a s 19.) Det framstår därför som ett rimligt krav att rättsordningen värnar om den enskildes personlighet, men också att detta sker genom en intresseavvägning. (H Hubmann a a s 123 ff. 133 ff. 228 ff)

1.1.1 Definitioner

I den internationella debatten används ofta begrepp som "right of privacy" – dvs rätten till ett privatliv, en rätt att bli lämnad ifred både av samhället och av enskilda – och "right of the personality", "Persönlichkeitsrecht" samt "droit de la personnalité" – dvs ett skydd för den personliga integriteten. Det senare torde vara ett något vidare begrepp. (Se S Strömholm a a s 25 ff, spec s 43; jfr även J Freese/C Gavatin/N Rydén s 15)

Den Internationella Juristkommissionen antog vid sitt möte i Stockholm 1967 en förhållandevis omfattande resolution beträffande "right of privacy", som även innebar ett försök att göra definitioner och avgränsningar. (Se vidare S Strömholm a a s 237 ff) Av resolutionen framgår för det första att "privacy" är en fundamental mänsklig rättighet och ett viktigt led i att uppnå mänsklig lycka. För det andra definieras innebörden av "privacy" till en rätt för individen att leva sitt eget liv med ett minimum av inblandning från myndigheter, allmänhet och andra individer. För det tredje finns en exemplifiering på vad det senare innebär, nämligen att slippa bli utsatt för bl a:

- a) intrång i privat-, hem- och familjeliv;
- b) angrepp på ära och rykte;
- c) att bli presenterad i falsk dager;
- d) avslöjanden av irrelevanta besvärande fakta i privata förhållanden;
- e) utnyttjanden av namn, identitet eller bild.

Kommissionens vittomfattande resolution innehåller ytterligare exemplifieringar på praktiska situationer som innebär otillbörliga intrång, samt slutligen begränsningar på grund av avvägningar i förhållande till andra skyddsvärda intressen.

I USA har "privacy" bl a definierats som "the claim of individuals, groups, or institutions to determine for themselves when, how, and to what extent information of them is communicated to others". (Se A F Westin s 7) Denna definition kan sägas vara en viss utvidgning av den "right to privacy" som S D Warren och L D Brandies argumenterade för i sin berömda artikel "The Right of Privacy" (Harvard Law Rev 1890 s 193 ff), dvs snarast en rätt att få vara ifred.

I Restatement of the Law of Torts (1938), Sec 867 hette det vidare: "A person who unreasonably and seriously interferes with another's interest in not having his affaires known to the others or his likeness exhibited to the public is liable to the other". Detta utvecklades ytterligare i Restatement (Second) of Torts, Sec 652 A (Tenth Draft No 22, 1976), som uttalar som allmän princip att:

"The right of privacy is invaded when there is

- a) intrusion upon the seclusion of another...
- b) appropriation of the other's name or likeness...
- c) publicity given to the other's private life...

d) publicity which places the other in a false light before the public...”

Den tyska doktrinen som tidigt sysslade med frågan om en personlighetsrätt har anlagt ett vidare och mer filosofiskt perspektiv. Garais, Gierke och Kohler var pionjärerna i slutet av 1800-talet, och de följdes 50 år senare av Hubmanns djuplodande analys i *Das Persönlichkeitsrecht* 1953. (Jfr även *Festschrift für Heinrich Hubmann*, Frankfurt am Main 1985)

Den tyska personlighetsrättsuppfattningen (”das Persönlichkeitsrecht”) innefattar rätt till kropp, liv, frihet och ära, social ställning, rörelsefrihet, kommersiell verksamhet och good will, namn, varumärke samt till intellektuella rättigheter m m. (Jfr även S Strömholms a a s 28 ff) Det franska ”droit de la personnalité” har en omfattning som i stort överensstämmer med motsvarande tyska begrepp, säkert utvecklat under ömsesidig påverkan. (Se även vidare nedan 2.4 och 2.6 betr Västtyskland resp Frankrike)

I Sverige förefaller begrepp som ”privacy”, ”personlighetsrätt”, ”personlig integritet” och ”privatlivets helgd” (betr det senare se exv 2 kap 1 § tryckfrihetsförordningen 1949:185, 1982:941) att användas relativt likvärdigt. Den delvis diffusa svenska begreppsbildningen förefaller snarast att ha sin förklaring i att några egentliga avgränsningar aldrig har diskuterats. Olika författare har därmed kunnat lägga in sin personliga uppfattning, inom de relativt vida ramar som de aktuella begreppen representerar.

Integritetsskyddskommittén (Dir av den 13.5 1966) har definierat den personliga integriteten som att ”den enskilde kan göra anspråk på en fredad privat sektor inom vilken han kan avvisa inblandning från utomstående.” (Se SOU 1980:8 s 71) Detta är alltså en definition snarast i linje med det amerikanska ”privacy”, och inte i enlighet med den absoluta rätt som finns i det tyska ”Persönlichkeitsrecht”.

En annan svensk definition, som också ligger nära ”privacy” men, som ytterligare snävar in den skyddade sfären står Åke Lögdberg för. Personlighetsrätt är enligt honom ”rätten för en person, eller möjligtvis en grupp personer, att kunna bestämma över möjligheterna för andra personer att få del av information om honom (gruppen) eller använda hans (dess) namn, bild eller andra personliga attribut i reklam eller annat kommersiellt syfte.” (Se Å Lögdberg i *Den personliga integriteten* s 16; densamme i prop 1975/76:209 s 268; jfr även U Bernitz i NIR 1971 s 26 ff)

Bägge dessa definitioner kan vidare jämföras med det perspektiv på ”personlighetsrätt” som anläggs av Ulf Bernitz, Gunnar Karnell, Lars Pehrson, och Claes Sandgren i *Immaterialrätt* (Stockholm 1983 s 71 f). Deras begrepps-bildning kan närmast likställas med den tyska. Personlighetsrätten är enligt dessa författare ett vidsträckt och mångfacetterat begrepp som innefattar åtskilliga rättighetstyper.

De nämner för det första, det i Sverige ännu outvecklade, integritetsskyddet som finns uttalat i regeringsformens målsättningsparagraf, 1 kap 2 § tredje stycket (1976:871). För det andra hänför de upphovsmännens ideella rätt till

personlighetsrätten, liksom att uppfinnarens namn skall anges i en patentansökan. Vidare räknar de skyddet för eget namn till personlighetsrätten samt lagen om namn och bild i reklam (1978:800). De påpekar också att marknadsföringslagen (1975:1418) innefattar ett visst personlighetsskydd i 2 §. Ytterligare rättsregler som anförs i sammanhanget är 14 § varumärkeslagen (1960:644) och 4 a § mönsterskyddslagen (1970:485).

Regler om ärekränkning brukar kunna åberopas mot vad som uppfattas som grova personlighetskränkningar i de flesta rättssystem. Men i grunden ger ärekränkningsreglerna ett skydd för individen som är av en annan karaktär än ett skydd för personligheten. Ett intrång i personligheten handlar om en direkt upplevd skada för den utsatta personen, och möjligheterna att skydda sig mot och erhålla kompensation för en sådan. Ärekränkningsreglerna, däremot, handlar om att en person utsätts för kränkning i andras ögon. Skyddet vänder sig i det senare fallet mot andras missaktning. (Se G Chernoff/H Sabrin s 33)

Själv ansluter jag mig till att personlighetsrätt kan uppfattas som ett vidsträckt begrepp innefattande samtliga skyddsmöjligheter för såväl den personliga integriteten i fysisk och psykologisk bemärkelse som rätten till olika slags individualiseringsmedel inom bl a immaterialrättslagstiftningen. "Privacy", rätten att bli lämnad ifred, blir alltså en underavdelning inom personlighetsrätten.

I det sammanhanget kan den rätt till egen bild, som finns i åtskilliga rättssystem, betraktas som en kombination av rätten till ett individualiseringsmedel, som innehavaren själv skall kunna bestämma över, och en rätt att bli lämnad ifred. Egenbildsrätten innefattar alltså dels en rätt att slippa bli avbildad mot sin vilja, dels en rätt att slippa få oönskad bildinformation om sig spridd, om denna inte representerar ett oavvisligt allmänintresse.

1.2 Den svenska debatten

Frågan om ett förstärkt integritetsskydd har varit föremål för relativt omfattande diskussioner i Sverige under senare år. Utomlands erbjuder rättsordningarna oftare ett starkare skydd för personligheten än den svenska. Det gäller inte minst rätten till egen bild, som är föremål för speciell reglering i bl a *Italien* (Art 96-98 La legge di diritto d'autore, No 633 av den 22.4 1941), *Norge* (§ 15 Lov om rett til fotografi av den 17.7 1960 Nr 1), *Västtyskland* (§§ 22-24 KUG= § 141 Ziff 5 Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte vom 9.9 1965 BGB IS 1273), *Schweiz* (Art 35 Bundesgesetz betr das Urheberrecht an Werken der Literatur und Kunst vom 7.12 1922) och *Österrike* (Art 78 Urheberrechtsgesetz; BGBl 1936/111). I Sverige har skyddsbehovet för egen bild bl a påtalats av upphovsrättsutredningen. (Se SOU 1956:25 s 282 ff, 478 f)

1966 tillsattes den ovannämnda integritetsskyddsutredningen. Kommitténs arbete har bl a lett till lagstiftning beträffande skydd mot avlyssning (1975:239-242) och mot personbevakning med hjälp av tv-kamera (1977:20). I samband med sistnämnda lagstiftning prövades emellertid inte kommitténs förslag till nya bestämmelser i brottsbalken om förbud mot olovlig fotografering. (Se prop 1975/76:194 s 6; jfr SOU 1974:85) I stället bestämdes att förslaget till denna del skulle behandlas i samband med överväganden om privatlivets fred (SOU 1980:8). Däremot har integritetsskyddskommitténs förslag Reklam och integritet (SOU 1976:48) lett till ett begränsat skydd för namn och bild genom lagen om namn och bild i reklam, som trädde i kraft den 1 januari 1979.

Slutligen bör uppmärksammas att 1976 infördes det ovannämnda målsättningsstadgandet i 1 kap 2 § tredje stycket regeringsformen om skydd för den enskildes privatliv. Det stadgandet har dock inte någon bindande verkan. Integritetsskyddskommittén kunde senare inte heller ena sig om hur det nya målsättningsstadgandet skulle preciseras närmare i allmän lag. Kommitténs överväganden om Privatlivets fred (SOU 1980:8) har inte lett till någon lagstiftning, och förefaller inte heller att göra så i framtiden. (Se SOU 1983:70 s 245 ff) Förhållandet kan främst förklaras med att kommittén var delad på tre olika linjer i betänkandet, nämligen "lagstiftningslinjen", "självsaneringslinjen" och "ersättningslinjen".

Lagstiftningslinjen, bestående av tre ledamöter samt experten i kommittén, chefsjuristen Göran Ljungberg, ansåg att regeringsformens målsättningsstadgande är verkningslöst, om inte det allmänna också slår vakt kring den enskildes privatliv genom lagstiftning. Ett starkt argument för lagstiftning ansåg lagstiftningslinjens företrädare också vara att sådan lagstiftning finns i de övriga nordiska länderna. (Se vidare SOU 1980:8 s 87 ff)

Självsaneringslinjen företrädde av fyra kommittéledamöter. De ansåg att det nuvarande självsaneringssystemet inom pressen, och dess motsvarighet inom etermedia, var tillfyllest. De ledamöter som företrädde självsaneringslinjen menade att en utvidgning av tryckfrihetsbrotten endast kunde göras om mycket starka skäl talade för en sådan reglering. (Se vidare SOU 1980:8 s 103 ff)

Slutligen ansåg en ledamot att det nuvarande regelsystemet kompletterat med självsanering skulle bibehållas. Men denna ledamot framförde att möjligheter till ekonomisk ersättning i händelse av intrång i personlighetsrätten borde införas. Detta skulle kunna ske både genom civila skadestånd och ersättningsmöjligheter från allmänna medel. En huvudtanke enligt *ersättningslinjen* var också att Pressens Opinionsnämnd skulle kunna utdöma skadestånd. (Se vidare SOU 1980:8 s 107 ff)

1983 presenterade yttrandefrihetsutredningen sitt förslag till yttrandefrihetsgrundlag i betänkandet Värna yttrandefriheten (SOU 1983:70). Utredningen avrådde från att lagstiftningsvägen förstärka integritetsskyddet. Som

ett vägande skäl framfördes att ”De fina nyanseringar som krävs vid avvägningen mellan yttrandefrihetsintresset och integritetsskyddsintresset gör att ämnesområdet lämpar sig bättre för en självsanering än för en lagstiftning, som nödvändigtvis skulle bli trubbig och trög i fråga om såväl normer som tillämpning”. Vidare ansåg utredningen att den oenighet som integritetsskyddskommittén redovisade i betänkandet Privatlivets fred och de därefter delade uppfattningarna bland remissinstanserna talade mot lagstiftning. (Se SOU 1983:70 s 245 ff, spec 251)

I doktrinen har integritetsskyddet speciellt behandlats av Åke Lögdberg i ett antal artiklar samt i en bok, *Personlighetsrätt* (1972). Han har därvid speciellt behandlat rätten till egen bild i Rättsvetenskapliga studier till minnet av Phillips Hult (1960 s 321 ff) och i *Scandinavian Studies in Law* (1967 s 211 ff). Även Stig Strömholm har publicerat en komparativ översiktsstudie, den ovan citerade *Right of Privacy* (1967) inför den Internationella Juristkommissionens möte i Stockholm 1967, samt en artikel i *Svensk Juristtidning* (1971 s 695 ff).

1.3 Kort om massmedieexplosionen

Som ovan nämnts har kommersialiseringen och dess ömsesidiga påverkan på moderna massmedier spelat en stor roll när det gällt att aktualisera frågorna kring personlighetsskyddet, och inte minst skyddet för egen bild. Framför allt har antagligen televisionens genomslag och utbredning helt förändrat den västerländska människans bilduppfattning och bildupplevelser samt även kravet på intimitet i bildumgänget.

Moderna massmedier, med tonvikt på mass-, kan dateras till 1833, då den första populärtidningen, *The Sun*, grundades av Benjamin H Day i USA. *The Sun* hade tre år efter starten en upplaga på 30.000. Åtskilliga följde sedan i *The Sun*s spår, och den engagerande journalistiken utvecklades i USA under de följande årtiondena.

Joseph Pulitzers tidning, *The World*, fick på några år en upplaga på 100.000 exemplar. Den kan ses som början på skvallerpresseran (”the yellow press”), som annars främst brukar förknippas med tidningskungen Randolph Hurst. Denne gick ofta hänsynslöst fram mot de omskrivna, en attityd som 1890 resulterade i den ovan omtalade artikeln av S D Warren och L D Brandies. (Se vidare nedan 2.2 betr USA)

Utvecklingen i USA var inte isolerad i förhållande till Europa vid samma tid. Också i England, Frankrike och Västtyskland växte under 1800-talets senare del fram en hårdhänt populärpress. Tidningarna konkurrerade sins emellan om såväl läsare som annonsörer, ofta med grova medel. Priserna pressades även, vilket gjorde det möjligt för allt större skaror av människor

att utan egentliga uppoffringar regelbundet skaffa sig dessa nya tidningar. Upplageökningen, i exempelvis England, var 1856-1882 kring 600 procent. (Se S Hadenius/ L Weibull s 105)

Att uppmärksamma är också reklamens växande roll från och med slutet på 1800-talet, såväl avseende mediernas ekonomi som kulturellt inflytande. Helt nya påverkanstekniker utvecklades successivt i och med att det blev möjligt att nå stora grupper på mekanisk väg. Genom nya möjligheter till bildåtergivning kom bilden att bli ett effektivt sätt att till att börja med demonstrera varan, för att senare snarare demonstrera en livsstil eller ett tillstånd som uppnåddes genom att köpa den annonserade varan. Bilden sa många gånger mer än ord. Den hade också större uppmärksamhetsvärde än enbart text, och den uppfattades som trovärdigare.

Bildens betydelse i det moderna massmediesamhället är mycket stor. Möjligheten att fixera och mångfaldiga fotografiska bilder innebar i medievärlden något av samma grundläggande förändring – på gott och ont – som möjligheterna att mekaniskt massproducera produkter. Den moderna foto- och reproduktionstekniken har vidgat bilden av en människa till en massproducerad vara. (Se M McLuhan s 170)

Den moderna attityden till bilder, och då kanske speciellt avslöjande och närgångna bilder av människor, bilder av offer för olyckor m m fick sitt genombrott i och med att tv gjorde sitt intåg i de amerikanska hemmen från och med slutet av 1920-talet. I vårt eget land, liksom i många västeuropeiska länder, skedde motsvarande utveckling från mitten på 50-talet. Filmen hade utvecklats allt sedan 1800-talets slut, och det växte fram en ny skådespelar-”aristokrati”, på modernt massmediespråk s k kändisar, inte minst genom den spridning av filmer som möjliggjordes genom tv. Samtidigt utvecklades också bildöverförings- och återgivningstekniken snabbt, och fototekniken förändrades när det gällde pressbilder. Film- och tv-rutornas stora personporträtt kom att flyta in i tidningarna.

Den nya mediesituationen och den nya medietekniken skapade ett nytt slags intimitet mellan sändare och mottagare. De televiserade personbilderna i hemmen gjorde att mottagarna kände sig befreundade med de personer de mötte mer eller mindre dagligen. Medan de stora dagstidningarna något mindre kom att påverkas av tv:s genomslagskraft, kom denna att mycket starkt styra utformningen av tabloid- och veckopressen. Kvälls- och veckotidningarna utvecklades till ett komplement dels till dagspressen, dels – och framför allt – till tv. Typiskt för denna första period av massmedial bildexplosion var också att stora bildtidningar som Life, Look och Paris Match växte sig starka. Dessa tidningars fotografer skydde snart inga medel att ta bilder med stort B. (Jfr även Garella v Onassis, 487 F 2d s 986 [CA 2])

Tidningar med stora upplagor, etermedier och film skapade så en grogrund för kändiskulturen. Information om filmstjärnor och andra personer i ramp-ljuset kunde spridas till den stora allmänheten. Som ett led i lanseringen av

filmer, tv-program och skådespelare spreds pikanta uppgifter, vilket hade något av en spiraleffekt. Allmänheten deltog i historierna om dessa personer som om de hade hört till den egna familjen. Motsvarande tekniker användes också vid i lanseringen av politiker, sportstjärnor m fl.

Det har alltså blivit allt lättare att uppta och sprida bilder. Tekniken, i kombination med bild- och skvallerpressens utveckling, har gjort att människor utnyttjas på ett allt hänsynslösare sätt. Den hårdnande tidningskonkurrensen, och kanske även en hårdnande samhällsattityd, där många tidigare tabugränser har sprängts, har gjort att "säljande" personer exploaterats i allt snabbare tempo, med eller mot sin vilja. Den enskildes integritet är ofta utsatt, och en enskild har förhållandevis små möjligheter att hävda sig mot dagens medieförretag.

De medier som idag främst är aktuella för bildspridning i Sverige är dagstidningar med en sammanlagd upplaga på cirka 4,5 miljoner exemplar (1978), tidskrifter med en sammanlagd årsupplaga på cirka 575 miljoner exemplar (1978) samt fackpress med en årsupplaga på cirka 174 miljoner exemplar (1978). Cirka 75 procent av befolkningen läser dagligen en morgontidning. Vidare märks böcker, film, television och videogram samt utställningar och affischering. Av allmänlitteratur såldes år 1981 cirka 40 miljoner exemplar. Ungefär 95 procent av de svenska hushållen hade 1981 en tv-mottagare och 16 procent hade vid samma tidpunkt en videobandspelare.

1.4 Rätten till egen bild

Det har redan framhållits att frågan om rätt till egen bild innefattar såväl element av "privacy", rätten att bli lämnad ifred, som en immaterialrätten mer näraliggande rättighet, individens bestämmanderätt över användningen av sin egen bild, innefattande både en ekonomisk och ideell sida.

Var och en vet att han vill vara ifred för omgivningen i viss utsträckning. Men anspråken på att få vara ifred varierar hos skilda människor. Åtskilliga personer som blir avfotograferade, avporträtterade eller filmade känner sig smickrade över att få framträda offentligt och bli uppmärksammade. Inte minst veckotidningars och kvällstidningars reportage från olika slags evenemang visar kontinuerligt hur s k kändisar, halvkändisar och andra som strävar ditåt låter sig avfotograferas stående, ätande, dansande m m. Ett av skälen till detta linsluseri är naturligtvis att de anser sig ha professionell nytta av att synas.

Åtskilliga andra människor uppfattar det emellertid som motbjudande eller obehagligt att bli fotograferade, publicerade eller visade i tv. De känner sig utnyttjade, förödmjukade, besvärade och missbrukade. För ytterligare andra kan närgångenhet vara till stor skada såväl psykiskt som socialt, exempelvis i

samband med olyckor, våldsförövanden och andra brott.

Problemet med personavbildningar i massmedier och en bristande respekt för såväl den enskildes, kanske upplevda, rätt till sin egen bild som till personlig integritet, åtminstone vad privatlivet beträffar, har påtagligt ökat under innevarande massmediala århundrade. Allt fler människor får finna sig i att bli avbildade och bildpresenterade för en större allmänhet, inte sällan utan egen vetskap och utan att kunna bedöma konsekvenserna.

I svensk rätt finns inget generellt förbud mot att utnyttja personbilder utan tillstånd. Visserligen är kränkande bildanvändning straffbar enligt 5 kap 1-4 §§ brottsbalken och 7 kap 4 § punkterna 9-11 tryckfrihetsförordningen, och sedan den 1 januari 1979 är det förbjudet för näringsidkare att vid marknadsföring använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke. Men bortsett från bildanvändning i ärekränkande syfte eller i reklamsammanhang finns åtskilliga utnyttjanden av bilder av intim eller privat karaktär, eller i sådana sammanhang, eller av bilder som ställer den avbildade personen i falsk dager.

Sådan bildanvändning är vanligen betingad av väl så stora kommersiella intressen som bildanvändning i reklam. Som de största syndarna brukar vissa delar av veckopressen anföras. Dessa lever mer eller mindre just på personjournalistiken. Inte heller dags- och kvällspressen brukar emellertid dra sig för att sälja lösnummer på persontemata. Vidare händer att såväl film- och poster- som bokframställare på ett onödigt sätt brukar personbilder utan tillstånd. Slutligen bör uppmärksammas att även personbilder i tv kan utgöra problem för den som blir avbildad. Där sker utnyttjandet givetvis inte, vad beträffar Sveriges Radio, i direkt kommersiellt syfte. Men tv konkurrerar lika fullt med övriga medier och utnyttjar inte sällan samma tekniker i massmediekonkurrensen. Under senare år har även i ökad utsträckning program börjat säljas som videogram.

1.4.1 Exempel på bildmässiga personlighetsintrång

Exemplen på bildmässiga personlighetsintrång är många, och de vittnar inte bara om en medveten exploatering, utan är lika ofta utslag av bristande omdöme och hänsyn. (Se vidare nedan 3.7.3.1.1 betr praxis från Allmänhetens Pressombudsman/Pressen Opinionsnämnd) Här följer axplock av inte ovanliga situationer.

- Bilder tas med teleobjektiv på "svårfångade kändisar" och publiceras i veckopress.
- Intima skvallriga reportage beledsagas av personbilder, tagna vid helt andra tillfällen än det skildringen avser.
- Bilder inskaffas från passbyrån av personer som inte vill ställa upp för fotografering, och bildpublicering sker mot personens vilja.
- Teckningar av identifierbara personer i nedsättande/intima situationer.
- Bilder tagna för reportage i en tidning, vilka senare publiceras i en annan tid-

ning, utan vetskap eller medgivande.

- S k genrebilder, identifierbara personer ur tidningarnas arkiv, används som illustration till tidningsreportage eller dramatiserade berättelser ur verkligheten, där bilderna inte har något att göra med handlingen.
- Personer fotograferas i nöjeslokaler, utan vetskap, och bilderna publiceras i samband med kritiska och insinuanta reportage.
- S k bildreportage, en sekvens bilder tagna utan vetskap, visserligen på offentlig plats, publiceras med fingerad historia som ställer personerna i en falsk dager.
- S k dolda-kameran-reportage utnyttjas i tv och dokumentärfilm.
- Tv-intervjuer sker på gatan, varvid människor inte förstår i vilket sammanhang de skall komma att figurera i.
- Ett filmteam överrumplar personer, och de så tagna bilderna används i en spel- eller dokumentärfilm.
- Bilder monteras ihop, t ex en känd persons huvud på en naken kropp, eller en bild beskärs så att den ger intryck av en annan situation än den verkliga.
- Dåligt maskerade bilder publiceras, så att personer ändå utan svårighet kan identifieras.
- Bilder tagna mot personens önskan, eller utan vetskap, i samband med olyckor, vålds- eller andra brott publiceras.
- Bilder eller teckningar av misstänkta förövare av brott publiceras, där bildpubliceringen inte tjänar något försvarbart intresse.

Det mesta av ovanstående kan i Sverige ske, om inte opåtalat, så åtminstone utan rättsliga sanktioner. Det sker i hägnet av den grundlagstadgade press- och yttrandefriheten. Men något oavvisligt allmänt informationsintresse kan i grunden sällan anföras som försvar för de integritetskränkningar som på detta sätt sker i svenska massmedier genom ett oauktoriserat utnyttjande av personbilder. (Jfr nedan 3.7.3.1 betr Spelregler för press radio och tv)

Det skall, enligt min mening med rätta, relativt mycket till innan en bildanvändning betraktas som brottsligt förtal eller ärekränkning. (Se även exv SOU 1980:8 s 107 ff) Grundprincipen måste vara en fri samhällsdebatt och ett fritt informationsflöde. Ärekränkning innebär, som ovan påpekats, handlingar som utsätter en person för andras ringaktning. Personlighetsrätten tar där emot sikte på personens egen aktning. (Se G Chernoff/H Sabrin s 33). Också i samband med den senare sortens skydd uppstår givetvis frågan om hur en lämplig och rimlig intresseavvägning skall ske, en intresseavvägning som inkluderar bildpersonens rättigheter och intresse av att själv bestämma över hur, och var hon som privatperson skall figurera offentligt.

1.4.2 Ett isolerat problem

Det har framhållits att medan de flesta människor inte anser sig ha en exklusiv rätt till sitt namn, så anser de att deras personbild förtjänar skydd. (Se S Strömholm: Right of Privacy s 126 f) Att människor reagerar häftigare mot att bli skildrade i bild än verbalt, hänger säkert delvis samman med bildens starka förmåga att påverka. Bilder ökar trovärdigheten hos information – ka-

meran ljuger inte – och därmed informationens effektivitet totalt sett.

Från reklamstudier är känt att bilder inte bara väcker större uppmärksamhet. Bilder resulterar även i bättre minnes- eller inlärningseffekter än enbart text. Bilden underlättar alltså personidentifieringen, och den gör det på ett helt annat sätt än enbart ett omnämnande vid namn.

Bildens stora suggestionskraft och minnesförstärkande effekter kan i sig vara skäl att skydda en persons bild. Frågan om rätt till egen bild har emellertid inte skiljts ut i den allmänna diskussionerna kring identitetsskydd i de ovan relaterade sammanhangen. I stället har ett flertal skäl anförts för att rätten till egen bild bör behandlas integrerad med frågan om ett generellt personlighetsskydd. (Se exv SOU 1956:25 s 478 f; prop 1975/76:194 s 6) Det är mot denna bakgrund som jag funnit det angeläget att separat ta upp frågan om rätt till egen bild.

Mot en lagreglering av rätt till egen bild kan naturligtvis från bl a pressen framhållas att krav på tillstånd när det gäller bildanvändning försvårar dess arbete, och därmed dess möjligheter att ge god läsarservice, också om bestämmelsen endast skulle avse sådana personbilder som inte är av direkt nyhetskaraktär. Argumentet håller dock inte för den som följer de pressetiska reglerna. Även om dessa inte innefattar något formellt tillståndskrav, finns ett krav på respekt för enskildas integritet beträffande vad som inte utgör ett oavvisligt allmänintresse. (Se vidare nedan 3.7.3)

En egenbildsrätt framstår över huvud taget som mindre kontroversiell i förhållande till tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen än annan mer ospecificerad personlighetsrättsreglering. Det är endast undantagsvis som en personbild av privat karaktär, använd utan tillstånd, är det måste. Oftare utgör bilden snarare ett slags trevlighet som förhöjer läsvärdet och lättar upp texten. Det skall dock inte bortses ifrån att det finns tillfällen då information blir värdelös, om inte bilder visas.

Slutligen kan anföras att rätten att betämma över sin egen bild framstår som en viktig del av ett önskvärt svenskt personlighetsskydd. Därför kan det vara rimligt att uppställa rättsregler till skydd för sådana påtagliga och identifierande element som en bild. Att diskutera sådana regler torde även innebära någonting betydligt mera konkret vad gäller skyddsobjektet än erkänt svårfångade begrepp som ”personlighet” och ”integritet” – även om avvägningsproblemen kan förekomma också när det gäller bilder.

Bl a kan hävdas att en rätt till egen bild delvis ligger mycket nära det skydd som idag ges åt modeller på beställda porträtt enligt 27 § andra stycket upphovsrättslagen (1960:729), och även uppvisar stora likheter med beställarens rätt enligt 14 § fotolagen (1960:730). Systematiskt är det också upphovsrätten/fotografirätten som fått inrymma rätten till egen bild i de ovannämnda länderna som har en speciell lagstiftning om rätt till egen bild. (Se även vidare nedan betr Västtyskland 2.4 och Norge 2.9). Vidare skulle en rätt till egen bild kunna ses som en naturlig fortsättning på den reglering som påbörjats genom lagen om namn och bild i reklam. (Se vidare nedan 3.6 o 4.5.3)

1.5 Den fortsatta framställningen

I det följande presenteras den internationella konventionsreglering som avser integritetsskyddet samt personlighetsrätten, speciellt avseende egen bild, i ett antal västerländska länder: USA, England, Västtyskland, Schweiz, Frankrike, Danmark, Finland och Norge. Redogörelsen gör därvid inte anspråk på någon fullständighet. Den är baserad på ett begränsat underlag, som redovisas i början av varje avsnitt. Den tjänar dock förhoppningsvis syftet att ställa det svenska rättsskyddet och diskussionerna kring detta i en intressant belysning.

Nära frågan om rätt att utnyttja annans personbild utan tillstånd ligger också frågan om rätt att utnyttja *personskildringar*, ofta omnämnda som "Lebensbild". I Sverige har "Lebensbild" ibland översatts med "livsöde". (Exv i SOU 1980:8 och av Å Lögdberg) Men den benämningen av företeelsen kan knappast anses vara adekvat. Det handlar alltså om en personbeskrivning och skildring av en persons privata angelägenheter. Detta kan ta sig formen av såväl rent påhittade historier som mer journalistiska reportage/intervjuer. Skyddet avseende personskildringar tas upp i samband med de utländska avsnitten, i den mån en fast praxis beträffande sådana har utbildats och/eller ingen skillnad görs mellan personbild och personskildring.

2. INTERNATIONELL UTBILICK

2.1 Internationella konventioner och rekommendationer angående integritetsskydd

Internationella konventioner kan naturligtvis som regel inte annat än i tämligen generella termer uttrycka överbryggande principer. Olika intressen måste vägas mot varandra. Därför blir de internationella konventionerna i relativt liten utsträckning styrande för det nationella skyddets utformning i detaljer. (Jfr dock Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk). Undantag utgör exempelvis den Europeiska konventionen angående de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna av den 4 november 1950 i de delar en överstatlig rättspraxis har utbildats.

Det är i sammanhanget inte heller oväsentligt att en stats samtycke till att vara bunden av konventionstexter innebär att dessa blir direkt tillämpliga i vissa länder, en sk monistisk lagstiftningsprincip. En sådan framgår exempelvis av Art 5 i den franska konstitutionen, Art 6 i den amerikanska konstitutionen och Art 25 i Förbundsrepubliken Västtysklands författning. I andra länder, som exempelvis Sverige och de övriga nordiska länderna, saknas konstitutionella regler om förhållandet mellan nationell rätt och traktater av olika slag. Konventionsåtaganden måste lagfästas innan de blir en del av den nationella rätten enligt denna sk dualistiska princip. (Se vidare SOU 1974:100 s 44 ff; H Strömberg o G Melander s 15 ff; jfr även U Bernitz: Internationell marknadsrätt s 78 f)

2.1.1 Förenta nationerna

Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna av den 10 december 1948 uttalar i Art 12 att "Ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privat- eller familjeliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller om angrepp på heder och anseende." Vidare föreskrivs att "Envar har rätt i klagan till skydd mot sådana ingripanden eller angrepp". Art 17 i den Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, antagen den 16 december 1966, är i princip likalydande. Konventionen är ratificerad av Sverige (prop 1971:125, SÖ 1971:42).

2.1.2 Europarådskonventionen

Art 8 av den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna lyder: "Envar skall ha rätt till

skydd för privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens”. I artikelns andra punkt regleras sedan vilka inskränkningar i denna rätt för den enskilde som får göras. Godtagna är inskränkningar som är lagfästa och som betraktas som nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggandet av oordning eller brott samt skyddandet av liv, hälsa eller moral eller andra personers fri- och rättigheter. Inga andra. (Jfr UNESCO s 22)

Konventionen är ratificerad av Sverige. Sverige har också godkänt konventionens kontrollsystem och erkänt kompetensen hos domstolen för de mänskliga rättigheterna (prop 1951:165, SÖ 1952:35 och prop 1964:87, SÖ 1964:10, 1966:34). Tilläggs kan även att Nordiska rådet har uppmanat de nordiska länderna att vidta åtgärder för ett effektivt skydd av de mänskliga rättigheterna (Se Rekommendation 21/1971)

Konventionsåtagandena har inte föranlett Sverige att lagstifta om någon allmän personlighetsrätt. Det har bl a framhållits att Europarådskonventionen inte uttalar att reglerna till skydd för privat- och familjeliv skall kunna beivras. Ett målsättningsstadgande som i den svenska regeringsformen har därför – åtminstone tills vidare – uppfattats som fullt tillfredsställande i förhållande till den internationella regleringen.

2.2 USA

(SOU 1980:8 s 62 f; SOU 1976:48 s 35, J Endejan i Wisconsin Law Rev 4/1978 s 1029 ff; G Chernoff/H Sabrin: Photography and the Law, s 10 ff; B Lännergren i den Personliga integriteten s 11 f; J M Treece i 5 Pat Law Rev 1975 s 517 ff; Å Lögdberg: Personlighetsrätt; densamme i Festskrift till Nial s 358 ff; S Strömholm i SvJT 1971 s 695 ff; densamme: Right to privacy s 25 ff, 45 ff, 65 ff, 196 ff, 211 f; W L Prosser i 48 Cal Law Rev 1960 s 398 ff; J Andenæs i Tfr 1958 s 369 ff.)

2.2.1 Allmänt

USA har spelat något av en pionjärroll på personlighetsrättens område. En stor del av förklaringen ligger i den amerikanska pressens kraftiga utveckling under 1800-talets senare hälft med den framväxande s k gula pressen. Mot denna vände sig, som ovan omtalats, D S Warren och L D Brandies i en uppmärksamman artikel år 1890.

Warren och Brandies anförde att, i likhet med de immateriella rättigheter som gav upphovsmän rätt att förbjuda publiceringen av deras verk utan tillstånd, fanns det för enskilda personer en rätt till ”an inviolate personality”. Denna privatlivsrätt borde i enlighet med de principer som utvecklats beträffande äganderätter inom Common Law innefatta ”a principle which may be invoked to protect the privacy of the individual from invasion either by the

enterprising press, the photographer or the possessor of any modern device for recording or reproducing scenes or sounds”. (Se 4 Harward Law Rev 1890 s 193 ff)

Under 1900-talets första hälft utvecklades i åtskilliga amerikanska delstater regler om skydd för privatlivet. Framför allt tillkom dessa regler genom rättspraxis inom ramen för skadeståndsrätten. Men även allmänt formulerade konstitutionella regler har åberopats. I vidsträckt bemärkelse uttrycker konstitutionens First, Fourth och Fifth Amendments en personlighetsrätt.

Mer direkt har delstatliga konstitutionella regler kommit att spela en avgörande roll i ett antal rättsfall från Kalifornien (exv *Melvin v Reid*, 297 Pac s 91, 112 Cal App 2 s 285), Illinois (exv *Eick v Perk Dog Food Co*, 347 Ill App Ct s 293, 106 NE 2 d s 742 [1952]) och Georgia (exv *Pavesich v New England Life Insurance Co*, 122 Ca s 190, 50 SE s 68 [1905]). Konstitutionella principer till skydd för personligheten har även åberopats i Supreme Court. (Se *Silverman v United States*, 365 US s 505 [1961])

En erkänd princip om personlighetsrätt genom Common Law anses numera existera i Alabama, Arizona, Arkansas, Colorado, Columbia, Connecticut, Florida, Georgia, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kalifornien, Kentucky, Louisiana, Michigan, Missouri, Montana, New Jersey, North Carolina, Ohio, Oregon, Pennsylvania, South Carolina, South Dakota och West Virginia.

I ytterligare ett antal delstater har lagstiftning genomförts, Det gäller för det första New York, vars regelsystem har utgjort förebild i Utah och Virginia. Lagstiftning om ”privacy” finns vidare i Oklahoma, Nebraska och Wisconsin. Detta till trots har framhållits att den amerikanska personlighetsrätten endast är i sin barndom. Många frågor är fortfarande olösta beträffande det rättsskydd som finns i praktiken och hur avgränsningar skall göras.

Den del som dock framstår som relativt välpreciserad, i de delstater som erkänner ett personlighetsskydd, är användningen av namn och bild i reklam. Förklaringen torde åtminstone delvis ligga i att sådan användning i stort inte kommer i konflikt med press- och yttrandefriheten, eftersom pressens vidsträckta rättigheter enligt the First Amendment vanligen brukar uppfattas att inte omfatta reklam.

2.2.2 Reklam

Traditionellt gäller i USA en stor pressfrihet. Nyhetsmedierna får presentera fakta om personer som allmänheten har ett intresse av, även om personen i fråga skulle motsätta sig att sådan information sprids. Mediernas privilegium att använda en persons namn eller bild eller uppgifter om honom har emellertid gränser. En sådan gräns som har utbildats är, att det inte är tillåtet att göra reklam för en produkt med hjälp av en personbild eller ett namn utan vederbörandes godkännande.

Som en milstolpe i rättsbildningen kring ”privacy” brukar framhållas *Robertson v Rochester Folding Box Co* (171 NY s 538, NE s 442 [1902]). Bilden av en ung vacker dam hade använts i reklam utan hennes tillstånd. Hon stämde företaget och krävde skadestånd. Men talan avvisades med fyra mot tre. Minoriteten uttalade dock att ett fotografi av en person, använt i förvärvssyfte, kan ses som en grövre och mer smärtsam kränkning än ett fysiskt överfall.

Domen blev mycket uppmärksammas och hårt kritiserad. Den följdes också redan följande år, 1903, av en ny lagstiftning i delstaten New York där det hela hade utspelats. Enligt denna lag gäller att:

”A persons firm or corporation that uses for advertising purposes, or for the purpose of trade, the name, portrait or picture of any living person without having first obtained the written consent of such person, or if a minor of his or her parents or guardian, is guilty of a misdemeanor”. (As amended c 501, eff May 3, 1921)

Motsvarande principer upptogs också tidigt i ytterligare delstater, men på basis av Common Law. I *Pavesich v New England Life Insurance Co* (ao) fann Georgias Supreme Court 1905 att användningen av en mans bild i försäkringsannonser var ett intrång i hans ”right of privacy”. (Se även vidare *Foster-Milburn Co v Chinn*, 134 Ky s 424, 120 SW s 364 [1909], 137 Ky s 834, 127 SW s 476 [1910]; *Munden v Harris*, 153 Mo App s 652, 134 SW s 1076 [1911]) I *Kunz v Allen* fick en kvinna år 1918 så småningom skadestånd av Kansas Supreme Court, sedan hon hade blivit filmad när hon handlade, och filmen användes som reklam för affären. Kvinnan anförde ärekränkning, vilket underrätten inte ansåg föreligga. Överrätten fann däremot att hennes nedsatta självkänsla var en tillräcklig grund för skadestånd. (Se 102 Kan s 883, 172 P s 532 [1918]) Slutligen skall nämnas att Illinois appellationsdomstol 1952 uttalade att oauktoriserad användning av personbilder i reklam var en godtagbar grund för en skadetåndstalan, och att skadan på självkänslan som sådan var ersättningsbar (*Eick v Perk Dog Food a o*).

2.2.2.1 ”Right of Publicity”

När det gäller kända personer kan därtill uppmärksammas att domstolarna tenderar att tillerkänna sådana en ”right of publicity”. Detta uttalades i samband med att ett företag hade kontrakterat ett antal baseball-spelare för marknadsföringen av sina tuggummin. Ett konkurrerande företag använde oauktoriserat samma spelare vid marknadsföringen av sina tuggummin. Käranden anförde att en person har rätt till ersättning för reklamvärdet i sin bild, vilket konfirmerades av domstolen (*Haelan Labs v Topps Chewing Gum*, 202 F 2d s 866 [1952], cert den 346 US s 816). US Supreme Court har dock uttalat att ”the right of publicity” ligger inom ramen för ”privacy”-skyddet och att det alltså inte utgör någon separat rättsgrund. (Se *Zacchini v Scripps Howard Broadcasting Co*, 433 US s 562 [1977])

Beträffande denna praxis har framhållits att såväl kända personer som mindre kända som används i reklam kan hävda två överbyggande intressen som skall skyddas. Hos de mindre kända personerna ligger intresset i första hand på en personlighetsrättslig grund, en rätt att inte behöva figurera. När det gäller kända personer har lagen detta intresse för ögonen, inklusive ett skydd för den kända personens möjligheter att exploatera sig på det sätt han själv önskar. Därtill kommer emellertid också ett allmänt intresse av att användningen av namn och bild inte skall ske så att den vilseleder konsumenterna. Konsumenterna skall inte omotiverat tro att en viss känd person ställer sig bakom en produkt eller ett företag. (Jfr även praxis betr s k åberopanden i den svenska marknadsdomstolen)

2.2.2.2 Diffus gräns

Gränsdragningen till vad som uppfattas som reklam användning är emellertid delvis diffus. När en kvinna hade låtit fotografera sig, och fotografen sålde hennes bild till ett bokomslag bedömdes detta som reklam användning (Riddle v MacFadden, 101 NYS s 606 [1906], 201 NY s 215 [1911]). Men när en tidning använde bilder av en skådespelare som förekom i en artikel i tidningen för sin reklam, ansågs detta inte rättsstridigt. Domstolen uttalade att reklam användning av bilder för en tidning, i vilken bilderna förekommer, ligger inom ramen för det privilegium som pressen har att över huvud taget publicera bilder av nyhetskaraktär (Both v Curtis Publishing Comp, 15 AD 2d s 343, 223 NYS 2d s 747, 11 NY 2d s 907, 182 NED 2d s 812, 228 NYS 2d s 468 [1962]).

Ett fall som avgjordes på samma linje är Gautier v Pro Football, Inc. En välkänd djurdressör uppträdde i pauserna till ett sportevenemang. Hans uppträdande, liksom matchen, sändes i tv. Precis innan uppträdandet sändes också reklam för Chesterfield cigaretter som sponsrade programmet. Mannen hävdade att hans namn och bild hade blivit använda i reklamsammanhang. Domstolen, som nekade honom skadestånd, uttalade att "unless plaintiff's name or picture were in some way connected with the 'commercial' the mere fact of sponsorship of the telecast would not... suffice to violate the statute in this respect" (340 NYS s 254 [1952]).

Denna praxis angående begreppet reklam användning finns för övrigt fastslagen i ett berömt rättsfall från 1937 (Lahiri v Daily Mirror, 162 Misc s 776, 295 NYS s 382 [1937]). Lahiris bild användes för att illustrera en artikel om det berömda indiska reptricket. Lahiri, som var en professionell musiker, stämde tidningen och anförde att intrång hade gjorts i hans "privacy". Domstolen nekade honom skydd och anförde bl a att:

- 1) ersättning kan endast erhållas när en bild används som eller som en del i en annons eller när fotografiet används i reklamsyfte;
- 2) ersättning kan också erhållas om fotografiet används i samband med något uppdyktat;

- 3) ersättning kan normalt inte utgå om ett fotografi publiceras i anslutning till aktuella nyheter eller sådant som har allmänt intresse;
- 4) ersättning kan normalt inte utgå när fotografier används i undervisande eller informativt syfte.

Slutligen framhöll domstolen att det, för att en bildpublicering skall vara ersättningsgill i något av de två senare fallen, krävs att bilden har så litet att göra med det den presenteras i samband med att dess utnyttjande framstår som skett i reklamsyfte, eller som att bildpubliceringen strider mot vedertagna hedersbegrepp.

Att personer ofrivilligt råkat komma med på en bild gör inte att de anses kommersiellt utnyttjade, trots att det är identifierbara. I *Pagan v New York Herald Tribune* (32 AD 2d s 341, 301 NYS 2d s 120, NY 2d s 941) hade några pojkar kommit med på bilder vid en modedefotografering som användes i ett modereportage av traditionell typ, där priser och tillverkare anges i bildtexten. En advokat stämde tidningen för pojkarnas räkning och yrkade på skadestånd, eftersom deras bilder hade blivit kommersiellt utnyttjade.

Domstolen anförde: "Where a picture of an individual is published in a newspaper or a magazine without false or misleading material, of matter of legitimate public interest to readers and the picture bears a reasonable relationship to the presentation, the use of the picture in the publication is not actionable as a use for the purpose of advertising or trade within the prohibition of the statute unless the presentation is in effect an advertisement in disguise.."

Bortsett från den privilegierade ställning som pressen åtnjuter i USA när det gäller intrång i "privacy", har emellertid åtminstone vissa domstolar tolkat begreppen "advertising purposes" och "purposes of trade" relativt liberalt. (Se även ovan *Riddle v MacFadden*) De har inte sällan tolkats som vidsträckta begrepp.

Ett exempel är när en personbild användes för att instruera passagerarna på tåg hur man lämpligast kliver på (*Almind v Sea Beach Ry Co*, 157 AD s 280, 141 NYS s 842 [1913]). Ett annat är när ett porträtt satts in som demonstration i en billig medaljong vid marknadsföringen av denna (*Lane v F Woolworth Co*, 171 Misc s 66, 11 NYS 2d s 199 [1939]). Men när det gäller tidningar föreligger inte "trade purposes" bara för att en förläggare försöker få publikationen att gå med vinst. (Se *Time, Inc v Hill*, 385 US s 374) Generellt tycks gälla att personlighetsskyddet tillämpas snävare enligt Statutory Law, när sådan föreligger, än enligt Common Law.

2.2.3 Personskildring

Ett skydd av delvis annat slag än rätten att bestämma över den kommersiella användningen av sin egen bild är skyddet för personskildring. Ett sådant skydd erkändes första gången 1931 i det ofta citerade fallet *Melvin v Reid* (a

o). Det rörde avslöjanden av privata förhållanden. En tidigare prostituerad kvinna, som varit anklagad för mord, men frikänts, hade sedan åtskilliga år flyttat från platsen för sin tidigare verksamhet och börjat ett nytt liv. Händelserna i samband med mordprocessen kom att ligga till grund för en spelfilm. I filmen benämndes kvinnan vid sitt rätta förnamn och sitt flicknamn.

Hon stämde filmbolaget, önskade få filmvisningen stoppad, och anförde att den offentliga visningen av filmen riskerade att spoliera hennes nya liv. Domstolen biföll hennes talan. Speciell vikt fästes i domslutet vid att i Kalifornien, där det hela utspelades, konstitutionen uttrycker en rättighet för medborgarna ”of pursuing and obtaining safety and happiness”. Visserligen fanns i detta fall hela historien offentliggjord i domstolsprotokollen. Men rätten uttalade att publiceringen av nedsättande episoder i kvinnans liv som prostituerad riskerade att få så allvarliga konsekvenser att detta utgjorde ett övergripande intresse. (Jfr *Hubbard v Journal Publishing Co*, 69 NM s 473, 368 P 2d s 147 [1962])

Många senare fall angående offentliga avslöjanden har avgjorts i linje med *Melvin v Reid*. Dessa kan kanske främst bekräfta en allmän princip att akt-samhet bör iakttas när det gäller avslöjanden om privata förhållanden, samt att intima uppgifter sällan har något generellt informationsintresse för den breda allmänheten. Avgörandet om publicering bör alltså ske från fall till fall.

Ett legitimt informationsintresse ansågs exempelvis inte föreligga i *Barber v Time, Inc* (338 Mo s 1199, SW 2d s 291 [1942]). Fallet handlade om en kvinna som hade drabbats av en ovanlig sjukdom, vilken gjorde att hon åt ohejdat. Hennes namn och bild publicerades av en tidning i samband med en beskrivning av sjukdomen. Domstolen fann att tidningen inte hade någon grund för att avslöja de personliga elementen i artikeln. Däremot ansågs sjukdomen som sådan ha ett allmänt intresse.

2.2.4 ”Public figures”

Båge de här redovisade personskildringsfallen rörde emellertid intima avslöjanden beträffande typiskt sett privata personer. När det gäller publicering av bilder föreställande eller avslöjanden beträffande samtidshistoriska eller kända personer är skyddet för personligheten normalt betydligt mera kring-skuret. Detta illustreras av ett omfattande antal rättsfall.

Ett exempel som rör bild är *Paulsen v Personality Posters, Inc* (59 Misc 2d s 788, 340 NYS 2d s 144, mod 42 AD 2d s 544, 345 NYS 2d s 17 [1973]). Skådespelaren Pat Paulsen sökte med åberopande av New York-lagen hindra ett företag från att sälja posters som föreställde Paulsen poserande som presidentkandidat, enligt egen utsaga på skämt. Postern hade tillverkats från ett opublicerat foto som Paulsens agent hade sänt till posterföretaget. Syftet med översändandet av bilden framstod som oklart i målet. Men resultatet blev att domstolen ogillade Paulsens förbudstalan. Rätten framhöll att lagen inte

syftade till att hindra spridning av information som kunde vara av allmänt intresse, att sådana aktiviteter var privilegierade och att detta gällde även om den som genomförde det hela tjänade pengar. Eftersom Paulsens skojkampanj hade gjort honom till en "public figure" kunde han inte få rätt mot förläggaren.

Ett annat exempel på att "public figures" har ett mycket begränsat skydd för sin personlighet, samt även att begreppet "public figure" tolkas mycket vidsträckt är *Sidis v F-R Publishing Co* (113 F 2d s 806 [CA 2 1940], cert den 61 S Ct s 393 [1940]). Sidis hade varit ett matematiskt underbarn. Efter ett nervsammanbrott drog han sig tillbaka från allt vetenskapligt arbete. Veckotidningen, *The New Yorker*, tog upp Sidis historia. Skildringen visade att han bodde i ett slumområde och befann sig i dåligt psykiskt tillstånd. Artikeln åtföljdes av en karikatyrteckning av Sidis som 11-åring, föreläsande för professorerna vid Harvard.

Sidis vann ingen framgång med sin talan inför domstolen. Han ansågs vara en "public figure", som allmänheten hade ett berättigat intresse i. Att lång tid hade förflutit sedan han varit känd som underbarn gjorde i fallet ingen skillnad.

Ytterligare exempel på att "public figure" tolkas vidsträckt i amerikansk rätt är *Time Inc v Hill* (ao). I det fallet var det en person som ofrivilligt hade blivit utsatt för ett offentligt sensationsintresse. Familjen Hill hade under nästan ett dygn varit gisslan i sitt hus. Händelsen inspirerade en författare att skriva en bok och en pjäs.

Rättegången handlade om en artikel i *Life* magazine. Artikeln återgav pjäsens handling och illustrerades med skådespelare i roller som familjen Hill, fotograferade i olika situationer i det hus där Hills hade hållits som gisslan. Hill hade stämt på att artikeln gav en falsk skildring av händelserna, och han vann i de lägre instanserna. Lifes försvar gick ut på att artikeln hade allmänt intresse, och att de eventuella felaktigheter som fanns var publicerade i god tro. Tidningen friades av US Supreme Court, som ansåg att det var viktigt för pressfriheten att inte varje element först måste verifieras för att kunna publiceras.

2.2.4.1 "Immediate public interest"

Sammanfattningsvis kan konstateras att nyheter av direkt allmänt intresse ("immediate public interest") bryter igenom personlighetsskyddet, så att allmänhetens krav på information tar över. Vad som dock förefaller diskutabelt är att detta tycks gälla även om informationskravet endast är av hyeneliknande slag. Tidningar och andra medier tycks därvid själva kunna utvidga gränserna för det legitima informationsintresset.

En grundläggande inställning i detta hänseende framgår också av majoritetens yttrande i *Jenkins v Dell Publishing Co* (25 F 2d s 447 [CA 3 1958]): "Few

newspapers or news magazines would long survive if they did not publish a substantial amount of news on the basis of entertainment value of one kind or another". När det gällt att bestämma vad som är av direkt allmänt intresse, så har domstolarna noggrant undvikit varje tolkning som skulle kunna leda till några begränsningar av pressfriheten. (Se exv *Sweenek v Pathe News, Inc*, 16 F Supp s 746 [DC NY 1936])

Ett intressant fall när det gäller "public figures" är dock *Garella v Onassis* (487 F 2d s 986). Avgörandet tyder inte bara på domstolarnas erkännande av en personlighetsrätt som en rätt att bli lämnad ifred och inte behöva bli jagad av fotografer, utan mer på ett principiellt erkännande av ett allmänt personlighetskydd. Bakgrunden var att fotografen Ronald Garella stämde Jacqueline Onassis och tre Secret Service-män som hade till uppgift att vaka över den förre presidentens John F Kennedys barn, tills de var 16 år. Fotografen förde talan om "false arrest", "malicious prosecution" och "interference with trade". Fru Onassis genstämde med att fotografen hade ofredat henne och hennes barn.

I distriktsdomstolen konstaterades bl a: att fotografen gjort sig skyldig till ofredande; att "privacy" är väsentligt för individens värdighet och personliga frihet som finns uttryckt indirekt i Bill of Rights i den amerikanska konstitutionen; samt att en presidentänka visserligen må vara att betrakta som en "public figure" och därför föremål för nyhetsbevakning, men att fotografen i detta fall gått lång utöver vad som kunde anses vara normalt. Utslaget överklagades. Men appellationsdomstolen gjorde ingen ändring i underrättens dom, bortsett från att vissa avstånd som fotografen minst skulle hålla sig på modifierades. Domstolen uttalade dock att fotografen inte generellt kunde hindras från att ta bilder av fru Onassis samt att sälja dem som nyheter.

2.2.5 "Fictionalization"

Är en skildring inte sann, finns dock ofta goda möjligheter att åberopa ett skydd för bilder som publicerats i samband med den. (Jfr dock *Time Inc v Hill* a o) Inställningen hos domstolarna tycks vara att sådan s k fictionalization syftar till att öka upplagan. Vid bedömningen vägs det kommersiella syftet in, vilket indirekt innebär att förläggaren blir av med sitt konstitutionella skydd för nyhetsmaterial av allmänt intresse, och han kan i stället ställas till ansvar för intrång i "privacy". (Se exv *Annerino v Dell Publishing Co*, 17 Ill App 2d s 205, 149 NED 2d s 761 [1958]; *Varnish v Best Medium Publishing Co*, 405 F 2d s 608 [CA 2 1968], cert den 349 US s 987 [1969]; *Sutton v Hearst Corp.* 277 AD s 155 [1950]).

Den privilegierade ställning som pressen har, baserad på the First Amendment, sträcker sig nämligen inte längre än till den sanningsenliga användningen av offentliga personers namn och bild. På motsvarande sätt gäller att bildanvändning i reklam eller på ett tidningsomslag endast är skyddad av press-

privilegierna, om det finns en täckning för bilden genom tidningens innehåll. (Se *Cher v Forum International Ltd*, et al, 217 USPQ s 407 [CA 9 1982])

2.2.6 ”Unfair competition”

Användningen av namn och bild utan tillstånd kan ibland bedömas som ”unfair competition”. Så skedde i *Hogan v Barnes & Co, Inc* (114 USPQ s 314 [1957], 47 TMR s 1358). En känd golfspelares namn och bild hade använts i en golfhandbok. Trots att han var en känd person, kunde han i detta fall motsätta sig användningen av sitt namn och sin bild, eftersom utnyttjandet ansågs som illojal konkurrens. Domstolen uttalade att s k passing off inte är något ovedersägligt krav för att illojal konkurrens skall föreligga. Att, som i detta fall, tillägna sig någon annans namn och prestation är också otillbörligt. Fallet kan närmast jämföras med den ovannämnda rätten till ”publicity”.

2.2.7 Skyddstidens längd

Enligt de skadeståndsrättsliga Comon Law-principerna är personlighetsskyddet en personlig rätt som inte kan övergå på annan. Möjligheterna att föra talan om ett intrång upphör i och med personens frånfälle. Motsvarande gäller även enligt exempelvis New York-lagen. Däremot kvarstår ett visst personlighetsskydd också efter döden i Oklahoma, Wisconsin och Virginia, nämligen om utnyttjandet skett dessförinnan. Vidare tycks finnas kvar en rätt för efterlevande att åberopa en ”right pf publicity”. (Se *exv Price v Hal Roach Studios, Inc.*, 400 F Supp s 836 [SD NY 1975]) Slutligen bör uppmärksammas att ett skydd efter döden ibland också kan aktualiseras genom the Lanham Act, Sec 2 (c) (Title 15 US Code, Sec 1052 (c) (1970)).

2.2.8 Slutsats

Sammanfattningsvis kan beträffande oauktoriserat utnyttjande av personbilder och personschildringar följande typfall beivras enligt amerikansk rätt:

- kommersiellt utnyttjande;
- avslöjanden om privata förhållanden;
- presentation av en person i falsk dager.

Framför allt den förstnämnda kategorin är fullt urskiljbar, och praxis förefaller att vara fast när det gäller att skydda såväl kända som okända personer från kommersiellt utnyttjande. Detta gäller också såväl enligt Common Law som enligt delstatslagstiftning. Kommersiellt utnyttjande tolkas ofta som ett vidsträckt begrepp, utanför pressens privilegierade sfär.

När det gäller avslöjanden om privata förhållanden är såväl *Melvin v Reid* som *Garella v Onassis* välkända exempel på att amerikansk rätt uttryckligen

erkänner en personlighetsrätt. Men det är också uppenbart att det skyddet genombryts av sådant som är av "public interest" (För en definition av det begreppet se *Melvin v Reid* a o). *Sidis-fallet* är ett talande exempel på detta.

När det slutligen gäller presentationer som ger en falsk dager gäller som huvudregel att även dessa är relativt lätta att urskilja, så länge det rör sig om användning av genrebilder som illustrationer eller skildringen är en helt annan än den verkliga. Men i övrigt begränsas skyddsmöjligheterna starkt av det äldre konstitutionella skyddet för press- och yttrandefrihet. I en situation som är av direkt allmänt intresse krävs "actual malice" för att en kränkning skall anses rättsstridig. (Se exv *Time, Inc v Hill* a o; samt vidare *New York Times Co v Sullivan*, 376 US s 130 betr de begränsade möjligheterna för en "public official" att åberopa ärekränkingsreglerna).

2.3 England

(SOU 1980:8 s 63 f; SOU 1976:48 s 36; SOU 1974:85 s 50 f; M P Thompson i *Media Law and Practise*, April 1985 s 5 ff; D de Freitas i *Copyright* 1972 s 184 ff; The Younger Committee on Privacy: *Price of Privacy*, London 1971; P Abel i *Copyright* 1966 s 54 ff; Å Lögdberg i *Festskrift till Nial* s 358 ff; densamme i *Rättsvetenskapliga studier till minne av Phillips Hult* s 323 ff).

2.3.1 Allmänt

Den engelska skadeståndsrätten har inte alls på samma sätt som den amerikanska givit upphov till någon utveckling av "right of privacy". En privatlivs-kränkning kan endast beivras om den faller under någon av de traditionella "torts" som utvecklats inom Common Law eller under de brottsliga ärekränkingsreglerna. Ett visst skydd mot oauktoriserat bildutnyttjande kan dock även erhållas via reglerna om upphovsrätt och om s k passing off. Samtliga dessa regler har väsentliga begränsningar, och deras skyddsobjekt är givetvis inte detsamma som en personlighetsrätt – även om det praktiska resultatet ibland kan framstå som detsamma.

Ett förslag 1938 om att "offensive invasion of privacy" skulle betraktas som en speciell skadeståndsgrund har inte lett vidare. (Se Prof Winfield i 47 LQR s 2359; jfr även G Williams i *Reform of the Law*, 1950) Det har följts av flera liknande. Men i England har trots framställningar härom, något speciellt skydd för privatlivet inte kommit till stånd. (Jfr exv *Right of Privacy Bill* 1961; Brian Walden 1961; *Privacy and the Law* 1970; *Price of Privacy* (the Younger Report) 1972, Cmnd 5012)

Några regler, med exempelvis möjlighet att förbjuda publicering eller distribution av personbilder utan bildpersonens tillstånd, finns inte utanför upphovsrättslagens regler om beställda verk. (Se the Copyright Act, 1956, Sec

4 st 3) Men engelska domstolar kan ibland ändå utdöma skadestånd om de uppfattar att en "misdemeanour" har blivit begången.

I England finns även the Press Council – en motsvarighet till Pressens Opinionsnämnd – som tar upp fall angående bl a oauktoriserad bildanvändning till bedömning och avger klandrande yttranden om dem som överskridit press-etiken. The Press Council sattes upp 1953 som ett resultat av arbetet inom The Royal Commission on the Press (Cmnd 7700). I enlighet med kommissionens rekommendation genomfördes ingen lagstiftning mot intrång i "privacy". Men över åren har the Press Council byggt upp en omfattande praxis till ledning för tidningsredaktörer, som idag, åtminstone på ett ungefär, vet var gränserna till acceptabla avslöjanden om privatliv går.

2.3.2 Praxis

Från rättspraxis märks ett fall, där sångaren Mick Jagger 1966 fick till stånd ett interimistiskt förbud ("interlocutory injunction") mot en reklamkonsult. Jagger hävdade att han visserligen hade ställt upp för en fotografering. Men han hade gjort detta i tron att bilden skulle användas för ett tidskriftsreportage. Han hade inte anat att den skulle dyka upp som en annons i tidskriften. Svaranden hävdade däremot att han hade klargjort syftet med fotograferingen, och att han aldrig hade hört talas om någon artikel. På ansökan av svaranden upphävdes förbudet efter tre dagar med motiveringen att det, mot bakgrund av fakta i målet, aldrig borde ha meddelats. (Times L Rep 27, 28 o 30.7 1966)

Ett annat fall, bedömt av the Press Council, handlade om en 18-årig flicka som hade blivit dödad i en bilolycka. En journalist och en fotograf besökte några dagar senare en väninna till flickan. Flickan och hennes far klargjorde att de inte ville bli fotograferade. Men medan de talade med journalisten tog fotografen ändå bilder, som publicerades. Flickans far gjorde en anmälan till the Press Council, som uttalade att det varit oförsvarligt att utan tillstånd fotografera en flicka i hennes hem och sedan publicera bilderna. (Times L Rep 20.7 1966)

Möjligheterna att nå framgång i ärekränkningsmål begränsas av rekvisiten för en sådan talan. Ärekränkning ("defamation") förutsätter att framställningen är osann. (Jfr dock "criminal libel", Libel Act, Sec 6) Enligt dessa regler får en person inte framställas i löjeväckande dager. (Se Pryce & Sons Ltd v Pioneer Press Ltd, 42 LTR s 29 [KB 1925]) Men skyddet avser endast personens goda rykte, inte hans eventuella egna lidanden.

Som exempel på en ärekränkande situation som involverade bildanvändning kan nämnas Tulley v Fry and Sons Ltd, ([1930] 1 KB s 467, AC 1931 s 333). Avbildningen av en känd golfspelare användes utan tillstånd i chokladreklam. Utnyttjandet ansågs förlöjliga golfspelaren och han tillerkändes skadestånd. Däremot hade en känd kvinna i seklets början ingen framgång med

sin talan angående återgivningar av fantasiscener ur hennes liv, vilka såldes som vykort (Corelli v Wall, 22 LTR s 532 [Ch 1906]).

Vid sidan om den redan nämnda begränsningen att ärekränkningsskyddet avser personens goda rykte, måste handlingen också ha förorsakat personen skada. Domstolarna har dock uppvisat en relativt stor frihet när det gäller bedömningen av om ärekränkingsrekvisiten skall anses varit uppfyllda. Med utgångspunkt från Tulley v Fry and Sons Ltd kan även antagas att domstolarna är mer benägna att anse kränkningen föreligga i samband med användning av personbilder i reklam än i samband med andra bildpubliceringar.

2.3.2.1 "*Breach of confidence*"

En speciell "tort" som har haft viss betydelse för skyddet av "privacy" i engelsk rätt är visserligen den s k Law of confidence. (Se Prince Albert v Strange [1849] 1 Mac & C s 25) "Breach of confidence" har på senare år blivit allt mer uppmärksammat. (Se Law Com N 110: Breach of confidence, 1981) Men det framstår som synnerligen oklart om denna "tort" i någon större utsträckning kan användas till att förbjuda oönskad publicering av personbilder.

I Pollard v Photographic Co ([1899] 40 Ch D s 345) och i Williams v Settle ([1960] 1 WLR s 1072) hade käranden framgång med en förbudstalan mot två fotografer som sökte publicera, respektive hade publicerat fotografier. I de fallen hade dock avtal träffats med fotograferna om att inte publicera bilderna. Utgången av Corelli v Wall (a o) blev, som ovan nämnts, den omvända, när det inte fanns något hindrande avtal. (Jfr även Bernstein of Leigh (Baron) v Skyviews & Gerald Ltd, [1978] QB s 479, betr oauktoriserad fotografering av en egendom)

För att "breach of confidence" skall kunna åberopas måste det i vart fall vara fråga om information som på något sätt är hemlig, och en persons utseende är normalt inte hemlig information, enligt detta synsätt. Därför måste denna grund för talan, för att leda till framgång, avslöja okända omständigheter, exempelvis sexuella förbindelser eller liknande. Men också när det gäller sådana förhållanden kan uppenbarligen kända personer, som popstjärnor, inte räkna med skydd.

I Woodward v Hutchins försökte ett antal popstjärnor hindra spridning av information om sina privatliv. Informationen hade lämnats av deras före detta PR-agent. De åberopade både förtal ("libel") och förtroendemisbruk ("breach of confidence"). Men Lord Denning, som var ordförande i appellationsdomstolen, uttalade att popstjärnorna var publicitetshungriga. De kunde därför inte klaga om publicitet kring dem ibland var av mindre smickrande slag. Han ansåg också att det allmänna informationsintresset av att sanningen avslöjades övervågade förtroendemisbruket mellan arbetsgivare och anställd. (Se [1977] 2 All ER s 751)

2.3.2.2 Skadestånd

Någon skillnad i möjligheterna att erhålla skadestånd i samband med oauktoriserad bildpublicering och oönskat offentliggörande av personskildring förefaller inte att föreligga. I den mån talan bifalls tenderar engelsk praxis vidare att utdöma förhållandevis höga ersättningsbelopp. Den ryska storfrustinnan, prinsessan Alexandra Youssopoff tillerkändes inte mindre än 25.000 pund i skadestånd år 1934 på grund av en film med viss anknytning till hennes liv. (Se *Youssopoff v MGM Pictures Ltd* 50 LTR s 581 [CA 1934])

Metro Goldwyn Mayer hade spelat in en film med handlingen hämtad från Tsarryssland. Där skildrades hur en prinsessa blev våldtagen av Rasputin, och hur hennes make sedan var den som mördade Rasputin. Prinsessan Youssopoff, som i verkligheten var gift med Rasputins mördare, ansågs komma att identifieras med filmens prinsessa. Den historiska riktigheten av filmen förnekades.

4-5.000 pund är emellertid numera vanligare som skadestånd. 4.300 pund tilldömdes exempelvis en professionell sångerska på grund av en tidningsartikel. (Se *Moore v News of the World Ltd and another* [1972] All ER s 915 [CA 1971]) Hon hade blivit intervjuad, men fick aldrig se och godkänna artikeln innan den publicerades. Hon var därför inte medveten om att den främst handlade om hennes förhållande till sin f d man. Artikeln var skriven i första person. Den hade även en by-line med sångerskans namn, visserligen med tillägget "talking to" och reporterns namn i mindre stilgrad.

2.3.3 "Copyright"

Intressant i detta fall är också att sångerskan även åberopade skydd enligt the Copyright Act, Sec 43, som handlar om falskt uppgivande av upphovsman ("false attribution of authorship"). Hon hade framgång även med denna talan och tilldömdes ytterligare skadestånd om 100 pund.

Skydd via upphovsrättslagen var också aktuellt i ett annat fall med anknytning till rätten att slippa få bilder av sig publicerade mot sin vilja. (Se *Lady Anne Tennant v Associated Newspapers Group Ltd*, [1978] FSR s 298 ChD) Talan rörde fyra bilder, två av prinsessan Margaret, två av hennes manlige vän. Bilderna var tagna av en av prinsessans hovdamer (käranden) vid en privat fest. Såväl bilderna av prinsessan som av vännen föreställde dem utklädda.

Samtliga fyra bilder hamnade i Daily Mail, varav en av prinsessan Margaret på förstastidan. Tidningen hade uppenbarligen köpt bilderna av en Mr W, som i sin tur hade betalat hovdamens son 3.000 pund för dem och upprättat en handling som angav att han innehade upphovsrätten. Sonen hade tagit bilderna, modern ovetande. Han hade dock fått löfte att använda en av bilderna med prinsessans vän för publicering i en speciell tidskrift.

Eftersom handlingar saknades om övergången från upphovsmannen, Lady Anne, till Mr W ansågs att varken denne eller tidningen hade handlat i god tro. Tidningen dömdes att återställa samtliga existerande bilder och kopior, samt att betala skadestånd.

2.3.4 "Passing off"

Så kallat passing off förefaller inte att ge någon utökning av skyddet för den egna bilden i Storbritannien. Det framgår av *Lyngstad v Anabas Products Ltd* ([1977] FSR s 62). I det fallet misslyckades sånggruppen ABBA att få ett interimistiskt förbud mot en person som marknadsförde T-shirts, vilka var dekorerade med fotografier av gruppens medlemmar. Domaren ansåg nämligen att konsumenterna inte riskerade att vilseledas beträffande tröjornas kommersiella ursprung, vilket för honom var avgörande för att kunna meddela ett förbud enligt reglerna om "passing off".

2.3.5 Slutsats

Sammanfattningsvis kan anföras att någon "right of privacy" inte har fått fäste i engelsk rätt. Det skydd som, dock från fall till fall, varit möjligt att erhålla har främst kommit till stånd genom de engelska domstolarnas relativt stora frihet i tolkningen av begrepp som "libel" och "breach of confidence". Det är alltså i sista hand domarnas grundinställning som blivit avgörande för möjligheterna till ett skydd mot oauktoriserad bildanvändning. The Press Councils uttalanden har givetvis viss betydelse för synen på pressetik, men de saknar juridisk relevans och medför ingen ersättning för den skadelidande. Slutligen kan konstateras att upphovsrätten i några fall har kunnat ge skydd mot oauktoriserad bildanvändning.

2.4 Västtyskland

(H Schack i GRUR 1985 s 352 ff; A Götz von Olenhusen i FuR 4/1983 s 189 ff; H Kohl i Festschrift für Martin Löffler, s 127 ff; C Krüger i GRUR 1980 s 628 ff; W Hautmann/H Riedel: Das neue Fotorecht; M Löffler/ R Ricker: Handbuch des Presserechts; H Hubmann: Urheber- und Verlagsrecht, s 260 ff; H Schmidt-Osten i Arch PR 1976 s 22 f; G Leinveber i GRUR 1967 s 236 ff; H Neumann-Duesberg i Festschrift für Ludwig Schnorr s 397 ff; S Strömholm: Right of privacy s 28 ff, 36 ff, 54 ff, 174 ff; Å Lögberg i Rättsvetenskapliga studier till minnet av Phillips Hult s 325 ff).

2.4.1 Allmänt

Tysk rätt erkänner sedan 1949 en grundlagsfäst personlighetsrätt. (Se Art 1 och 2 Grundgesetz) Detta rättsskydd har idag utvecklats till att omfatta fyra huvudformer. För det första åtnjuts ett skydd för personens ära, liv, kropp, hälsa, frihet och egendom. För det andra finns ett skydd mot utnyttjande av personschildring. För det tredje finns uttryckliga bestämmelser till skydd för egen bild. För det fjärde finns en erkänd rätt, vare sig det gäller bild eller andra personlighetselement, att slippa bli kommersiellt utnyttjad.

Vid sidan av grundlagsbestämmelserna finns en reglering i §§ 823 ff BGB (Bürgerliches Gesetzbuch, 1900), som innebär att en otillåten handling avseende ära, liv, kropp, hälsa, frihet och egendom är skadestandsgrundande. Den tyska högsta domstolen, BGH, har sedan 1954 erkänt en motsvarande princip när det gäller skydd för personligheten. (Se BGH 25.5 1954, BGHZ 13 s 334, GRUR 1955 s 197, NJW 1954 s 1404, UFITA Bd 18 s 370 - Leserbrief; se även BGH 2.4 1957, BGHZ 24 s 72 Krankenpapiere; jfr även OLG Koblenz 5.10 1972, GRUR 1973 s 42, Arch PR 1972 s 328, FuR 1972 s 425, NJW 1973 s 251, UFITA Bd 69 s 330; BVerfG 5.6 1973, Arch PR 1973 s 423, FuR 1973 s 349, NJW 1973 s 1226, JZ 1973 s 509, UFITA Bd 69 s 301 - Lebach) De speciella reglerna beträffande namn och bild finns i den grundläggande bestämmelsen i § 12 BGB. Speciellt för egen bild gäller vidare fortfarande §§ 22-24 KUG från 1907.

2.4.2 Det speciella bildskyddet

Av intresse i detta sammanhang är framför allt bestämmelserna i KUG. Reglerna i §§ 22-24 KUG har efter den tyska upphovsrättslagens tillkomst 1965 överförts till denna (se § 141 Ziff 5 URG, Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte vom 9.9 1965, BGBl IS 1273; jfr 1959 års Entwurf eines Gesetzes zur Neuordnung des zivilrechtlichen Persönlichkeits- und Ehrenschutzes). De har, som ovan nämnts, sitt ursprung i ett känt rättsfall från 1899, som handlade om hur två fotografer hade smugit sig in och fotograferat den döde kanslern Bismarck. Utan egentligt lagstöd, men med romersk rätt som utgångspunkt, kom den högsta instansen fram till att fotograferingen och spridandet av bilderna var otillåten. (RG 28.11 1899 ao)

Rätten till egen bild är en viktig del av den tyska personlighetsrätten. Trots att regleringen finns i upphovsrättslagen, är detta nämligen inte immaterialrättsliga bestämmelser i vedertagen bemärkelse. Det brukar i stället framhållas att §§ 22-24 KUG systematiskt skall uppfattas på samma sätt som § 12 BGB, dvs som ett rent personlighetsskydd.

§ 22

”Bildnisse dürfen nur mit Einwilligung des Abgebildeten verbreitet oder öffentlich zur Schau gestellt werden. Die Einwilligung gilt im Zweifel als erteilt, wenn der Abgebildete dafür, dass er sich abbilden liess, eine Entlohnung erhielt. Nach dem Tode des Abgebildeten bedarf es bis zum Ablaufe von 10 Jahren der Einwilligung der Angehörigen des Abgebildeten. Angehörige im Sinne dieses Gesetzes sind der überlebende Ehegatte und die Kinder des Abgebildeten, und wenn weder ein Ehegatte noch Kinder vorhanden sind, die Eltern des Abgebildeten.”

§ 23

”(1) Ohne die nach § 22 erforderliche Einwilligung dürfen verbreitet und zur Schau gestellt werden:

1. Bildnisse aus dem Bereiche der Zeitgeschichte;
2. Bilder, auf denen die Personen nur als Beiwerk neben einer Landschaft oder sonstigen Örtlichkeit erscheinen;
3. Bilder von Versammlungen, Aufzügen und ähnlichen Vorgängen, an denen die dargestellten Personen teil genommen haben;
4. Bildnisse, die nicht auf Bestellung angefertigt sind, sofern die Verbreitung oder Schaustellung einem höheren Interesse der Kunst dient.

(2) Die Befugnis erstreckt sich jedoch nicht auf eine Verbreitung und Schaustellung, durch die ein berechtigtes Interesse des Abgebildeten oder, falls dieser verstorben ist, seiner Angehörigen verletzt wird.”

§ 24

”Für Zwecke der Rechtspflege und der öffentlichen Sicherheit dürfen von den Behörden Bildnisse ohne Einwilligung des Berechtigten sowie des Abgebildeten oder seiner Angehörigen vervielfältigt, verbreitet und öffentlich zur Schau gestellt werden.”

1907 års lagstiftning innebär alltså att en personbild utan den avbildades samtycke – med vissa undantag (§§ 23 o 24) – inte kan spridas offentligt. Skyddet varar under personens livstid samt tio år efter hans dödsår. Beträffande en avliden skall de anhörigas tillstånd inhämtas (§ 22 tredje punkten).

2.4.2.1 ”Bild”

Som bild i lagens bemärkelse räknas varje yttre gestaltning av en människa. Bilden behöver inte vara naturtrogen, och det behöver inte röra sig om en återgivning av anletsdragen. (Se exv BGH 26.6 1979, GRUR 1979 s 723, Arch PR 1979 s 345, FuR 1979 s 501, 1980 s 454 - Fussballtor). Det kan vara en stillbild eller en rörlig bild, en karikatyr (exv OLG Karlsruhe 27.11 1981 10 W 72/81), en dödsmask (exv LG München 9.9 1973, FuR 1983 s 561), eller ett

rollporträtt (exv BGH 17.11 1960, GRUR 1961 s 138, UFITA Bd 34 s 86, BB 1961 s 9, WRP 1961 s 92 - Schölermann). Enligt tidigare praxis ansågs emellertid § 22 KUG inte omfatta rollporträtt, eftersom den avbildade inte föreställde sig själv. Numera räcker det med att personen ifråga är igenkännbar. (Se exv BGH 9.6 1965, GRUR 1966 s 102, BB 1965 s 1121, NJW 1965 s 2148 - Spielgefährtin; BGH 26.1 1971, GRUR 1972 s 97, Ach PR 1971 s 76, NJW 1971 s 698, UFITA Bd 60 s 292 - Pariser Liebestropfen; BGH 10.11 1961, GRUR 1962 s 211, BB 1972 s 158, FuR 4/1962 s 18 - Hochzeitsbild) Det räcker därtill att han igenkännbar för en mindre personkrets. (Se BGH 26.6 1979 a o)

2.4.2.2 *Intresseavvägning*

Gränserna för det allmänna skyddet för egen bild är redan i lagtexten dragna med en noggrann intresseavvägning. (Se § 22, jfr m §§ 23 o 24 KUG). De har sedan ytterligare preciserats genom en omfattande rättspraxis. Enligt huvudregeln i § 22 KUG har en avbildad person en utelsutande rätt att förfoga över offentliggöranden av den egna bilden. (Se exv BGH 14.2 1958, BGHZ 26 s 349, GRUR 1958 s 408, NJW 1958 s 827, JZ 1958 s 571 - Herrenreiter) Den avbildade personens tillstånd krävs alltså för en publicering. Ett sådan tillstånd krävs vidare enligt praxis även för att tillverka en sådan bild. (Se BGH 10.5 1957, BGHZ 24 s 200, GRUR 1957 s 494, BB 1957 s 727, JZ 1957 s 751 - Spätheimkehrer)

Detta skydd i individens enskilda intresse skall emellertid ställas mot det allmänna intresset, som också finns skyddat enligt grundlagen: "Jeder hat das Recht, seine Meinung in Wort, Schrift und Bild frei zu äussern und zu verbreiten", dvs yttrandefrihet "und sich aus allgemein zugänglichen Quellen ungehindert zu unterrichten", dvs informationsfrihet. (Art 5 st 1 Grundgesetz) Undantagna från tillståndsplikten är därför bilder som avser:

- personer ur samtidshistorien; (§ 23 st 1 nr 1)
- personer som utgör en bisak på bilden, eller som befinner sig i folksamlingar etc; (§ 23 st 1 nr 2 och 3)
- ett högre konstnärligt intresse ("im höheren Interesse der Kunst") eller ett vetenskapligt sådant; (§ 23 st 1 nr 4)
- publicering i samband med säkerhet och ordning; (§ 24)

Undantaget för personer ur samtidshistorien är naturligtvis tillkommet för att inte lägga hinder för den normala informationsförmedlingen som skall tillfredsställa ett allmänintresse. Motsvarande gäller också delvis för personer som utgör en bisak i bilden. Normalt utgör sådana inget hinder för publicering, exempelvis människor i ett demonstrationståg. (Se BGH 12.8 1975, NJW 1975 s 2075 - Demonstrationszug)

Vidare märks att bilder av fotomodeller presumeras vara tillåtna att använ-

da utan ytterligare tillstånd. (Se OLG Nürnberg 27.9 1956, UFITA Bd 25 s 234 - Betriebsangehöriger als Fotomodell) Det gäller emellertid endast den avsedda användningen, vilket framgår av ett tämligen färskt rättsfall. Målet gällde en manlig fotomodell som hade ställt upp för en nakenbild, avsedd för en lärobok. Bilden kom senare att användas av ett par tidningar i samband med en debatt om sexundervisning. Tidningarnas användning av bilden ansågs vara ett intrång i bildrätten, eftersom dagspresspublicering aldrig hade varit avsedd när bilden togs. (Se BGH 22.1 1985, GRUR 1985 s 398 - Nacktbild)

Slutligen kan klart konstnärliga bilder ställas ut utan tillstånd. (Jfr BGH 15.1 1965, GRUR 1965 s 495, NJW 1965 s 1374, JZ 1965 s 362, BB 1965 s 522 - Wie uns die anderen sehen) Beställda bilder får dock aldrig ställas ut, utan den avbildades medgivande. Analogt gäller att vetenskapliga bilder som regel kan offentliggöras utan tillstånd. Bortsett från fall av bildpublicering i rättskyddande syften skall dock alltid en avvägning ske mellan olika intressen (§ 23 st 2 KUG, jfr m § 24).

2.4.2.2.1 Personer ur samtidshistorien

Av hänsyn till yttrande- och informationsfrihet kan bilder ur "samtidshistorien" ("aus dem Bereiche der Zeitgeschichte") återges utan speciellt samtycke. Till samtidshistoriska personer räknas alla som på grund av sina handlingar är av allmänt intresse. (Jfr BGH 10.11 1961 a o) De kan vara "absoluta" såväl som "relativa" personligheter. (Se exv BGH 8.5 1956, BGHZ 20 s 345, BB 1956 s 609 - Paul Dahlke)

Bestämmelsen avser i första hand: politiska personer (exv KG 18.1 1928, JW 1928 s 363 - Kaiser Wilhelm II), sportstjärnor (exv BGH 20.2 1968, BGHZ 49 s 288, GRUR 1968 s 652, BB 1968 s 397, JZ 1968 s 335, NJW 1968 s 1091, UFITA Bd 55 s 293 - Ligaspieler), skådespelare (exv BGH 8.5 1956 a o), konstnärer, vetenskapsmän, uppfinnare (exv RG 28.10 1910, RGZ 74 s 308 - Graf Zeppelin), religiösa förgrundsfigurer och brottslingar som berör en större allmänhet (jfr BVerfG 5.3 1973 a o).

Det brukar ofta framhållas att personer ur samtidshistorien ändå inte är fredlösa. Också kända personer skall ha rätt till en skyddad privat sfär. BGH har uttalat "auch Personen der Zeitgeschichte im Sinne von § 23 Abs 1 KUG brauchen es grundsätzlich nicht zu dulden, dass von ihnen innerhalb ihrer privaten Umgebung ohne ihr Wissen und gegen ihren Willen Bildaufnahmen zum Zwecke der Veröffentlichung angefertigt werden". (Se BGH 10.5 1957 a o) Och rätten påpekar att en rangordning av intressen skall ske enligt samma paragraf, tredje stycket.

Det skall finnas ett skäligt motiverat allmänt informationsintresse för att berättiga en bildpublicering. Enbart sensationslusta är därför inte tillräckligt motiv för att ge fog för undantag från huvudregeln i § 22 KUG. (Se BGH 9.6

1965 a o) Undantaget från godkännande enligt § 23 KUG gäller inte, om bildspridandet inte tjänar ett primärt informationsintresse, utan i stället exempelvis ett förvärvsintresse. (Se BGH 20.2 1968 a o) Privata eller intima bilders offentliggörande kan endast undantagsvis anses utgöra ett allmänt informationsintresse i undantagsregelns bemärkelse. (Se BGH 10.11 1961 ao; OLG München 16.12 1962, Schulze OLGZ 58 - Willy Brandt; jfr även BVerfG 5.3 1973 a o) Att någonting är sant är därvid inget rättfärdigande. (Se BGH 10.5 1957 a o)

Speciellt beträffande vad som framställs i tv har det ansetts finnas extra anledning till aktsamhet, och skyddet, även för offentliga personer, har där utsträckts längre. Förklaringen är givetvis att en skildring i tv anses innebära ett större ingrepp i personlighetssfären, än enbart en skildring i form av tryckta ord och stillbilder. Därför anses en skildring i tv utan tillstånd vara tillåten endast i undantagsfall. (Se BGH 16.9 1966, GRUR 1967 s 205, BB 1966 s 1251, JZ 1967 s 317, NJW 1966 s 2352, UFITA Bd 50 A s 255 - Vor unserer eigenen Tür; även BGH 17.11 1960 a o)

2.4.3 Reklambilder

Att ouktureriserad användning av bilder av kända eller okända personer i reklam inte är tillåten följer av de allmänna reglerna i § 22 KUG. Någon speciell regel finns inte beträffande bildanvändning i reklamsammanhang. Därför skall i princip även i dessa fall en avvägning ske mellan olika intressen enligt § 23 KUG. Rättspraxis har dock generellt ända sedan KUG:s tillkomst upprätthållit ett mycket starkt skydd för personbilder som utnyttjats i reklamsammanhang. (Se RG 20.10 1910 a o) Slutsatsen kan dras att beträffande kommersiella utnyttjanden krävs tillstånd, även om bildutnyttjandet i ett annat sammanhang skulle vara invändningsfritt. (Se BGH 8.5 1956 a o; jfr även BGH 20.2 1968 a o)

Kravet på tillstånd gäller också politisk propaganda. Om exempelvis ett politiskt parti vill använda en medborgares bild i propagandasyfte, måste det försäkra sig om dennes tillstånd. Att kampanjarbetet anförtrots åt en reklambyrå, friar därvid inte det politiska partiet från att erhålla auktorisation för bildutnyttjandet. (Se BGH 27.11 1979, GRUR 1980 s 259, NJW 1980 s 994, JZ 1980 s 231, Arch PR 1980 s 35 - Wahlkampf Illustrierte)

Personbilder är, som ovan framgått, skyddade som en ren personlighetsrätt, med föga anknytning till de övriga reglerna i KUG/URG. När det gäller utnyttjanden av personbilder i rent kommersiella sammanhang har emellertid påpekats att rättspraxis fört ett resonemang som i stort överensstämmer med ersättning för utnyttjande av immaterialrättsligt skyddade alster. De starkt förvärvsintresseorienterade avgörandena på basis av KUG har kritiserats för att snarast vara en sammanblandning av det personlighetsrättsliga skyddet och det förmögenhetsrättsliga som immaterialrätten ger. (Se E Ulmers kommentar till Europa Boxmeister i KG Berlin 19.2 1952, Schulze KGZ 4)

2.4.3 "Lebensbild"

Intressant är också att iakttaga att tysk rätt inte gör någon egentlig skillnad mellan bild och personskildring ("Lebensbild"). Personskildringar omfattas visserligen inte av personlighetsskyddet enligt KUG. Men även i fall av personskildringsintrång kan ett fullständigt rättsskydd åberopas, baserat på grundlagsbestämmelserna och bestämmelserna i §§ 12 och 823 ff BGB.

Visserligen gäller också beträffande "Lebensbild" att skyddet genombryts av informationsintresset. Samtidshistoriska personer kommer därvid att ha ett snävare skydd än "privata", d v s personer som inte är av allmänt intresse. Omvänt kan dock personer tillfälligt komma att betraktas som offentliga. (Se ovan betr "relativa" samtidshistoriska personer) I sådana fall genombryts alltså skyddet också. Detta gäller dock endast under förutsättning att inte berättigade starkare egna eller anhörigas intressen träds förnär. (Se BGH 10.5 1957, BGHZ 24 s 52, UFITA Bd 25 s 337 - Sherlock Holmes) Resocialisering kan vidare utgöra ett sådant övergripande intresse. (Se BVerfG 3.5 1973 a o)

Att förfalska intervjuer är att betrakta som rättsstridigt (exv BGH 8.12 1964, NJW 1965 s 685 - Soraya), liksom att utnyttja identifierbara personer i film, roman, skådespel etc. Förklaringen till att man ser strängt på utnyttjande av identifierbara personer i påhittade historier, anses främst vara att en författare har alla möjligheter att göra de nödvändiga tillägg som behövs för att inte utsätta en person för att bli utpekad. (Jfr även BVerfG 24.2 1971, BVerfGE 30s 173; BGH 20.3 1968, BGHZ 50 s 133, GRUR 1968 s 552, NJW 1968 s 1645 - Mephisto; fallet har spec behandlats av H-G Axberger i Festschrift till Hans Thornstedt, 1983 s 55 ff)

2.4.5 Skyddstid

Personlighetsrätten upphör inte med att personen i fråga avlider, utan den gäller på samma sätt som under livstiden. Offentliggörande av bildpersoner är otillåtet, utom de uppräknade undantagsfallen. Personer ur samtidshistorien har alltså ett mindre omfattande bildskydd än andra, men bildpublicering är endast tillåten under förutsättning av ett allmänt intresse. Det anses nämligen att de anhöriga även fortsättningsvis har ett berättigat skyddsintresse på grund av sin personliga bindning till den döde.

Principen om personlighetsskydd också efter döden finns, som ovan nämnts, uttryckt i KUG, där skyddstiden är fastslagen till tio år efter den avbildade personens dödsår. Beträffande övriga personlighetsintrång finns ingen skyddstid utsagd, utan den får bedömas från fall till fall som i Mephisto-avgörandet (a o). Den rätt som övergår på arvingarna är emellertid i viss mån begränsad. Dessa kan ställa anspråk på att ett utnyttjande skall förbjudas, samt kräva upprättelse. Däremot kan arvingar inte kräva skadestånd, eftersom det inte är i deras rätt ett intrång har blivit begånget. (Se BGH 22.6 1976, NJW 1976 s 1890 - Schmerzensgeldanspruch)

2.4.6 Skadestånd

Skadeståndanspråket kan avse personskada, ekonomisk skada eller ideell skada. En personskada är inte så vanlig, men sjukdom på grund av chock har förekommit. Ett kommersiellt utnyttjande utan samtycke uppfattas som en ekonomisk skada, som givetvis skall ersättas. En återkallelse av en annons eller ett beriktigande utesluter därvid inte skadestånd. I det ofta omtalade Herrenreiter-målet, där en avbildad ryttare användes i reklam för potensstärkande medel, utdömdes trots att annonsen senare stoppades, 10.000 DM i skadestånd. (BGH 14.2 1958 a o). Detsamma gällde i fallet *Wie uns die anderen sehen* (BGH 15.1.1965 a o).

I det senare fallet uttalade dock BGH att skadestånd på grund av psykiskt lidande endast skall utgå vid allvarliga personlighetsintrång. Hur allvarligt ett intrång är bedöms därvid beroende på arten, intensiteten och varaktigheten. Som ovan nämnts är exempelvis framställningar i tv att betrakta som speciellt allvarliga. Förutom mediets karaktär vägs bl a nyttan för den utnyttjade in, samt allmänna billighetssynpunkter. (Se även BGH 5.1 1962, GRUR 1962 s 324, UFITA Bd 137 s 120 - Doppelmörder, där en personbild användes i samband med skildringen av ett mord, och personbilden inte avsåg den verkliga mördaren.)

2.4.7 Slutsats

Slutintycket av det tyska rättsskyddet för egen bild är att den relativt ålderstigna lagstiftning som existerar på ett förvånansvärt gott sätt har anpassats till ett skydd för individen i en modern mediesituation. Det rika rättspraxis som föreligger har utvecklat skyddet till att omfatta såväl framställningar i film som i tv. Relationen personlighetsskydd – informationsfrihet har i praktiken inte förorsakat några större avvägningsproblem, trots att också pressfriheten är grundlagsskyddad. (Art 5 Grundgesetz)

Två huvudsakliga typfall av bildanvändning åtnjuter skydd. För det första är oauktoriserad bildanvändning i reklamsammanhang generellt förbjuden. Därvid uppstår ingen konflikt mellan informationsintresset och personlighetsskyddet, eftersom ett allmänt informationsintresse inte är det primära vid rent kommersiell bildanvändning.

För det andra föreligger ett skydd mot offentliggörande inom den privata sfären. I dessa senare fall krävs en avvägning. Men för att en personbild skall uppfylla kravet på att tillhöra "der Zeitgeschichte" krävs att personen i fråga är av betydelse i andras vardagliga liv. Därtill gäller att en persons intimsfär, enligt tysk rätt, har företräde framför den grundlagsskyddade pressfriheten till ord- och bildinformation. Detta gäller såväl levande som döda.

2.5 Schweiz

(SOU 1974:85 s 49; A Troller: Immaterialgüterrecht, s 87 ff; F Bueche de Court: La concurrence déloyale et les droits de la personnalité en tant que restrictions de la publicité s 332 ff; Å Lögdberg i Rättsvetenskapliga studier till minnet av Phillips Hult).

2.5.1 Allmänt

Det brukar framhållas att schweizisk rätt, i likhet, med tysk, erkänner ett renodlat personlighetsskydd. Den schweiziska civillagen av 1909 innehöll fram till juli 1985 i Art 28 en bestämmelse som uttryckligen gav möjlighet att föra talan om intrång i intimsfären: "Wer in seinen persönlichen Verhältnisse unbefugterweise verletzt wird, kann auf Beiseitigung der Störung klagen". Ersättning enligt detta stadgande kunde dock endast erhållas för sådana fall som var angivna i lag.

Bestämmelsen har nu blivit betydligt ändrad och preciserad, vilket tyder på att ett utökat behov av personlighetsskydd har givit sig till känna. Huvudtexten i den nya Art 28 lyder:

"Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, kann zu seinem Schutz gegen jeden, der an der Verletzung mitwirkt, den Richter anrufen.

Eine Verletzung ist widerrechtlich, wenn sie nicht durch Einwilligung des Verletzten, durch ein überwiegendes privates oder öffentliches Interesse oder durch Gesetz gerechtfertigt ist"

De olika typer av påföljder på grund av personlighetskränkningar som kan komma ifråga är bl a förbud, avlägsnande, beriktigande, ekonomiskt och ideellt skadestånd. (Art 28 a punkt a) Det finns även möjlighet att erhålla ett interimistiskt förbud, om allvarig skaderisk föreligger. (Art 28 a punkt c)

En mer preciserad bestämmelse angående bildrätt finns dessutom i Art 35 upphovsrättslagen (Bundesgesetz betr das Urheberrecht an Werken der Literatur und Kunst vom 7.12.1922), som förbjuder offentliggörande utan samtycke av personbilder för kommersiella eller andra ändamål. Beställda personbilder tillkommer beställaren (Art 29). Överträdelser kan beivras såväl straffsom civilrättsligt. Skyddet gäller även beträffande avlidna personer, eftersom tillstånd avseende bilder av sådana skall inhämtas av anhöriga. Bildanvändning i samband med rättsaker är undantagen.

Den nya lagstiftningen torde kunna råda bot mot den tidigare osäkerhet som ansetts råda om hur långt det personliga rättsskyddet sträckte sig i praktiken. Rättsfallen var få. Men det finns exempel på fällande domar dels beträffande reklam användning av bilder (exv OG Zürich 12.1 1923, Bl für Züricherische Rspr NF Bd 23 (1924) s 33 - Graf Zeppelin), dels beträffande intrång i privatsfären. Personer ur samtidshistorien åtnjuter emellertid inte något generellt skydd. De kan endast räkna med en skyddad privatsfär. Föreligger öv-

riga förutsättningar kan även ärekränkingsbestämmelserna åberopas till skydd för hem- och privatliv.

2.6 Frankrike

(SOU 1980:8 s 65; SOU 1974:85 s 47 f; C Krüger I GRUR 1980 s 620 ff; P Greffe o F Greffe: *Traité des dessins et modèles* s 290 ff; D G Bormann: *Die Praxis des Persönlichkeitsschutzes in Frankreich*; Å Lögberg: *Personlighetsrätt* s 12; A Françon i RIDA Avril 1971 s 149 ff; densamme i *Copyright* 1966 s 232 ff; S Strömholm: *Right of Privacy*, s 27 f, 35 f, 171 ff.)

2.6.1 Allmänt

Allt sedan 1833 gäller enligt fransk rätt att ett fotografi inte får reproduceras och publiceras utan bildpersonens tillstånd. Denna rätt till egen bild utvecklades under 1800-talets lopp, och den finns numera fastslagen i en omfattande praxis. Tidigare franska rättsavgöranden beträffande egen bild saknade emellertid preciserat lagstöd. 1804 års Code civil innehåller inga bestämmelser om personlighetsrätt, och 1810 års Code penal har regler endast om ärekränkning, hemfridsbrott och brevhemlighet. Personlighetsrätten var fram till 1970 i stället baserad på den allmänna skadeståndsbestämmelsen i Art 1382 Code civil.

Genom en lagändring av den 17 juli 1970 infördes en ny regel i Code civil, Art 9 (Art 22 i lagen av den 17 juli 1970):

”Chacun a droit de respect de sa vie privée. Les juges peuvent sans préjudice de la réparation du dommage subi, prescrire toutes mesures telle séquestre et autre propres a empêcher ou fair cesser un atteinte a l'intimité de la vie privée; ces mesures peuvent, s'il y a urgence, être ordonnées en référé”.

Parallellt med denna reglering infördes i Code penal Art 368 och 369 straffsanktionerade regler mot upptagande/fixering/vidareutsändning av personbilder föreställande personer som befinner sig på privat plats. Ett antal uppräknade befattningshavare: förlagsschefen, chefredaktören, tryckaren, distributören eller affischören kan ställas till ansvar om handlingen gjorts i förvärvssyste. En person kan inte fotograferas mot sin vilja. Om så sker skall negativen beslagt och förstöras. Därtill innehåller Art 370 Code penal straffsanktionerade regler som förbjuder montage, utan att klargöra att så är fallet.

Det finns vidare straffsanktionerade specialbestämmelser beträffande pressens uppträdande i en lag av den 29 juli 1881. Enligt dess Art 35 uttalas att en sanning inte utgör något försvar för avslöjanden beträffande privatliv. (Jfr ovan betr USA) Enligt Art 13 erkänns skydd även för avlidna personer. Be-

träffande straffbara förfaranden har naturligtvis även vanliga ärekränkingsregler varit tillämpliga vid personlighetskränkningar.

2.6.2 1970 års lag

Förutsättningen för ansvar enligt Art 1382 Code civil är dels en uppsåtlig handling, dels en uppkommen skada som en följd av handlingen:.

”Tout fait quelconque de l'homme qui cause à autrui un dommage, oblige celui, par la faute duquel il est arrivé, à le réparer”.

Ett intrång i den privata sfären kunde enligt de förutsättningarna leda till skadestånd, avseende ersättning för såväl ekonomiskt utnyttjande som för ideell skada. En del av förklaringen till att det franska personlighetsskyddet ofta har rubricerats som dåligt preciserat och svårt att överblicka, torde ligga just i att det varit grundat på enbart den allmänna skadestandsregeln. Särskilda normer för vad som skall utgöra en skadestandsgrundande handling har saknats.

Med den nya lagstiftningen från 1970 har emellertid den tidigare bindningen mellan skada och ersättningsanspråk lösts upp. Personlighetsskyddet har reglerats som en rättighet per se. Lagstiftaren har vidare lagt grunden för möjligheten till snabba ingripanden när det gäller intrång i personligheten. Därtill har införts ett straffansvar, inte bara för den som gjort sig skyldig till en eventuell otillåten publicering, utan ansvaret kan även omfatta företagsledningen.

1970 års lag om ”Protection de la vie privée” anses ha tillkommit delvis som ett resultat av att president Pompidou utnyttjades i reklamsammanhang. Presidenten hade under ett offentligt framträdande blivit fotograferad ombord på en turistbåt. Han stod nära motorn, vars namn, Mercury, mycket tydligt framträdde på bilden. Bilden kom att utnyttjas i reklam av Mercury-bolaget med texten ”Mercury veille à votre sécurité, monsieur President”. (Trib gr inst Paris 4.4 1970, JCP 1970 II Nr 16328)

Det bör dock noteras att redan före 1970 års lagstiftning existerade ett långtgående skydd i Frankrike mot såväl utnyttjande av personbilder som bilder tagna i privata situationer. Utan preciserade bestämmelser uppfattades rätten till egen bild som en absolut rätt, vilken tillkom den avbildade. (Se exv Trib Seine 24.3 1937, Gaz Pal 1937, 2 s 154; Trib com Seine 11.5 1939, Gaz Pal 1939, 2 s 243) Rättspraxis har ofta ansett det rättsstridigt redan att reproducera eller ställa ut personbilder utan medgivande av modellen. (Se exv Trib Seine 10.2 1905, Clunet 1905 s 663; Paris 15.7 1910, D d'A 1911 s 81)

Någon större skillnad i praktiken har alltså den nya lagstiftningen inte inneburit. Publicering av nakenbilder utan tillstånd ansågs rättsstridigt i ett fall från 1970, och modellen tillerkändes 10.000 FF i skadestånd. (Se Paris 23.5 1970, Gaz Pal 1970, 2 s 64) På motsvarande sätt ansågs det som ett otillåtet intrång i rätten till egen bild att filma en person på gatan och sedan använda sekvensen i en pornografisk film. (Trib gr inst Paris 22 o 26.12 1975, JCP 1976 II Nr 18410)

Dessa två fall bör dock jämföras med två andra. I det första beklagade sig en man över att han fotograferats tillsammans med två prostituerade. Fotografiet hade publicerats i två tidningar. Bilden var emellertid suddig och rätten konstaterade att han inte var igenkännbar. Något intrång i hans bildrätt var därför inte begånget. (Trib gr inst Paris 27.2 1974, D 1974 J s 530) Liknande blev utgången i ett avgörande om en tv-dokumentär över prostitution. Domstolen konstaterade att det var omöjligt för en uppmärksam betraktare att känna igen de avbildade personerna, som alltså inte hade blivit utsatta för något intrång. (Trib gr inst Lyon 8.12 1976, JCP 1977 II Nr 18900)

2.6.3 Tillståndskravet

Rätten till egen bild har traditionellt ansetts föreligga, oavsett avsikten med reproduktionen, och även om det inte förelegat något illojalt syfte eller något förvärvssyfte, vilket får anses ha varit en långtgående tolkning av skadeståndsreglerna. (Se exv Trib Seine 10.2. 1905 a o; Paris 15.7 1910 a o) Tillståndet från den avbildade själv är en grundläggande förutsättning för hantering av personbilder. (Se exv Paris 22.11 1974, JCP 1975 IV Nr 280)

I den mån publiceringstillstånd har medgivits för visst utnyttjande kan detta inte utsträckas till andra användningar. Ett fotografi av en man tillsammans med en kvinna vid en bardisk togs och publicerades med tillstånd. Ett år senare dök emellertid den bilden upp i ett annat sammanhang i tre tidningar. De nya publiceringarna ansågs som intrång i bildrätten, och agenturen som sålt bilderna vidare utan tillstånd från bildpersonen gjordes ansvarig. (Trib gr inst Seine 18.3 1966, Gaz Pal, 1 s 301, D 1966 s 566; se även Cass 5.5 1976, JPC 1976 IV Nr 210; Cour d'Appel Reims 20.1 1972, Gaz Pal 1972, 2 s 508, D 1972 s 200; Trib gr inst Seine 4.11 1965, D 1967 s 274; jfr dock Trib gr inst Paris 17.3 1970, RIDA LXVII s 182)

Överlåtelse av fotorätten till tredje man är alltså inte tillåten, om inte bildpersonens tillstånd har inhämtats. Sångerskan Petula Clark hade exempelvis givit sitt tillstånd till en fotografering. Bilderna av henne hade sedan sålts och använts för att illustrera en artikel om henne. Hon tillerkändes skadestånd, eftersom hon inte hade givit sitt tillstånd till bildpubliceringen (Paris 1.12 1965, JPC 1966 II Nr 14711)

Däremot fick skådespelerskan Catherine Deneuve inget skadestånd när hon stämde på grund av att nakenbilder av henne, vilka tagits för och publicerats i Play-boy, senare dök upp i den franska herrtidningen, Lui. Domstolen konstaterade i det fallet att det inte rörde sig om otillåtna privatlivs avslöjanden, och att skådespelerskan sålt bildrätten med överlåtelse rätt. Det hade alltså inte varit nödvändigt med något ytterligare publiceringstillstånd. (Paris 14.5 1975, RIDA LXXXVI s 131)

2.6.3.1 Bevisbördan

Medgivande gör att en publicering inte betraktas som rättsstridig. Men domstolarna får anses ha varit stränga när de tagit ställning till påstådda överenskommelser. Bevisbördan är ensidigt fotografens/journalistens, som haft att visa ett giltigt tillstånd till den aktuella bildanvändningen: (Se exv Cass 24.2 1971, D 1971 s 124; Paris 17.3 1966, D 1966 s 749) Motsvarande stränga syn som på bildpublicering gäller också för offentliggörande av personskildringar. (Se vidare nedan 2.6.6)

Principen om bildpersonens eget medgivande har dragits mycket långt. Ett fall från appellationsdomstolen i Paris visar att föräldrar inte ansetts kunna ge ett giltigt tillstånd för offentliggörande av sitt barns fotografi i reklamsammanhang. (Paris 24.10 1955, Gaz Pal 1957, 1 s 252)

Som exempel på den mycket långtgående personlighetsrätt som fotografer traditionellt har haft att underordna sig i Frankrike skall slutligen nämnas ett rättsfall från 1965. (Tib gr inst Seine 1.4 1965, JCP 1965 II Nr 14572) Det handlade om bilder på en egendom, tillhörig en dam som var borgmästare i en liten stad, samt tillika lärare i en privatskola. Bilderna av hennes egendom användes för att illustrera en novell av det lättare slaget.

Kvinnan hävdade att hon inte givit sitt tillstånd till fotograferingen och än mindre till publiceringen av bilderna. Hon tillerkändes skadestånd. Det har dock framhållits att av fallet slutsatsen inte kan dras att den franska personlighetsrätten generellt även utsträcks till egendom. Däremot kan tillämpningen i det enskilda fallet, som framgått, möjligen även komma att omfatta egendom. I det aktuella fallet ansågs uppenbarligen bilderna av egendomen identifiera dess ägarinna.

2.6.4 Offentliga personer, offentlig plats

I förarbetena till 1970 års lag betonas att regleringen avser ett skydd för privatlivet. Detta ansågs vara viktigt att betona, med hänsyn till att målsättningen var att inte göra några begränsningar i pressfriheten. 1970 års lag vänder sig mot intrång i intimsfären och det privata livet. Det är endast sådana intrång som kan straffas eller leda till civilrättsliga sanktioner (se Débats parlementaires, Ass Nat, 29.5 1970 s 2068)

I stället presumeras att den som har framträtt offentligt eller i tv konkludent tillåter ett återgivande. (Se exv Paris 15.1 1972, Gaz Pal 1972, J s 302) Bilder och eventuella uttalanden av personer i offentliga sammanhang får emellertid inte förses med ytterligare kommentarer. Det har nämligen uttalats av domstolarna att ett sådant "tyst medgivande" endast kan omfatta förutsebar publicering, dvs exempelvis utan elaka personkommentarer. Rätten att publicera bilder av offentliga och kända personer är dock begränsad till just deras offentliga liv. Hur denna avgränsning skall ske är domstolarnas sak att avgöra.

2.6.4.1 Skydd för den privata sfären

Den allmänna uppfattningen är alltså att också kända personers privata sfär skall hållas skyddad. Det gäller även sådana personer som har visat ett stort intresse av att figurera i pressen. (Se exv Paris 13.3 1965, JPC 1965 II Nr 14223) När exempelvis Brigitte Bardot blev fotograferad på sitt sommarställe i två fall och bilderna publicerades, ansågs fotografen ha gjort intrång i hennes personlighetsrätt. Bardot tillerkändes skadestånd, och domstolen beordrade även att utslaget skulle publiceras i ett antal dagstidningar. (Se Paris 27.2. 1967, D 1967 s 450; samt Trib gr inst Seine 24. 11 1965, JCP 1966 II Nr 14521, Gaz Pal, 1 s 371)

Utgången blev likartad i ett annat fall, där tidningen France Dimanche publicerat en artikel om två kända skådespelares äktenskapsproblem. Rätten konstaterade att artikeln och bilderna visserligen rörde två publika personer. Men också att problemen var deras privatlivs angelägenheter. Paret tillerkändes skadestånd på 20.000 respektive 40.000 FF. Tidningens stora upplaga, och att bilderna hade använts i reklam för tidningen, ansågs motivera de höga skadestånden.

När det gäller bilder av privata/okända personer, tagna på offentlig plats, kan grundprincipen sägas vara att publiceringen av sådana bilder anses vara tillåten utan speciella tillstånd. Men de personer som förekommer på bilderna skall ha rätt att kräva att publiceringen sker på ett sådant sätt att de inte är igenkännbara. (Jfr även Trib gr inst Paris 27.2 1974 a o; Trib gr inst Lyon 8.12 1976 a o)

Ett bildreportage med mycket lättklädda människor tagna på en offentlig badstrand i Saint Tropez ansågs inte vara intrång i personlighetsrätten. Den friande domen motiverades med att bilderna var tagna på en offentlig strand, och alltså inte att betrakta som privatlivsintrång. De avbildade personerna torde vidare inte ha varit lätt identifierbara (Trib gr inst Paris 18.3 1971, D 1971 s 447, JCP 1971 II Nr 16875, Gaz Pal 1972, 1 s 59).

2.6.5 Reklambilder

Några speciella regler beträffande utnyttjande av namn och bild i reklam har inte utvecklats. Däremot finns tendenser till en strängare bedömning när bildanvändningen uppfattas som rent kommersiell i en mer vidsträckt betydelse. När bilder av skådespelaren Gerald Philippes sjuke son, tagna på ett sjukhus, användes på tidningsomslag och löpsedlar konstaterade rätten i den fällande domen att syftet med bildpubliceringen varit rent kommersiellt. (Paris 13.3 1965 a o)

Mot bakgrund av att rättspraxis ser speciellt strängt på oauktoriserad bildanvändning med rent kommersiella förtecken, kan slutsatsen dras att sådana utnyttjanden av personbilder utan tillstånd kan betraktas som generellt för-

bjuden. Detta framgår bl a tydligt av det ovan omnämnda Pompidou-fallet. I domen uttalades att alla har en grundläggande exklusiv rätt till sin egen bild och rätt att bestämma över hur denna används.

Speciellt för detta fall ansågs vidare gälla att "il n'est ni rapporté, ni même allegué que l'utilisation de l'image de demandeur dans un but mercantile ait été faite avec son consentement..." "...des lors la publicité doit être interdite". I reklam användning tycks alltså inte hänsyn tas till om en person är känd eller inte, och inte heller till om utnyttjandet har skett med en bild från ett offentligt framträdande. (Se även Paris 13.2 1971, Gaz Pal 1971, 2 s 408, D 1971 s 120) Den utnyttjade har enligt praxis tillerkänts en ersättning för bildanvändningen på likartat sätt som vid intrång i immaterialrättigheter. (Jfr även ovan betr Västtyskland)

2.6.6 Personskildring

Många av de rättsfall som bedömts av de franska domstolarna har handlat om kända personer, framför allt från nöjesvärlden. Bilder av dem har använts för att illustrera porträtterande artiklar. I ett rättsfall från 1966 hade skådespelaren Jean-Louis Trintignant givit en tidskrift tillstånd att publicera en intervju, samt även tillstånd till bildpublicering. Han stämde tidningen på skadestånd, eftersom artikeln, trots hans uttryckliga förbud, innehöll detaljer om hans förhållande med skådespelerskan Brigitte Bardot. Rätten framhöll i sin fällande dom att artikeln behandlade skådespelarens privat- och familjeliv och inte hans offentliga liv som scenpersonlighet.

Att uppgifterna beträffande Jean-Louis Trintignant och Brigitte Bardot hade varit publicerade tidigare hjälpte inte. Journalisten hade blivit tillsagd att intima detaljer inte fick avslöjas i den aktuella artiklen. Domstolen uttalade att en privatperson har inte bara rätt att välja vad som skall offentliggöras, utan även under vilka omständigheter och i vilka publikationer. (Paris 17.3 1966 a o; se även Paris 15.5 1970, D 1970 s 466)

Det skydd som de franska domstolarna traditionellt har givit åt personligheten i form av livsöde framgår också av ett rättsfall från 1955. I det fallet tillerkändes Marlene Dietrich 1,2 miljoner FF i skadestånd (motsvarande cirka 240.000 kronor i dagens penningvärde). Förhållandet var att tidningen Jour de France presenterat en artikelserie "Ma vie", som handlade om Marlene. Hon hade emellertid inte låtit sig intervjuas av tidningen, eller i övrigt givit sitt tillstånd. Materialet var baserat på tidigare artiklar kring henne. Vid rättegången hävdade Marlene Dietrich att tidningen genom sina artiklar förstört marknaden för den självbiografi som hon var i färd med att skriva. (Paris 16.3 1955, D 1955 s 295)

2.6.7 Relationen till immaterialrättigheter

Det är uppenbart att den franska personlighetsrätten begränsar upphovsmäns och fotografers uteslutande rätt till sina verk, genom att hänsyn måste tas till bildpersonens önskan att bli publicerad eller ej. En person som förekommer som teckning, porträtt, karikatyr eller foto, skulptur m m kan motsätta sig bildanvändningen. (Se exv Trib civ St Briec 27.10 1942, Gaz Pal 1943, 1 s 17) Bildpersonens rätt gäller, som ovan framgått, oberoende av upphovsmannarätten. (Se Trib gr inst Seine 9.10 1963, Gaz Pal 1964, 1 s 73) Rätten till egen bild kan därför sägas vara absolut i fransk rätt, med ovan omnämnda undantag för offentliga personer vid offentliga framträdanden.

2.6.8 Slutsats

Även om den franska personlighetsrätten inte har ansetts vara särskilt väl preciserad, och trots att den under lång tid saknade egentligt lagstöd, och även om den franska doktrinen varit delvis motsägelsefull i sina kommentarer, råder det ingen tvekan om att rätten till egen bild är mycket omfattande. I praktiken torde detta skydd till bildpersonens förmån vara mer vidsträckt än det som medges i tysk rätt mot ett oauktorerat bildutnyttjande med stöd av § 22 KUG.

2.7 Danmark

(SOU 1976:48 s 39; Karnovs Lovsamling 2, 1982; H Grönqvist i Festskrift till Hans Thornstedt 1983 s 249 ff, Å Lögdberg i Rättsvetenskapliga studier till minnet av Phillips Hult s 324 ff; T Lund: Billedkunsten i retslig belysning s 302 ff.)

I Danmark finns ingen särskild lagregel som avser skydd för egen bild. Men i den danska strafflagen finns sedan 1972, förutom ärekränkingsregler av mer traditionell typ, ett par stadganden som ger visst skydd mot privatlivskränkningar genom bild, nämligen §§ 264 a och 264 d straffeloven.

2.7.1 Det lagstadgade skyddet

I § 264 a stadgas att den som "uberettiget forograferer personer som befinder sig på ett ikke frit tilgængligt sted" kan straffas. I § 264 d stadgas vidare straff för den

"der uberettiget videre giver meddelelser eller billeder vedrørende en andens privata forhold eller i øvrig billeder af den pågældende under omstændigheder der åbenbart kan forlanges unddraget offentligheden".

Det har emellertid förutsatts att bestämmelserna skall ha ett mycket snävt tillämpningsområde. Det skall röra sig om en bild, tagen under speciella omständigheter på en plats som uppenbarligen inte är fritt tillgänglig.

De nya strafflagsbestämmelserna finns bl a återopade i samband med fotografier tagna av en polisman. Bilderna av honom var tagna utifrån genom en fönsterruta, under rannsakingen av ett narkotikamål. Østre landsret bedömde handlingen som privatlivskränkning enligt § 264 a och även som straffbart försök till överträdelse av § 264 d. (U 1981 s 364)

Som exempel på vad som har bedömts vara en överträdelse av § 265 a kan också anföras ett fall från 1982, där en pressfotograf, under protest av kändisen, fotograferat denne vid dörren till hans hus. Mannen i fråga hade tidigare samma dag varit vittne till ett våldsbrott. (U 1982 s 490) Som ett exempel på vad som bedömts straffbart enligt § 264 d kan nämnas publiceringen av bilder i en månadstidning avseende en kvinna som just omkommit vid en brand. (U 1982 s 244)

Huruvida något skydd beträffande personligheten och egna bilder gällde efter döden var osäkert enligt den tidigare lagstiftningen i straffelovens § 263 mom 1 punkterna 3 och 4 (Se Lov nr 82, Lovtidende 1972). Den nu gällande bestämmelsen i § 264 d är emellertid uttryckligen tillämplig även på avlidna personer. Den har återopats i ett sådant fall angående publiceringen av en nakenbild föreställande en flicka, som senare hade mördats. Bildpubliceringen bedömdes som privatlivskränkning. (U 1974 s 775) Någon tidsbegränsning beträffande skyddet efter döden är inte utsagd, utan får avgöras från fall till fall.

De ytterligare immaterialrättsliga bestämmelser som kan återopas till skydd för egen bild överensstämmer med motsvarande svenska, och skall inte vidare beröras här. (Se nedan 3.5 betr Sverige) Däremot bör uppmärksammas att den danska marknadsföringsloven har en vidare omfattning än motsvarande svenska lag, varför ytterligare skyddsmöjligheter just beträffande personbilder i marknadsföring i vissa fall skulle kunna föras tillbaka på dess § 1 (Lov om markedsføring 14.6.1974 nr 297). Ett sådant skydd tycks emellertid även följa av allmänna rättsgrundsatser.

2.7.2 Skydd enligt allmänna rättsgrundsatser

I Danmark har officiellt uttalats att det finns ett skydd för den personliga integriteten och privatlivets fred, som går utöver vad som uttryckligen är lagreglerat. (Se Straffelovrådets Betænkning nr 601, 1971 s 40) Detta har också kommit till uttryck i en ändring av § 15 ikrafttrædelseloven til straffeloven.

Därmed har domstolarna fått möjlighet att på rent civilrättslig grund utvidga skyddet för privatlivet, vid sidan om det straffrättsligt reglerade området. Även uppsåtlig eller oaktsam frids- eller privatlivskränkning, som inte är straffrättsligt reglerad, ger möjlighet att föra talan och erhålla ersättning ock-

så för icke-ekonomisk skada. Redan dessförinnan gällde enligt dansk rätt att ersättning kunde utgå för ren förmögenhetsskada som inte var förorsakad av brott. (Se praxis nedan)

Även andra allmänna rättsgrundsatser kan i dansk rätt komma till användning i sammanhanget, bl a skall en personbild som har ett ekonomiskt värde för bildpersonen ersättas. Rättsfall som belyser denna tes finns såväl före som efter de ny strafflagsbestämmelserns införande 1972. Någon speciell lagstiftning mot utnyttjande av namn och bild i reklam finns däremot inte i dansk rätt. Men den praxis som utvecklats ger snarare ett mer vidsträckt skydd i detta avseende än motsvarande svenska lag. (Jfr vidare nedan 3.6)

2.7.2.1 Praxis

1965 tillerkände højesteret en skådespelare ersättning med 3.000 DK för utnyttjande i reklam av personbilder. Bilderna föreställde skådespelaren i en populär rollgestaltning. De hade köpts från en pressagentur. (U 1965 s 126) Skyddet i det fallet skiljer sig emellertid inte från det skydd som numera också kan erhållas i Sverige. Det gör däremot vad som framgår av följande rättsfall från 1974.

En förläggare som hade för vana att uppträda i ovanliga kläder publicerades av en veckotidning som klippdocka, försedd med olika utstyrselar att klä på. Rätten konstaterade till att börja med att förläggarens klädsel inte var ett verk i upphovsrättslagens mening. Vidare uttalades att § 264 d straffeloven inte var tillämplig, eftersom bilden var tagen vid ett offentligt framträdande. Inte var det heller här fråga om illojal konkurrens enligt §§ 9 eller 15 konkurrenceloven (Lov nr 79, 31.3 1937 om oretfærdig konkurrence og varebetegnelse). Slutligen förelåg inga förutsättningar, enligt domstolens bedömning, för att åberopa § 15 i krafttrædelseloven.

Förläggaren tillerkändes dock en ersättning på 7.500 DK på grund av det otillbörliga utnyttjandet. Domstolen ansåg att tidningens förfarande med bilden var att anse som marknadsföring, och att detta utnyttjande i marknadsföring hade skett utan vederbörligt samtycke. Det ansågs därför följa av allmänna rättsgrundsatser att tidningen utnyttjat ett ekonomiskt värde som tillkom förläggaren, och att denne därför var berättigad till ersättning. (U 1974 s 952)

En självständigt rättsskapande verksamhet kan också iaktas i Østre landsrets avgörande från 1975, angående en film som skildrade de sista månaderna i en narkomans liv. (U 1975 s 1008) Anhöriga till den döde mannen önskade att offentlig visning av filmen skulle förbjudas, trots att den döde under sin levnad givit sitt samtycke till att filmen skulle visas. Rätten biföll talan om förbud mot offentlig visning, eftersom den fann att det kunde finnas tvivel om att den döde mannen verkligen varit kapabel till att förstå konsekvenserna av sitt medgivande.

Slutligen skall också nämnas ett avgörande från 1969 som speglar de danska

domstolarnas sätt att göra avvägningar mellan olika intressen i samband med personlighetskränkningar. I en tv-sändning om gatuprositution avbildades en prostituerad kvinna. Hon förde talan om ersättning för att hon hade blivit filmad och filmen sänts i tv, utan att hon hade givit sitt samtycke. Domstolen konstaterade emellertid att bildsekvenserna där hon förekom var mörka och otydliga. (Jfr även ovan betr Frankrike). Det var därför inte fråga om någon kränkning, och ersättning enligt § 15 ikraftrædelseloven var inte heller aktuell. Domstolen dömde dock motparten att betala rättegångskostnaderna. (U 1969 s 233)

2.7.3 Pressetiska regler i Danmark

I Danmark gäller ”Presseetiske regler”, antagna av Danske Dagblades Fællesrepræsentation 1960. De danska reglerna har utformats speciellt med tanke på kriminalreportage. De tillämpas av ”Dansk pressenævn” med en jurist som ordförande och fyra ledamöter. Nämnden kan endast behandla ärenden som gäller medlemmar i Danske Dagblades Fællesrepræsentation, Dansk Fagpresseforening och Distriktsbladenes sammenslutning. Veckotidningarna ligger helt utanför den danska nämndens verksamhet.

De pressetiska reglerna omnämner speciellt att den personliga integriteten skall respekteras, och att bilder som kan kränka eller sära skall undvikas. Bilder får inte heller förfälskas genom beskärning. Ett ärende som redan behandlas, har behandlats eller förväntas bli behandlat, vid domstol kan emellertid inte tas upp i pressnämnden. En förfördelad part måste alltså i Danmark välja mellan opinionsnämnd och domstol.

2.7.4 Slutsats

Av ovanstående har framgått att Danmark erkänner en allmän personlighetsrätt enligt såväl lagstiftning som praxis. Det skydd som kan åberopas för privatlivskränkningar i form av bildpublicering sträcker sig, i enlighet med förarbetsuttalandena, betydligt längre än de speciella strafflagsbestämmelser som införts. Domstolarna förefaller att göra en förhållandevis fri bedömning samt att anlägga billighetssynpunkter. I den mån en personbild kan sägas ha ett direkt ekonomiskt värde utgår också ersättning.

2.8 Finland

(SOU 1975:85 s 47; L Bruun: Informationens lagar och normer s 14 ff, 72 ff, 119 ff, 197 ff; H Grönqvist i Festskrift till Hans Thornstedt 1983 s 249 ff; O Roos i JFFT 1974 s 261 ff; B Godenhjelm i JFFT 1974 s 413 ff)

I finsk doktrin har sedan länge framförts uppfattningen att personligheten skulle åtnjuta ett vidare skydd än vad som uttryckligen stadgas i lag. Bl a har hävdats att ingen skulle kunna fotograferas mot sin vilja. Om så verkligen var fallet före 1972 och 1974 års ändringar av strafflagen framstår emellertid som osäkert. Vissa möjligheter att erhålla ekonomiskt skadestånd vid personlighetskränkningar kunde visserligen iakttagas. Men det fanns knappast någon möjlighet att erhålla ideellt skadestånd för kränkningar som inte föll under någon straffbestämmelse.

2.8.1 Allmänt personlighetsskydd

Uppfattningen om existensen av ett allmänt personlighetsskydd i Finland torde ha haft sin främsta grund bl a i ett rättsfall angående en flickas fotografi som avgjordes av högsta domstolen 1940 (HD 1940 I s 10). Flickan Britta hade valts till "Finlands idealflicka" 1937. Hon blev samma år även vald till "Miss Europa". Den finske tävlingsarrangören hade betalat henne en engångssumma på 2.000 FM, när hon vann den första tävlingen. Han fortsatte därefter att använda hennes fotografier i olika sammanhang, utan att utge ytterligare ersättning.

Brittas far, och sedan hon blivit myndig även hon själv, krävde att utnyttjandet av Brittans namn och fotografi utan tillstånd skulle upphöra, samt att ett skadestånd om 100.000 FM skulle erläggas. Käromålet bifölls i huvudsak. Dock utdömdes endast 5.000 FM i skadestånd.

Det har klagats på att domsmotiveringen var sparsam i detta fall. Men det kan förtjäna påpekas att avgörandet är publicerat som referat, vilket tyder på att det betraktats som viktigt. Något rent personlighetsskydd har fallet emellertid inte ansetts representera, eftersom det skadestånd som utdömdes förefaller att ha varit beräknat på det värde som ersättningen för utnyttjandet borde ha betingat. Däremot omfattade denna inte någon ideell skada, något som eljest i Finland har ansetts vara grundläggande för att det skall gå att tala om en allmän personlighetsrätt. Även möjligheten att utfå ideellt skadestånd i samband med ärekränkning var tidigare omdiskuterad i finsk doktrin. (Jfr dock HD 1943 nr 269/137 V.D.)

Exempel på att ideellt skadestånd numera utdöms i samband med ärekränkande bildpublicering enligt 27 kap 1 § strafflagen är fallet HD 1972 II s 6. (NIR 1973 s 248) En sk genrebild hade använts som illustration till en artikel om en kvinna som hade dömts för rattfylleri. Eftersom läsaren kunde tro att bildillustrationen föreställde den omtalade kvinnan, dömdes tidningens chefredaktör att betala skadestånd till den avbildade kvinnan för uppsåtligt, dock inte mot bättre vetande, begången smädelse.

Ett i viss mån parallellt fall, men med upphovsrätten som grund, utgjorde HD 1975 II s 37, där en samlagsscen klipptes in i en film i anslutning till en skådespelerskas agerande. Den inklippta scenen ansågs kränkande för hennes

rollprestation. Skadestånd utdömdes för lidande. (Jfr även Sthlms RR 16.1 1968, NIR 1970 s 209 - Essy Persson.)

2.8.2 Förstärkt skydd

Ett utökat skydd för privatlivets fred infördes i Finland 1972 genom lag av den 27 juni. Därvid kompletterades den finska strafflagens 24 kapitel med vissa stadganden angående skydd för privatlivets helgd. Den nya bestämmelsen i 24 kap 3b § innebär att den som olovligen med teknisk apparatur iakttar eller avbildar en person som befinner sig i sin hemvist (rum, hus, gård eller fartyg) kan dömas för olovlig observation. Det finska hemfridsbrottsstadgandet sträcker sig därmed längre än det svenska.

2.8.2.1 ”Om ärekränkning och privatlivets fred”

Ytterligare kompletteringar i riktning mot ett förstärkt personlighetsskydd skedde sedan 1974 genom att strafflagens 27 kapitel fick en 3 a § (lag 13.12 1974/908). Vid denna senare komplettering ändrades även 27 kapitlets rubrik ”Om ärekränkning” till ”Om ärekränkning och privatlivets fred”. Inte minst rubrikändringen måste ses som en viljeyttring från lagstiftarens sida att betona ett utökat skydd för den privata sfären.

Bestämmelsen i 27 kap 3 a § anger att:

”Den som utan laga rätt med användande av massmedium eller på annat liknande sätt om annans privatliv offentligen sprider uppgift, antydan eller bild som är ägnad att orsaka denne skada eller lidande” skall dömas för kränkning av privatliv.

En ”laga rätt” konstitueras av ett uttryckligt eller konkludent samtycke. Men samtycket måste avse den verkliga bildanvändningen, och omfattar inte att denna framstår i annan dager på grund av maskeringar av bilden eller kommentarer i texten. (Se Kommittébetänkande 1973:1 s 14.) ”Laga rätt” kan också baseras på tjänsteplikt, nödrätt, nödvärn etc.

När det gäller s k kändisar har ansetts att dessa får finna sig i betydligt mer av personlighetsintrång än vanliga människor. Kändisarnas offentliga uppträdande innebär ett slags konkludent medgivande till publicitet, som alltså inte kräver särskilt tillstånd. Men skyddssfären för sådana personer kan också i ganska stor utsträckning variera från individ till individ. (Se Kommittébetänkande 1973:1 s 9) Den som exempelvis har offentligt meddelat att han vill hålla sitt privatliv utanför offentligheten skall ha rätt att bli respekterad.

Av lagtexten framgår vidare att som ”kränkning av privatliv” inte anses offentliggörande som gäller en persons förfarande i offentlig tjänst eller i offentligt värv, i näringslivet eller annan jämförlig verksamhet som erfordras för att behandla någon ”samhälleligt betydelsefull sak”.

Vad som utgör en sådan samhälleligt betydelsefull sak beror givetvis delvis av skönsmässig bedömning. Men i samband med införandet av 27 kap 3 a § uttalade riksdagen att det förutsattes att "god journalistisk sed" skulle utgöra norm när det gällde behandlingen av privatliv och den gränsdragning som skulle anses vara motiverad med hänsyn till allmänhetens informationsbehov.

2.8.3 Skadestånd

Ett aktuellt exempel på tillämpning av 27 kap 3 a § jämte skadeståndslagen 5 § 6 st och 39 § tryckfrihetslagen är HD 1980 II s 123. Ett personfotografi hade utan samtycke tagit ur en tidnings bildarkiv och använts i samband med valpropaganda. (Jfr tillämpningsområdet för den svenska lagen om rätt till namn och bild i reklam.)

En tidigare händelse, som idag skulle kunnat bedömas enligt strafflagens 27 kap 3 a §, avsåg offentliggörande av en fotografiserie av kränkande natur. Barn hade fotograferats under sådana omständigheter att detta ansetts inverka menligt på vårdnadshavarens renommé, när bilderna publicerades. Fotografen dömdes att utge skadestånd. Däremot yrkades inget straff i målet. (Se HD 1980 II s 99)

Gränsdragningen i finsk rätt mellan möjligheten att få ersättning för kommersiellt utnyttjande å ena sidan, och å den andra vad som anses vara kränkande/förorsaka skada eller lidande framgår i viss utsträckning av HD 1982 II s 36, som handlar om fotografers ansvar. En officer (A) hade givit sitt samtycke till att bli fotograferad på offentlig plats. Hans klädsel var dock inte helt korrekt, i förhållande till vad en regementsorder föreskrev. Bilden överläts av fotografen för användning i samband med turistpropaganda.

Officeren förde därefter talan om att offentliggörandet av bilden var kränkande för honom på grund av att hans klädsel inte varit regementsenlig. Domstolen konstaterade att endast en enda person kunde känna till att något felades i klädseln, nämligen den som givit regementsordern. Därför var själva publiceringen av bilden inte som sådan kränkande för A. Däremot uttalade HD att officeren var berättigad till ersättning för utnyttjandet i turistfrämjande syfte.

2.8.4 Pressetiska regler

Enligt de pressetiska reglerna gäller att den personliga integriteten skall respekteras, även avseende bilder. "Tidningspressens i Finland Hedersdomstol" bildades 1927. För närvarande gäller de s k Journalistreglerna från 1976, som är utarbetade av Finlands Journalistförbund. Dessa tillämpas av Opinionsnämnden för massmedier, bestående av ordföranden plus 12 ledamöter. Nämnden behandlar samtliga ärenden i periodisk tryckt skrift. Formell skyldighet att rätta sig efter opinionsnämnden föreligger dock endast för tidningar som slutit avtal med nämnden.

Opinionsnämndens stadgar tillåter även att den tar upp pressetiska frågor avseende radio och tv. Denna kompetens gäller vid sidan om den bedömning som sker av radions och tv:ns parlamentariskt sammansatta programråd, en motsvarighet till den svenska Radionämnden. (Se vidare nedan Sverige 3.7.3.2.)

Sedan 1975 finns möjlighet att fritt välja behandling i Opinionsnämnden för massmedier, i domstol eller bådadera. Men tidigare fanns en regel som sa att sådant som föll under allmänt åtal inte prövades av nämnden. På motsvarande sätt gällde även för målsägandebrott att dessa endast togs upp av nämnden, efter det att målsäganden förbundit sig att nöja sig med enbart nämndens avgörande. Den lösning som nu gäller är naturligtvis mer tillfredställande, eftersom prövning från straffrättslig synpunkt inte går att likställa med den som sker utifrån pressetisk.

2.8.5 Slutsats

Sammanfattningsvis kan konstateras beträffande finsk rätt att ett visst allmänt personlighetsskydd med möjlighet till straffsanktion, och till att ehålla av ideellt skadestånd, idag finns när det gäller utnyttjande av personbilder i massmedier. Därtill kommer att finska domstolar kan tillerkänna den vars bild utan medgivande utnyttjats i kommersiella sammanhang rätt till ersättning för utnyttjandet, samt även en möjlighet att stoppa en sådan oauktoriserad användning.

2.9 Norge

(SOU 1976:48 s 38; SOU 1974:85 s 49; H J Mæland i Lov og Rett 4/1984 s 195 ff; H Grönqvist i Festskrift till Hans Thornstedt 1983 s 249 ff; J Andenæs i Tfr 1958 s 381 ff; A Nelson i SvJT 1956 s 21 ff; K Selmer i NIR 1955 s 1 ff; R Knoph: Åndsretten, Oslo 1936 s 177 f, 594 f)

I Norge finns allmänna regler mot ärekränking i §§ 246 ff straffeloven (22 mai 1902 Nr 10). Men därtill finns en mer vidsträckt strafflagsbestämmelse i § 390 under "Forseelser mod person". § 390 reglerar sådant som "krenker privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold". Om en straffbar privatlivskränkning sker i tryckt skrift kan skriften dras in enligt § 38 straffeloven.

Däremot finns ingen speciell regel som idag förbjuder fotografering och filmning i samband med staffprocesser. (Jfr exv Danmark och Sverige) En sådan bestämmelse är dock föreslagen att ingå som § 131 a domstoloven. Det har nämligen ansetts att den speciella bestämmelse som finns i § 15 fotografi-loven inte ger tillräckligt skydd i samband med rättegångar. Denna förbjuder

nämligen endast publicering av bilder, men inte upptagning, och undantag görs för övrigt för bilder av allmänt informationsintresse.

2.9.1 Skyddet enligt fotografiloven

Loven om rett till fotografi (17 juni 1960 Nr 1) innehåller för det första motsvarande bestämmelser som de övriga nordiska fotografilagarna om att beställda bilder tillkommer beställaren. (Se vidare nedan 3.5 betr Sverige; jfr även upphovsrättslagens skydd för beställda porträttbilder) Men den viktigaste och, när det gäller rätten till egen bild, intressantaste bestämmelsen finns i § 15 fotografiloven:

”Jamvel om nokon etter denne lova har einerett til bilete av folk, må ikkje eit slikt bilete verta attgjeve, framsynt offentleg eller gjort tilgjengeleg for ålmenta på annan måte utan samtykkje frå den som biletet er av. Fotografen kan lekevel stilla ut biletet til reklame for verksemda si når den biletet er av, ikkje forbyd det.

Eit fotografi kan gjevast att og visast fram offentleg utan samtykkje av den biletet er av:

1. når biletet har aktuell og ålmenn interesse,
2. når biletet av personen er mindre viktug etter hovudinnhaldet i biletet,
3. når biletet syner møtelydar, folketog i friluft eller tilhove og hendingar som har ålmenn interesse.”

Dessa regler om rätt till egen bild överfördes från §§ 3 och 6-8 i 1909 års norska fotografilag (av den 11 maj). Norge förkastade alltså inför 1960-61 års samnordiska upphovsrätts- och fotografilagstiftning i detta avseende den som gemensam föreslagna bestämmelsen, vilken blev gällande i de övriga nordiska länderna. (Se 14 § lag den 30 dec 1960 om rätt till fotografisk bild 1960:730)

Det är emellertid intressant att notera att den ovan citerade norska lagtexten inte fanns med i 1950 års norska förslag. (Se Instilling til Lov om rett til fotografiske bilder, Oslo 1950) Att den tidigare rätten till egen bild hade strukits i förslaget väckte dock stark kritik. Resultatet blev också att bestämmelsen återinskrevs i den slutliga lagtexten.

Grundinställningen i Norge har nämligen sedan länge varit att rätten att bestämma över användningen av personbilder tillkommer den avbildade. Denna regel har dock inte kunnat uppställas utan begränsningar. I propositionen till 1909 års lag heter det (Bilag til Ot prp Nr 17 1909 s 13):

”Enkelte personer tilhører på grunn av sitt virke mere samfunnet enn de øvrige. Andre trer ved en enkelt begivenhet eller anledning for et øyeblikk ut av privatlivets lavlys. I sådanne tilfelle bør dagspressen og den illustrerte presse ha lov til å offentliggøre et fotografi av vedkommende person uten å behøve å innhente hans samtykke”.

Uttalandet är nära besläktat med de överväganden som har gjort att personer ur samtidshistorien normalt kan avbildas utan speciellt tillstånd enligt de tyska

bestämmelserna, åtminstone vad beträffar deras offentliga verksamhet. (Se ovan betr Västtyskland) Precis som i Västtyskland bygger det norska förarbetsuttalandet på en åtskillnad mellan relativt och absolut samtidshistoriska personer, och på att en avvägning mellan olika intressen måste göras i det enskilda fallet. Hur denna skall ske, ger tyvärr norsk praxis begränsad vägledning om, eftersom avgöranden i stort saknas. (Se vidare nedan 2.9.4)

När det gäller undantaget i andra punkten § 15 fotografiloven, som avser situationer där de avbildade är av mindre intresse på bilden, finns ett Høyesterettsfall från 1983. (Se Høyesterett 20.5 1983, Rt 1983 s 637, NIR 1985 s 436). En annons med en bild av en ung familj, mamma, pappa och barn, som satt och solade sig, användes i reklam för framkallning och kopiering till extrapris. Från svaranden, en reklamman, hävdades att personerna på bilden hade så liten betydelse att deras samtycke inte kunde anses ha varit nödvändigt för bildutnyttjandet. Domstolen var av motsatt åsikt, visserligen under dissens. Den i reklamen utnyttjade bilden hade erhållits från en tidnings fotoarkiv. Majoriteten fann att reklammannen skulle ha inskaffat de avbildades tillstånd före publiceringen.

2.9.2 Allmänna rättsgrundsatser

Bestämmelserna i § 15 fotografiloven rör endast fotografiska bilder. Utöver dessa konkreta regler om bildanvändning kan emellertid i norsk rätt iakttagas en allmän rättsgrundsats om skydd för personskildring. Detta belyses av det kända rättsfallet "Lennsmannsmordet". (Rt 1952 s 1217) Fallet handlade om huruvida visningen av en film kunde förbjudas.

Filmen, som var baserad på en bok, som i sin tur var baserad på en sann historia, skildrade en stöldturné som utfördes av två unga män. Männen begick också ett desperat mord. En av de verkliga förövarna hade tagit sitt liv, den andre hade, när filmen låg färdig, sedan många år tillbaka avtjänat sitt straff och återanpassats till ett normalt liv. Det var den senare som sökte stoppa filmvisningen. I filmen framställdes han dock inte som givet skyldig till mordet.

Høyesterett, där målet slutligen hamnade, sedan underrätterna förbjudit filmvisningen, biföll kändens yrkande om förbud – visserligen under dissens. Den högsta instansen ansåg emellertid inte att förefintliga rättsregler var tillämpliga på fallet. Den fällande domen byggde i stället på oskrivna rättsregler om skydd för personligheten. Domen har visserligen kritiserats bl a av Alvar Nelson. Men i detta avgörande av Høyesterett från 1952 konstaterades alltså existensen av en allmän personlighetsrätt i Norge.

2.9.3 Skadestånd

Det skall emellertid i anslutning till Lennsmannsmord-fallet observeras att ett avgörande som inte bygger på några konkreta rättsregler, enligt norsk rättsuppfattning, inte heller kan rendera någon ersättning för sveda och värk eller leda till straff. De existerande sanktionsmöjligheterna i ett sådant fall är endast förbud och beslag. Ersättning för förmögenhetsskada kan dock tänkas.

När det gäller överträdelser av den norska fotografilovsbestämmelsen om rätt till egen bild i § 15 kan, förutom böter och användningsförbud, även skadestånd utgå. Men skadeståndet är begränsat till ekonomisk skada. Därvid är den som bryter mot lagen alltid tvungen att betala en eventuell nettoförtjänst, även om han varit i god tro.

För straff och ytterligare ekonomisk ersättningsskyldighet gäller däremot ett oaktsamhetskrav. Därvid ses exempelvis strängare på oaktsamhet som sker i samband med professionella bildanvändare, som reklambyråer, vilket framgår av det ovan citerade Høyesterettsavgörandet från 1983. En kränkning av privatlivets fred, enligt § 390 straffeloven, kan också leda till ideellt skadestånd. (Se § 19 a ikrafttredelseloven till straffeloven)

Enligt norsk rätt är det dessutom möjligt att även i civilrättslig ordning pröva ersättning enligt §§ 3-6 skadeerstatningsloven (25.5 1973 Nr 26) för skada av både ekonomisk och icke-ekonomisk art, när någons ära eller privatlivets fred har blivit kränkt, och den ansvarige har handlat oaktsamt eller förutsättningar för straff föreligger. Så skedde exempelvis i ett rättsfall som handlade om en man som hamnat på omslaget till en bok om narkotikamiljöer i Oslo. Oslo byrett tillerkände mannen, som dock var försedd med svart lapp för ögonen, 10.000 NK i ersättning. (Se Oslo byretts dom 30.9 1982, NIR 1983 s 309)

I ett annat (opublicerat) rättsfall avgjort i Oslo byrett den 28.9 1973 handlade det också om ersättning för publicering, denna gång i en tidning, av otillräckligt maskerade personer. Två flickor i 13-årsåldern beskylldes för att ha begått inbrott. De tillerkändes 3.000 NK i uppresning.

2.9.4 Reklamanvändning

Speciella regler beträffande användning av personbilder i reklam saknas i Norge. Kommersiella utnyttjanden faller under de allmänna bestämmelserna. Men reglerna får i sådana sammanhang uppfattas som att det i princip råder ett generellt förbud mot oauktoriserat bildutnyttjande. De i lagtexten uppräknade undantagen från tillståndsplikten tjänar primärt ett allmänt informationsintresse.

Ett exempel på tillämpningen av § 15 fotografiloven i samband med reklam finns i en underrättsdom som handlade om ett oauktoriserat reklamutnyttjande av en popartist. Svaranden hävdade att eftersom det handlade om en känd rockartist skulle utnyttjandet av henne falla under undantagsbestämmelsen i

§ 15 fotografiloven första punkten. Rätten ansåg emellertid att så inte kunde vara förhållandet i det aktuella fallet, eftersom det handlade om ett rent kommersiellt utnyttjande och inte om en publicering för att tillfredsställa det allmänna informationsintresset. (Se Hortens herredsrett, 23.2 1982, RtG 1983 s 822)

Ett annat fall som inte bygger på fotografiloven, men väl handlar om rätten att bestämma över sin egen bild är Onsøy herredsretts dom av den 28.3 1960. (Se NIR 1966 s 241) Bakgrunden var att fyra populära revyskådespelare hade låtit sig fotograferas under ett fabriksbesök. 11 foton kom sedan att flyta in i företagets SP-tidning som gick ut till kunder och andra. Bilderna var försedda med karikerande pratbubblor, påhittade av företagets reklamchef.

Skådespelarna hävdade att de inte givit sitt tillstånd till en sådan användning av bilderna och krävde 500 NK var i ersättning för utnyttjandet. Rätten konstaterade att bilderna inte bort användas utan uttryckligt tillstånd. Uppfattningen baserade sig emellertid inte på att publiceringen inte var tillåten enligt fotografiloven – vilken den i princip bedömdes vara – och inte heller på att pratbubblorna kunde uppfattas som ärekränkande. Avgörandet var i stället grundat på att bilderna hade använts i reklamsyfte, och att de avbildade inte samtyckt till att framträda i ett sådant sammanhang utan ersättning.

Tecknade personavbildningar i reklam kan, som ovan framkommit, inte komma åt via § 15 fotografiloven, som endast avser fotografiska bilder. Men sådana avbildningar kan antas strida mot det allmänna personlighetsvärdet. Vidare publicering kan då förbjudas, och ersättning för utnyttjandet torde kunna utgå i civilrättslig ordning.

2.9.5 Pressetiska regler

Liksom i de övriga nordiska länderna uttalar de norska pressetiska reglerna att den personliga integriteten skall skyddas, och att sårande eller kränkande bilder skall undvikas. I Norge behandlas pressetiska frågor av ”Pressens Fackliga Utvalg”, instiftat redan 1916. Utvalget består av sju ledamöter, och dess kompetens omfattar i princip alla publikationer, där någon av Norsk Presseforbunds medlemmar är anställd. Den norska nämnden tar som regel, i enlighet med sina stadgar, inte upp ett ärende som är, eller kan väntas bli, föremål för domstolsförhandling. Praxis är att man först inväntar domstolens slutliga avgörande.

2.9.6 Slutsats

Av det ovanstående har framgått dels att norsk rätt erkänner en allmän personlighetsrätt, dels att personbilder inte kan utnyttjas i rent kommersiella sammanhang utan tillstånd. Därtill kommer, när det gäller personbilder som inte har ett allmänt informationsintresse och som inte föreställer offentliga

personer i deras offentliga värv, att det finns en speciell bestämmelse i fotografilagen.

Antalet rättsfall enligt den bestämmelsen är förhållandevis få. Det kan diskuteras om detta skall härledas till regelns goda preventiva effekt, eller till bristande kännedom om dess existens. Det torde dock kunna slås fast att norsk rätt erbjuder ett förhållandevis gott skydd mot oauktoriserad personbildsanvändning med möjligheter till ekonomisk ersättning för den som blivit drabbad av en oönskad publicering.

3. RÄTTSLÄGET I SVERIGE

3.1 Inledning

Det är allmänt omvittnat att svensk rätt inte har utvecklat något egentligt personlighetsskydd och att allmänna regler till skydd för den enskildes integritet eller bild saknas. Visserligen infördes år 1976, genom en ändring i regeringsformen, i dess 1 kap 2 § tredje stycket, ett målsättningsstadgande om skydd för den enskildes privatliv:

”Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande för samhällets alla områden. Det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna om den enskildes privatliv och familjeliv”. (Jfr även prop 1975/76:209 s 131 betr valet av ”privatliv” contra ”integritet”)

Stadgandet har emellertid, som ovan framhållits, inte någon bindande verkan. Utredningen ansåg att någon mer specifik bestämmelse inte kunde föras in i regeringsformen vid den aktuella tidpunkten. (Se SOU 1976:75 s 168 f; jfr även s 457 f) Åtskilliga remissinstanser delade också utredningens ståndpunkt i det avseendet. (Se prop 1975/76:209 s 267) Lunds universitet framhöll emellertid i sitt yttrande, kompletterat med ett separat tillägg av professor Åke Lögdberg, att utredningens förslag inte innebar någon tillfredsställande lösning av skyddet för den personliga integriteten, och att det i svensk rätt, till skillnad från åtskilliga andra rättssystem, saknades en avvägd balans mellan tryck-/yttrandefrihet och personlighetsskydd. (Se a prop s 268) Samma mening uttrycktes också av andra remissinstanser.

För att säkerställa ett fritt meningsutbyte och allsidig upplysning är, enligt 2 kap 1 § regeringsformen, varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, tryckfrihet, rätt till information, demonstrationsrätt, föreningsfrihet, religions- och rörelsefrihet. Begränsningar i dessa friheter får endast meddelas genom riksdagsbeslut. Yttrandefriheten i tryckt skrift intar därvid en särställning, genom att den skall regleras i grundlag. Om en bestämmelse i allmän lag skulle strida mot tryckfrihetsförordningen gäller den alltså inte.

Med tanke på bl a den enskildes integritet har en fullständig yttrande- och tryckfrihet inte ansetts möjlig att medge. I fråga om tryckta skrifter, radio och tv har vissa yttranden straffbelagts, vilka kan påtalas i efterhand på grund av bestämmelser i allmän lag och hänvisning till den speciella ordning som föreskrivs enligt tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen. Beträffande film och videogram för offentlig visning gäller dock att sådan är föremål för förhandsgranskning. (Jfr 1 kap 2 § tryckfrihetsförordningen)

I fråga om den yttrandefrihet som varje medborgare försäkras gentemot det

allmänna gäller, enligt 2 kap 12 och 13 §§ regeringsformen att dessa friheter får begränsas genom vanlig lag, bl a med hänsyn till privatlivets helgd.

De regler som finns till skydd för den personliga integriteten i Sverige kan indelas i tre grupper: (Se J Freese/C Gavatin/N Rydén s 15)

- 1) reglerna om offentlighet och sekretess;
- 2) reglerna om att i övrigt hindra myndigheter från opåkallade eller överdrivna ingrepp i personligheten;
- 3) regler som i huvudsak skyddar mot ärekränkning, rättighetsintrång och oauktoriserat utnyttjande från andra enskilda personers sida, vilka bl a finns i brottsbalken/tryckfrihetsförordningen, immaterialrättslagstiftningen och den speciella lagen om namn och bild i reklam.

De skyddsregler som primärt kan åberopas i samband med bildanvändning återfinns i den sistnämnda gruppen.

3.2 *Bestämmelserna i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen*

Brottsbalkens bestämmelser i 4 kap ger skydd mot fysiska integritetskränkningar. I 5 kap 1–4 §§ återfinns reglerna om förtal och förolämpning med parallella bestämmelser i 7 kap 4 § punkterna 9-11 tryckfrihetsförordningen. I 1 kap 3 § tryckfrihetsförordningen stadgas att ingripanden på grund av missbruk av tryckfriheten, eller medverkan däri, inte får behandlas i någon annan ordning eller i annat fall än enligt den lagens bestämmelser.

I fall då innehållet är brottsligt i annat hänseende än som ett överskridande av tryckfrihetens gränser, kan dock ansvar utkrävas enligt vanlig lag. (Se NJA 1975 s 589; NJA 1961 s 715) Missbruk av yttrandefriheten i rundradioprogram (ljudradio och television) straffas på samma sätt och enligt samma ordning som tryckfrihetsbrott. (Se radioansvarighetslag 1966:756, spec 2 o 8 §§; jfr vidare lagen om ansvarighet för lokala kabelsändningar 1985:1057)

Brottsbalken och tryckfrihetsförordningen reglerar tre slags ärekränkingsbrott: förtal, förtal av avliden och förolämpning. Den enda innehållsliga skillnaden mellan de två lagarna är att tryckfrihetsförordningen saknar en uttrycklig straffrihetsgrund för det fall gärningsmannen varit skyldig att yttra sig. En skyldighet att yttra sig skulle snarast strida mot grunderna för tryckfrihetsförordningen. (Se H-G Axberger: Tryckfrihetens gränser s 237) Något formellt stadgande om ”grovt förtal” i enlighet med 5 kap 2 § brottsbalken innehåller tryckfrihetsförordningen inte heller. Men detta har inte spelat någon roll för praxis. (Se vidare H-G Axberger a a s 225 ff; samt betr äldre rätt och utvecklingen av ärekränkingsstadgandena densamme a a s 216 ff)

I processuellt hänseende råder emellertid en väsentlig skillnad mellan

brottsbalken och tryckfrihetsförordningen. Utmärkande för tryckfrihetsförordningen är att brottet skall prövas av en jury, om inte bägge parter enas om annat. (Se 12 kap 2 § tryckfrihetsförordningen; samt betr juryns sammansättning 12 kap 2–9§§)

Speciellt för jurysystemet är att om juryn friar, så kan domstolen inte sedan fälla för brott. Domstolen kan dock i det fallet fördela rättegångskostnaderna som den finner rättvist mellan parterna. Fäller juryn kan domstolen däremot fria, eftersom rätten då skall pröva ansvarsfrågan. Anser juryn att brott inte föreligger, kan inget överklagande ske. Därför stannar de flesta tryckfrihetsmål med jury i tingsrätten. (Se vidare nedan 3.2.2 o 3.7.2)

3.2.1 Förtal

Förtalsbestämmelserna gäller uppgifter som lämnas om annan, och som är ägnade att utsätta den som berörs för andras missaktning. Att en uppgift är sann är ingenting som i sig fritar den som lämnat uppgiften från ansvar. Inte heller att den uppgift som lämnats redan är känd. (Se exv NJA 1966 s 565 - Hammarskjöld)

Förtalsreglernas konstruktion innebär en väsentlig begränsning i det rättskydd som erbjuds. (Se F Sterzel i Om våra rättigheter II s 39 f) Målsäganden skall utpekas som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt, eller uppgifter skall lämnas som är ägnade att utsätta målsäganden för andras missaktning. (Se exv Stockholms TR DT 4/1972, där domstolen friade Året Runt, sedan juryn hade fällt; även PON hade gjort ett klandrande uttalande i samband med artikeln; ref i T Cars/P Danowsky s 105 ff) Genom rekvisitet ”missaktning” utesluts framställningar som inkräktar på privatlivets helgd, om inte direkt objektivt nedsättande upplysningar lämnas.

Vidare gäller att beskyllningarna skall vara av allvarlig beskaffenhet. (Se vidare prop 1962:10 B 143) Endast en allvarligt kränkande bild kan alltså straffas. Men eventuella skäl som kan anföras till förmån för publiceringen av en sådan bild kan anföras som straffrihetsgrund, och en intresseavvägning skall göras enligt 1 kap 4 § tryckfrihetsförordningen. Enligt förtalsregeln i 7 kap 4 § nionde punkten undantas dessutom fall där det ”med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att lämna uppgift i saken och han visar att uppgiften var sann eller han hade skälig grund för den”.

För allmänt åtal krävs också att ”åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt” (5 kap 5 § första stycket brottsbalken). De fall där justitiekanslern (JK), som för det allmänna talan i TF-fall, har väckt åtal för tryckfrihetsbrott är få, fyra stycken 1970-1982. För att få en bättre avvägning mellan de berörda intressena har emellertid yttrandefrihetsutredningen föreslagit att kravet på ”särskilda skäl” skall slopas. (Se SOU 1983:70 s 245 ff, spec s 256 ff). Förslaget har motiverats med att förtal kan hota en persons hela sociala existens. Därför bör det allmänna ”gå den enskilde tillhanda både i materiellt och ideellt hänseende oavsett vilken ställning han har i samhället”.

3.2.2 Gynnar medierna

Vidare har påpekats att tidningarna ofta kan ha fördel framför målsäganden av jurysystemet i tryckfrihetsprocessen. (Se F Sterzel ibid; Å Lögberg i Den personliga integriteten s 26 f; jfr även nedan 3.7.2 betr praxis) Jurysystemet har över huvud taget väckt delade meningar, vilket bl a framgår av remissvaren på massmedieutredningens förslag, Massmediegrundlag (SOU 1975:49). Den utredningen föreslog att juryförfarandet skulle ersättas med en speciell massmediedomstol, gemensam för hela riket.

Annars har främst kritiserats att juryns friande utslag inte kan överklagas till högre instans samt avsaknaden av motivering till juryns beslut. Det senare leder till att vägledande praxis beträffande tryckfrihetsmål i mycket ringa utsträckning kommer till stånd. (Se exv B Lännergren/U Widebäck s 88 f) Yttrandefrihetsutredningens förslag går dock ut på att bibehålla – och utvidga – jurysystemet. (Se 12 kap förslaget till yttrandefrihetsgrundlag och 14 kap förslaget till en sammanhållen yttrandefrihetsgrundlag i SOU 1983:70; se även SOU 1979:9, där det framhålls att jurysystemet bör bibehållas oförändrat.) Detta har dock kritiserats bl a av Sveriges domareförbund och PO.

I sitt remissyttrande över yttrandefrihetsutredningens betänkande anför domareförbundet bl a ”att juryn i tryckfrihetsmål frikännt den tilltalade i 72 % av målen. Läger man här till de – sannolikt inte fåtaliga – fall när den förfördelade under intryck av nämnda praxis valt att inte ens väcka talan framgår det klart att målsägandens rättssäkerhet på detta område är dåligt tillgodosedd”. (DsJu 1985:4 s 160)

PO anser att det är anmärkningsvärt att yttrandefrihetsutredningen kan komma fram till att jurysystemet, med bl a som konsekvens bristande prejudikatsbildning, kan uppfattas som ”enbart positivt”. PO säger också att han inte är säker på att ”man från pressens sida skulle betrakta frånvaron av vägledande rättspraxis som varande ’i yttrandefrihetens intresse’ om det i stället var så att tre juryutslag av fyra var fällande och även de fällande utslagen var bindande”.

Sammanfattningsvis förordar PO juryns avskaffande i yttrandefrihetsmål. ”Den lekmanamedverkan som finns i både tingsrätt och hovrätt utgör en fullgod garanti för att den vid varje tidpunkt gällande rättsuppfattningen hos den stora allmänheten alltjämt skulle bli utslagsgivande för utgången i tryckfrihetsmål” (DsJu 1985:4 s 160 ff)

Även offentligheten och kostnaderna i samband med en process innebär ofta större nackdelar från den enskildes synpunkt än från mediernas. Rätts-hjälpslagen är vidare restriktiv i relation till ärekränkingsfall. (Se prop 1972:4; jfr SOU 1983:70 s 257 f) En del av integritetsskyddskommitténs ledamöter föreslog att förhandling i utökad utsträckning skulle kunna ske inom stängda dörrar när det gäller personliga angelägenheter. (Se SOU 1980:8 s 98 f) Kommitténs förslag var därvid att sekretesslagens, då föreslagna, 9 kap 16 §

skulle kompletteras till att gälla också ärekränkning och kränkning av privatlivets fred. Någon sådan komplettering har dock inte genomförts.

3.3 Skydd mot fotografering

Som ovan nämnts har hittills ingen lagstiftning följt på integritetsskyddskommitténs förslag om ändring av brottsbalken avseende olovlig och otillbörlig fotografering (SOU 1974:85). I den föreslagna 6 b § skulle dömas för olovlig fotografering vid fotografering av person som var inomhus i sin bostad, och enligt förslagets 6 c § för otillbörlig fotografering vid fotografering av person som befann sig på plats, skyddad mot allmän insyn

Svensk rätt innehåller dock ett fotograferingsförbud, som är av viss betydelse i detta sammanhang, nämligen regeln i 5 kap 9 § första stycket, femte punkten rättegångsbalken: "Fotografi får inte tas i rättssalen". (Jfr ovan betr Norge). Bestämmelsen gäller givetvis endast under pågående förhandling. Dess främsta syfte är alltså ordningsföreskrift. Men även hänsyn till den som annars skulle bli fotograferad har beaktats av processlagsberedningen. (Se SOU 1933:6 s 113)

3.4 Filmcensur

Beträffande film kan tilläggas att bestämmelsen om offentlig visning finns i biografförordningen (1959:348). Denna innehåller regler för bl a filmcensuren, som handhas av statens biografbyrå. Tillämpningsföreskrifterna för statens biografbyrå finns i den särskilda förordningen med instruktion för statens biografbyrå (1965:784/1977:1057). Enligt tillämpningsföreskrifterna kan biografbyrån vägra att godkänna film som strider mot lag, dvs som exempelvis är ärekränkande. Godkännande har dock aldrig vägrats på den grunden. (Fr o m den 1.1.1986 gäller även förhandsgranskning av videogram för offentlig visning, se prop 1984/85:116)

3.5 Bestämmelser i immaterialrätten m m

Immaterialrättslig och/eller marknadsrättslig lagstiftning kan ge ett visst skydd för personbilder. Enligt 27 § andra stycket upphovsrättslagen gäller i fråga om beställd porträttbild att upphovsmannen inte utan tillstånd av beställaren, eller efter dennes död hans efterlevande make och arvingar, kan utöva

sin rätt. Även 45 § upphovsrättslagen om utövande konstnärers rätt innebär ett begränsat skydd mot utnyttjande av personbilder. (Jfr dock NJA 1976 s 282, NIR 1976 s 335, 1977 s 112 - Hem till byn, nedan 3.7.1.2)

Fotografilagen innehåller en presumtion om beställarens bildrätt. Rätten till beställd bild tillkommer enligt 14 § första stycket beställaren, om inte annat uttryckligen har avtalats. Intressant i sammanhanget är vidare att lagtextens formulering tyder på att även den ideella rätten i det fallet övergår på beställaren. I samband med fotografering finns naturligtvis möjlighet för en avbildad person att avtala om inskränkningar i fotografens uteslutande rätt, även om fotograferingen sker på fotografens initiativ. (Se Svea HovR DT 34/1977, T 211/77, nedan 3.7.1.4)

Ytterligare av intresse i detta sammanhang är att 14 § varumärkeslagen innehåller hinder för varumärkesregistrering vid oauktoriserad användning av annans namn eller bild i varumärke. (Se punkten fyra; jfr även punkten fem; samt 10 § fjärde punkten firmalagen 1974:156) Av förarbetena framgår att detta hinder inte är tidsbegränsat. Bildanvändning utan tillstånd kan inte ske, förrän förhållandevis lång tid efter den avbildades bortgång. (Se SOU 1958:10 s 290) På motsvarande sätt stadgas i 4 c § mönsterskyddslagen att annans porträtt mm inte får intas i mönster utan tillstånd, om inte porträttet avser en sedan länge avliden person.

Även marknadsföringslagen kan i viss utsträckning ge ett slags integritetsskydd, grundat på generalklausulen mot otillbörlig marknadsföring i 2 §. Detta beyses av en relativt omfattande praxis när det gäller olika typer av åberopanden i reklam. (Se T Lindqvist i NIR 1979 s 264 ff) I och med tillkomsten av lagen om namn och bild i reklam blev marknadsföringslagens skydd i detta avseende ytterligare förstärkt.

3.6 Lagen om namn och bild i reklam

Lagen om namn och bild i reklam är uppbyggd med immaterialrättslagstiftningen som förebild. Enligt lagen är det förbjudet för näringsidkare att vid marknadsföring använda annans namn eller bild utan tillstånd. Överträdelse är sanktionerad med straff, skadestånd och förverkande. Såväl ekonomiskt som ideellt skadestånd kan utgå.

Lagens regler är inte bara av personlighetsskyddande karaktär. De har en klart ekonomisk betydelse. För personer som inte har något emot att figurera i reklamsammanhang – och som har en identitet som kan utnyttjas kommersiellt – medför lagen ett slags ensamrätt för personen ifråga att bestämma över på vilka villkor ett utnyttjande skall få äga rum. I förarbetena till lagen framhålls att det närmast framstår som en självklarhet att den enskilde skall få bestämma om han över huvud taget vill bli utnyttjad i reklam, och för vad han

vill göra reklam. (Se prop 1978/79:2 s 3 f)

Lagen om namn och bild i reklam tillkom, enligt departementschefen, mot bakgrund av att näringslivets självanserande inte på ett tillfredställande sätt förmått att ge ett integritetsskydd. (Se a prop s 49 f) Historieskrivningen framstår inte som helt rättvisande, eftersom Näringslivets opinionsnämnd avvecklades i och med tillkomsten av marknadsföringslagen, och i förarbetena till den lagen togs integritetsskyddsaspekterna inte alls upp. (Jfr Art 8 Grundregler för reklam)

Av hänsyn särskilt till konflikter med tryckfrihetsrätten är lagen begränsad till att avse namn och bild endast i reklam. Men departementschefen uttalade att den särskilda lagen skulle kunna bilda en naturlig utgångspunkt för fortsatt utbyggnad på angränsande områden. (Se a prop s 51) Lagen har därför ansetts kunna förebåda en civilrättslig reglering av personlighetsskyddet. (Se U Bernitz/ G Karnell/ L Pehrson/ C Sandgren s 72)

I samband med integritetsskyddskommitténs förslag om att olovlig användning av namn och bild i reklam skulle ingå som ett särskilt brottsbalksstadgande (4 kap 6 d §) ifrågasatte åtskilliga remissinstanser om det verkligen var lämpligt att införa en straffsanktionerad reglering av personlighetsskyddet. Det framhölls bl a att det snarast handlade om ett intresse som borde skyddas i civilrättslig ordning.

Bl a namnlagsutredningen och JK påpekade möjligheten att genom en speciallagstiftning åstadkomma önskvärda ersättningsmöjligheter i form av ideellt skadestånd och ersättning för allmän förmögenhetsskada (Jfr 1 kap 3 § skadeståndslagen 1975:404) Även upphovsrättsutredningen förordade en separat lag om namn och bild. Denna skulle kunna utformas med förebild i bestämmelserna om upphovsrätt och fotografirätt. (Se a prop s 31 f)

3.6.1 Kopplingen brott-skadestånd

Departementschefen tyckte sig också ha goda skäl för att föreslå enbart civilrättsliga bestämmelser i form av en särskild lag som skulle reglera skadeståndsansvaret vid oauktoriserat utnyttjande av personer i marknadsföring. (Se a prop s 49) Han ansåg dock att det inte lämpade sig att ta upp den i svensk rätt traditionella kopplingen mellan brott och ideellt skadeståndersättning för ren förmögenhetsskada i svensk rätt, utan att denna måste behandlas i ett vidare sammanhang. (A prop s 50) Departementschefen kom därför fram till att en särskild lag med straffsanktion vad den lämpligaste lösningen i det aktuella fallet.

Departementschefen syftar på att det i Sverige sedan gammalt förelegat en direkt koppling mellan straff och skadestånd. Fram till den nuvarande skadeståndslagens ikraftträdande var exempelvis skadeståndsreglerna placerade i 6 kap strafflagen. (Se J Hellner s 22 ff) Den svenska inställningen skiljer sig radikalt från både vad som är praxis inom Common Law-länder, där civilrättsli-

ga skadestånd grundade på "torts" spelar en mycket stor roll, och vad som gäller i exempelvis Frankrike och Tyskland. Ovan har också framgått att ersättning för såväl ren förmögenhetsskada som för ideell skada kan utgå utan brott i Danmark och Norge, samt även i Finland beträffande ren förmögenhetsskada.

Beträffande skyldigheten enligt 1 kap 3 § skadeståndslagen, att ersätta personskada också i fråga om lidande, gäller som förutsättning att ersättning endast kan utgå för sådant som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott, genom brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar eller olovlig avlyssning eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning. För att ersättning för ideell skada skall utgå fordras således enligt gällande bestämmelser att den skadegörande handlingen är brottslig och att den kan hänföras till någon av de kategorier som särskilt angivits i lagrummet, eller att en ersättningsskyldighet grundas på andra uttryckliga lagbestämmelser. (Se prop 1972:5 s 169 f; J Hellner s 46 ff, 68, 299 f)

På motsvarande sätt gäller, enligt 2 kap 4 § skadeståndslagen att ren förmögenhetsskada, dvs ekonomisk skada som uppkommit utan samband med person eller sakskada, endast anses skadeståndsgrundande när den uppkommit i kontraktsförhållande eller genom brott. Ulf Bernitz har med kritik pekat på att den tidigare utvecklingen, att vidga också svensk skadeståndsrättslig praxis till att omfatta ren förmögenhetsskada utanför det straffbara området, förefaller att ha avstannat i och med skadeståndslagens ikraftträdande. Bestämmelsen i 2 kap 4 § har tolkats *e contrario*, trots att departementschefen och lagrådet framhållit att den nya lagen inte avsåg att bryta den pågående rättsutvecklingen. (U Bernitz i Festskrift till Jan Hellner s 118 f; jfr dock B Bengtsson i SvJT 1981 a 519 ff, spec 529)

På grund av den i Sverige, i förhållande till här studerade länder, avvikande inställningen till framför allt utdömande av skadestånd för ren förmögenhetsskada blev det alltså nödvändigt att speciellt lagstifta om reklamutnyttjande av annans namn och bild. Med en annan skadeståndsrättslig inställning kunde annars åtminstone ersättning för utnyttjandet ha utgått, i enlighet med exempelvis dansk rättspraxis. Dessutom ansågs det behövligt att konstruera bestämmelserna om obehörigt utnyttjande av namn och bild i reklam försedda med straffsanktion, vilket förefaller att vara mer våld än nöden kräver.

3.7 Svensk rättspraxis

När det gäller rätten till egen bild finns två huvudtyper av domstolsavgöranden. För det första sådana fall där just rätten till egen bild har åberopats på grund av allmänna rättsgrundsatser, immaterialrättsbestämmelser, lagen om

namn och bild eller avtalsbestämmelser. (Typ 1) För det andra finns sådana fall som rör ärekränkning och förtal genom personbilder i press och tv, dvs mål som är avgjorda enligt tryckfrihetsförordningen och radioansvarighetslagen. (Typ 2)

3.7.1 Typ 1

Beträffande lagen om namn och bild tycks finnas endast ett avdömt fall, angående två idrottsstjärnor på omslaget till en reklamkatalog. (Göteborgs TR 28.8 1985, T 582/1984) Däremot lär lagen ha legat till grund för åtskilliga uppgörelser utanför domstolarna. Av de två mest kända rättsfallen som rör rätten till egen bild, nämligen "Nyfiken gul" (Svea HovR DT 242/1968, T 59/1968) och "Hem till byn" (NJA 1976 s 282 a o) kan slutsatsen dras att det i Sverige inte förelegat någon allmän rättsgrundsats om att den enskilde bör tillerkännas skydd för den egna bilden. Som ovan framgått har rättsläget inte heller ändrats på grund av målsättningsstadgandet i 1 kap 2 § tredje stycket regeeringsformen.

3.7.1.1 "Nyfiken gul"

I Nyfiken gul-målet hade en man blivit intervjuad av skådespelerskan Lena Nyman och filmad, när han återkom till Arlanda efter en semesterresa. Frågorna rörde sex och samlevnad. Mannen, liksom de övriga passagerarna som anlände från en charterresa, gav i viss mån intryck av att ha druckit gott på hemresan. Avsnittet med intervjun ingick i spelfilmen Nyfiken gul.

Käranden yrkade i första hand på att rätten skulle betrakta den filminspelning som han varit utsatt för, och den senare offentliga visningen av filmen med honom, som ärekränkning. I andra hand påstod han att filmbolaget genom inspelningen hade kränkt hans rätt till personlighetsskydd, "nämligen hans rätt att själv få disponera över sin bild och röst".

Rådhusrätten framhöll att även om Sverige hade ratificerat Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, vars artikel 8 uttrycker ett skydd för privatlivet, så innefattade konventionsåtagandet endast en principdeklaration för svenskt vidkommande. Enligt den dualistiska lagstiftningsprincip som tillämpas blir konventionstexter inte automatiskt del av svensk rätt genom ratificeringen. (Se ovan 2.1)

I målet framhölls vidare att det enligt svensk rätt är omöjligt att straffa utan uttryckligt lagstöd. Därtill gäller att enligt svensk rättsuppfattning ideellt skadestånd är begränsat till sådana fall som uttryckligen anges i lag. Mot bakgrund av att brott mot den personliga friheten eller genom ärekränkning inte får ges en vidsträckt eller analogisk tolkning, gick det inte att i det aktuella fallet att döma ut skadestånd på grund av intrång i personlighetsrätten.

Rådhusrättens dom överklagades. Men i hovrätten diskuterades aldrig frå-

gan om personlighetsrätt, eftersom domstolen fann att ärekränkingsbestämmelserna var relevanta på situationen och fällde för förtal. Prövningstillstånd medgavs till Högsta domstolen. På grund av karendens fränfalle kom dock målet aldrig upp till prövning där.

3.7.1.2 ”Hem till byn”

I fallet Hem till byn hade tidningen Året Runt använt en del bilder, föreställande en skådespelare, som illustration till en följetong, Hem till byn, som baserade sig på tv-serien med samma namn. Bilderna hade tagits under inspelningen av tv-serien och hade inköpts av förlaget tillsammans med rätten till följetongen. Men bilderna användes inte bara som illustrationer till denna. Utan att inhämta skådespelarens samtycke utnyttjade förlaget bilderna också för reklam på affischer och i annonser.

Tingsrätten ansåg att upphovsrättslagens droit moral-skydd inte var tillämpligt. Vidare uttalade den att någon allmän rättsgrundsats om rätt till egen bild inte förelåg. (Se Stockholms TR DT 85/1974) Svea hovrätt, däremot, fann att upphovsrättslagen var tillämplig, eftersom 45 § upphovsrättslagen skyddar en utövande konstnärs framförande av litterärt eller konstnärligt verk. Den utövande konstnärens framförande av ett sådant verk får inte utan hans samtycke upptas på anordning, genom vilken det kan återgivas. Det får inte heller utan hans samtycke genom utsändning i radio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten. Skyddet enligt 45 § upphovsrättslagen ansågs i detta fall även omfatta ett återgivande av en del av rolltolkningen (framförandet) på en stillbild.

Förlaget förpliktades därför att utge viss ersättning till skådespelaren för bildutnyttjandet. Dennes yrkande om skadestånd för lidande bifölls däremot inte, eftersom något lidande på grund av förlagets förfarande inte visats. (Se Svea HovR 2 DT 40/1975) Högsta domstolen ändrade emellertid hovrättens dom och fastställde tingsrättens.

Justitierådet Knutsson gjorde därvid ett särskilt uttalande, i vilket han framhöll att goda skäl kunde anföras för att enskild persons bild – och än mer skådespelares – inte bör få utan samtycke användas i reklam. Han fann det dock inte lämpligt, mot bakgrund av pågående utredning om rätt till egen bild, att genom rättspraxis införa skadeståndsansvar ”på det speciella område som den kommersiella reklamen utgör”. (Jfr SOU 1976:48, som ledde till lagen om namn och bild i reklam). Av uttalandet framgår alltså att HD övervägt, men avböjt, att genom prejudikat införa ett skadeståndssanktionerat rättsskydd för egen bild. (Se U Bernitz i Festskrift till Jan Hellner s 119,; jfr även ovan 3.6.1)

3.7.1.2.1 Marknadsföring av tryckt skrift

Just R Knutssons uttalande blir speciellt intressant mot bakgrund av att det senare har påpekats i anslutning till Hem till byn-fallet att lagen om namn och bild i reklam visserligen inte existerade vid den aktuella tidpunkten. Men att den lagen hade knappast erbjudit skådespelaren några möjligheter till rättelse eller kompensation. I fallet rörde det sig nämligen om marknadsföring av tryckt skrift, och i ett sådant läge torde, enligt svensk rättsuppfattning, de tryckfrihetsrättsliga hänsynen väga tyngre än de immaterialrättsliga och integritetsskyddande. (Se J Bökmark/B Svensson s 54; synsättet torde överensstämma med det amerikanska i detta hänseende)

Förklaringen till denna, som det kan tyckas, alltför generella slutsats ligger i den konfliktkänslighet i förhållande till de tryckfrihetsrättsliga grundsatserna, vilken kom till tydligt uttryck i samband med tillkomsten av lagen om namn och bild i reklam. Därvid uttalades att så länge annonser och liknande knyter an till ett tryckfrihetsrättsligt skyddat alsters innehåll, det är bäst förenligt med grunderna för tryckfrihetsförordningen att inte utkräva något ansvar enligt lagen om namn och bild. Endast i det fall att den avbildade över huvud taget inte förekommit i tidningen, utan bara återfinns i reklamen, torde hans samtycke behövas för att utnyttja bilden i marknadsföringen.

Motsvarande anses också gälla bokomslag. Deras syfte är visserligen att "sälja" boken, dvs rent kommersiellt. Men i det övervägande antalet fall torde ett bokomslag nära anknyta till bokens innehåll på ett sådant sätt att det inte är jämförligt med en annons. (Jfr även mitt förord) Undantag kan dock förekomma. (Se prop 1978/79:2 s 54; J Bökmark/ B Svensson s 37 f) Möjligen skulle en klarare bild av rättsläget kunna åstadkommas enligt yttrandefrihetsutredningens förslag om att ingripanden mot reklam i form av vanlig lag skall kunna ske med utgångspunkt i en uttömmande uppräknings av de intressen som skall tillgodoses. (Se SOU 1983:70 s 359; samt vidare förslaget till ändring av 1 kap 10 § tryckfrihetsförordningen i a bet s 31 f)

Fallet med bokomslag kan delvis jämföras med löpsedel, som finns speciellt angiven bland de tryckfrihetsrättsligt skyddade alstren i 1 kap 7 § tryckfrihetsförordningen. HD har dock uttalat att "i vissa särskilda fall, då löpsedeln har ett innehåll jämförligt med en annons, kan löpsedeln sägas angå rent kommersiella förhållanden". (Se NJA 1975 s 589 - Helgextra, resningsfall från MD 1974:23; jfr MD 1975:22 - Damernas Värld)

3.7.1.3 "Essy Persson"

Det kan vara intressant att jämföra utgången i Hem till byn med Stockholms RR:s dom av den 16.1 1968 – Essy Persson (a o). I det målet tillerkändes en skådespelerska ersättning på grund av att hennes konstnärliga egenart hade blivit kränkt. I en film hade samlagsscener med en stand in för skådespelers-

skan fogats in i kopior, avsedda för vissa utlandsmarknader. Inklippen hade skett utan skådespelerskans vetskap. Inget lagrum åberopades i domen, men utslaget torde ha varit grundat på 45 § tredje stycket jämförd med 3 § upphovsrättslagen. (Jfr även ovan 2.8.1 betr ett så gott som identiskt finskt fall)

3.7.1.4 "Anita F"

Ytterligare ett fall som rör rätten till egen bild skall omnämnas. Det rörde den avtalade försäljningsrätten till sk utvikiningsbilder, varvid modellen hävdade att hon gjort vissa begränsningar i fotografens rätt. (Svea HovR DT 34 a o) Anita F poserade för utvikiningsbilder som skulle publiceras i tidningen *Lektyr*. Hon gjorde upp med fotografen om att denne inte skulle ha rätt att sälja bilderna vidare utan hennes tillstånd. Fotografen sålde trots detta bilderna, dels för en förnyad publicering i *Lektyr*, dels till en engelsk tidning.

Målet rörde främst publiceringen i den engelska tidningen, där Anita F förekom på omslaget. Händelsen inträffade tre år efter fotograferingen. Anita F arbetade vid den tidpunkten som lärare, och bilderna väckte upprördhet bland kolleger och elever. Tingsrätten fann inga skäl för att inskränka fotografens rättigheter enligt fotografilagen. Men hovrätten ansåg att ett avtal, i enlighet med det som modellen påstod hade träffats, sannolikt hade kommit till stånd. Detta var giltigt och skulle följas. Anita F tillerkändes därför skadestånd på grund av fotografens oauktoriserade bildanvändning.

3.7.1.5 *Slutsats beträffande Typ 1*

Av ovan citerade rättsfall framgår att ett bildskydd måste baseras på uttryckliga lagbestämmelser eller avtal. Någon allmän personlighetsrätt tycks inte erkännas enligt svensk rätt.

Vidare har framkommit att tryckfrihetsintressets ställning i Sverige traditionellt är så stark att det utan närmare överväganden i det enskilda fallet tycks överflygla andra berättigade intressen. Huruvida den aktuella användningen ligger inom ramen för tryckfrihetslagstiftningens syften är mindre väsentligt, än om ett alster till enbart sin typ kan vara tryckfrihetsrättsligt skyddat.

Tilläggas skall också mot ovanstående bakgrund att just R Knutssons uttalande är tänkvärt. (Cit ovan 3.7.1.2) Det framstår nämligen i detta som om han i sak ansett att utgången i det aktuella fallet kunde ha blivit en annan än den blev, om inte integritetsskyddskommittén varit tillsatt att utreda personbildsrätten. Rätten till ersättning för ren förmögenhetsskada skulle alltså kunna utvidgas genom rättspraxis. (Jfr även J Hellner s 52 m hänv)

3.7.2 Typ 2

Följande rättsfall angående förtal med hjälp av bild är hämtade från den sammanställning som Thorsten Cars och Peter Danowsky har gjort i boken, *Presen inför rätta* (Stockholm 1982). Fallen avser perioden 1970-1981. Det totala antalet förtalsfall var under perioden 119 stycken, varav dock endast ett fåtal rörde bild. Av totala antalet fall friade juryn i cirka 65 procent. (Antalet förtalsfall förefaller att ha ökat under senare år; en tidigare genomförd undersökning rörande perioden 1965-1969 redovisade endast 30 stycken – se F Sterzel i *Om våra rättigheter II* s 39 f; jfr även betr radionämndens praxis nedan 3.7.3.2.1)

3.7.2.1 Stockholms RR 6 mars 1970 (DB 9)

Tidningen *Private* publicerade 1969 tre bilder som föreställde en icke namngiven man (A) sittande i en frisorstol, bakom vilken stod en kvinna iklädd frisorrock och försedd med sax och kam. I samma tidning, ett antal sidor längre fram, återfanns samma kvinna på bilder av pornografisk natur tillsammans med en man. Dennes ansikte syntes inte på bilderna.

A stämde tidningens ansvarige utgivare och ägare. Han hade givit sitt tillstånd till tagningen av bilderna. Men det hade angivits att dessa skulle användas i ett helt annat sammanhang. Juryn förklarade att bilderna av A sammanställda med de pornografiska bilderna på annat ställe i tidningen var brottsligt som grovt förtal. Rådhusrätten gillade juryns utslag.

3.7.2.2 Stockholms RR 24 april 1970 (DB 21)

En man (A) namngavs i samband med ett reportage från Hamburgs glädjekvarter. I artikeln fanns också en bild, föreställande en man i sällskap med två kvinnor, samt en bildtext som oriktigt gav intryck av att bilden gällde mannen som var föremålet i artikeln. A stämde tidningens ansvarige utgivare samt ägaren. Jury förklarade att bilden i kombination med bildtexten var brottsligt som grovt förtal. Rådhusrätten gillade juryns bedömning.

3.7.2.3 Stockholms TR 16 april 1971 (DB 12)

En bildsvit av en man och en kvinna publicerades i ett kvällstidningsreportage med texter om kontaktsökande utlänningar och svenska flickor.

Mannen på bilderna stämde tidningens ansvarige utgivare och hävdade bl a att publiceringen av bilderna med en text (som av mannen uppgavs inte stämma med den verkliga situationen), vilken gav antydning om att en sexuell förbindelse påbörjats, var ägnad att utsätta honom för andras missaktning. Juryn ansåg att det påtalade tidningsinnehållet inte var brottsligt. (Jfr PON 62/1970)

3.7.2.4 Stockholms TR 9 mars 1972 (DB 7)

En man hade bevistat en sexklubb i Köpenhamn. Han hade inte märkt att han blev fotograferad under dans med en kvinna, iförd endast trosor. Hon klädde av honom på överkroppen. Bilderna ledsagades av en artikel.

Mannen stämde ansvarige utgivaren och gjorde gällande att reportaget utpekade honom som klandervärd i sitt levnadssätt och i varje fall var ägnat att utsätta honom för andras missaktning. Tingsrätten dömde den ansvarige utgivaren att böta för grovt förtal. Jury medverkade inte i målet.

3.7.2.5 Eskilstuna TR 1 oktober 1973 (DT 482)

En utländsk medborgare, som avtjänade ett fängelsestraff i Sverige, gifte sig i fängelset. Detta redovisades i ett tidningsreportage med bilder. Hans förnamn samt ytterligare uppgifter som kunde underlätta identifikation var angivna.

Artikeln i den svenska tidningen nådde mannens hemland, där reportaget inlöpte i två tidningar. Mannen stämde då den svenska tidningens ansvarige utgivare och ägare samt hävdade att artikeln utgjorde grovt förtal, alternativt förtal, alternativt förolämpning. Mannen gjorde gällande att han gått med på att ställa upp för reportaget, endast under förutsättning att hans identitet inte röjdes. Den utlovade retuscheringen av fotografierna hade emellertid inte skett.

Den svenska tidningen försvarade sig med att om mannen förorsakats skada, så berodde detta inte på att reportaget hade publicerats i Sverige, utan på att det skett i mannens hemland. För detta kunde dock inte den svenska tidningen göras ansvarig. Juryn ansåg tryckfrihetsbrott inte föreligga.

3.7.2.6 Stockholms TR 25 november 1974 (DB 36)

I samband med ett mycket kritiskt reportage om spel och dobbel förekom en man på en bild med ett antal roulettspelande personer. Mannen, som kunde identifieras på bilden, stämde tidningens ansvarige utgivare samt ägaren. Han gjorde gällande att bilden, sammanställd med bildtexten (som angav att folk som drivs av speldjävulen har svårt att ta sig ur den onda cirkeln...), hade utpekats honom som klandervärd i sitt levnadssätt eller att i varje fall bild och text tillsammans varit ägnade att utsätta honom för andras missaktning.

Juryn förklarade att det påtalade tidningsinnehållet inte var brottsligt.

3.7.2.7 Stockholms TR 9 april 1976 (DB 10)

I en tv-sänd teaterpjäs, "Kärleksföreställningen", förekom intervjuer med flera personer som visades i bild. En av dessa angavs vara advokaten Leif Sil-

bersky, gestaltad av en skådespelare. Silberskys namn och yrke angavs i pjäsen. Silbersky stämde den ansvarige utgivaren och hävdade att han framställts som en osympatisk person med kontakter i porrklubbsvärlden, vilken i sin tur har kopplingar till knarksyndikaten.

Juryn förklarade att det påtalade innehållet i tv-programmet inte var brottsligt.

3.7.2.8 Stockholms TR 3 oktober 1979 (DT 77)

Lektor publicerade 1978 en bilaga till nr 17 av tidningen med rubriken "Ulf Brunnberg var stjärna i filmen 'I nöd och lust'". Bredvid artikeln var en bild av två män och en kvinna som hade samlag. (Mannen på bilden var inte Brunnberg).

Brunnberg stämde tidningens ansvarige utgivare samt förlaget och hävdade att artikeln med tillhörande bild utpekade honom som klandervärd i sitt levnadssätt och att uppgifterna i varje fall var ägnade att utsätta honom för missaktning.

Juryn förklarade att den ifrågakvarande artikeln inte var brottslig. (Jfr PON 11/1979)

3.7.2.9 Slutsats beträffande Typ 2

Materialet får anses belägga vad jag tidigare påpekat om att det är synnerligen vanskligt att förutsäga utgången av en tryckfrihetsprocess, samt även att avsaknaden av motivering på grund av jurysystemet är att beklaga. Intressant är emellertid att notera hur Pressens Opinionsnämnd, som haft att yttra sig i ett par av fallen, klandrat den publikation som domstolen senare har friat. (Jfr även vidare nedan 3.7.3.1)

Den enda slutsats som möjligen skulle kunna utläsas av ovanstående sammanställning är att om en person sig ovetande presenteras i ett pornografiskt sammanhang, tenderar juryn (och tingsrätten) att fälla för ärekränkning. Skillnaden mellan Stockholms RR:s dom av den 24 april 1970 och Stockholms TR:s av den 3 oktober 1979 framstår dock i så fall som obegriplig. Förklaringen kan knappast ligga i att Ulf Brunnberg är en s k kändis som får tåla mer, innan det blir fråga om andras missaktning?

3.7.3 Självsanering inom medier

Det har ofta framhållits att mediernas självsanerade verksamhet har varit ett viktigt led i att komplettera brottsbalksbestämmelserna och i att upprätthålla ett rimligt skydd för den enskildes integritet. Annars skulle lätt den stora frihet som pressen har genom tryckfrihetsförordningen, och som etermedierna har genom radioansvarighetslagen, kunna missbrukas. De pressetiska regler-

na går längre än tryckfrihetsförordningen och brottsbalkens förtalsregler genom att de innefattar föreskrifter om integritetsskydd.

Om pressen skulle upphöra med att bedriva en självsanerande verksamhet, eller bedriva denna på ett oacceptabelt sätt, har det ansetts möjligt att ompröva frågan om vilken lagstiftning som skulle behövas. (Se L Groll/C A Berg s 9) Det bör dock uppmärksammas att etiska regler endast finns för press, radio och tv. För övrig medieanvändning finns inga motsvarande regler, bortsett från reklammedier, som omfattas av marknadsföringslagen och lagen om namn och bild i reklam. (Se ovan 3.6)

Trots avsaknaden av självsanerande system har emellertid yttrandefrihetsutredningen föreslagit att skyddet för yttrandefriheten skall ytterligare utvidgas. (Se SOU 1983:70 s 251) Utredningen förordar också att lagstiftaren skall avstå från ytterligare reglering när det gäller integritetsskyddet och i stället förlita sig på den självsanerande verksamheten, som enligt utredningens uppfattning har fungerat väl. Utredningens främsta argument i sammanhanget är att därigenom undviks besvärliga avgränsningsfrågor. (Se SOU 1980:73 s 250 ff; så även F Sterzel i Om våra rättigheter II s 45; samt den s k självsaneringslinjen i SOU 1980:8)

3.7.3.1 Pressen

Redan 1923 utfärdade Publicistklubben (PK) regler till vägledning för tidningar och journalister. Reglerna har sedan omarbetats och försetts med tillägg åtskilliga gånger över åren. Det nu gällande regelsystemet, Spelregler för press, radio och tv, har sitt ursprung i de regler som utfärdades 1974, varvid en sammanslagning skedde av PK-reglerna och Svenska Journalistförbundets yrkeskodex. Bakom de nuvarande reglerna står pressens huvudorganisationer (Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen). Sveriges Lokalradio, Sveriges Riksradio, Sveriges Television och Sveriges Utbildningsradio har beslutat att reglerna skall gälla i den utsträckning som de kan tillämpas med hänsyn till radiolagen och bolagens avtal med staten.

Beträffande skydd för privatlivets helgd heter det i punkt 6, Etiska regler för press, radio och tv :

”Avstå från publicitet, som kan kränka privatlivets helgd, om inte ett oavvisligt allmänintresse kräver offentlig belysning. Överväg särskilt noga publicering av familjetvister och vårdnadsärenden med hänsyn till den skada som kan förorsakas de berörda”.

I tidigare gällande PK-regler uttalades också att även personer som tillhör offentligheten skulle ha rätt att kräva en fredad privat sektor. Den nu gällande skrivningen har emellertid inte ansetts innebära någon ändring i sak. (Se SOU 1980:8 s 54; jfr F Sterzel i a a s 25 ff, spec s 45, som hävdar att de nya reglerna

ger ett sämre skydd för privatlivets helgd än de gamla)

Beträffande bilder uttalas vidare i punkt 10: "Vad som i dessa regler sägs gäller i tillämpliga delar även om bildmaterialet. Undvik bilder som kan kränka och sårar". I punkt 11 sägs: "Förfälska inte en bilds innehåll genom beskärning, montage eller missvisande bildtext". Icke autentiska bilder får inte utges att vara autentiska. Slutligen rekommenderas i punkt 16 att "Om inte namn anges, undvik att publicera bild" eller andra uppgifter som gör det möjligt att identifiera en person som exempelvis är misstänkt för brott.

De institutioner som skapats för att reglerna skall kunna upprätthållas är Pressens Opinionsnämnd, som inrättades redan 1916, och Allmänhetens Pressombudsman, som tillkom 1969. (Liknande institutioner finns numera på många håll i världen – se vidare SOU 1980:8 s 68) Vem som helst kan vända sig till PON eller PO – alltså inte bara enskilda personer, utan även bolag, föreningar etc kan kontakta dessa institutioner på grund av övertramp som anses gjorda av pressen. PO har också vissa möjligheter att ta upp ärenden på eget initiativ och göra uttalanden. Nämnden tar däremot endast befattning med anmälningar, eller ärenden, som tillskjuts den från PO.

PO får årligen cirka 350 anmälningar från allmänheten, varvid en knapp fjärdedel tycks gå vidare till nämnden. Nämnden behandlar årligen drygt 100 fall, varav drygt hälften brukar leda till klander. PO:s egna klanderuttalanden har rört sig omkring 20-30 stycken årligen. (Betr statistik över anmälningar och uttalanden – se Pressen Tidning, januarinumret varje år; samt PO/PON:s årsberättelser; en sammanställning över åren 1974-1979 finns återgiven i SOU 1980:8 s 85)

Nämnden består av ordförande plus fem ledamöter (§ 5 Stadgar). Nämnden avger ett yttrande. En klandrad tidning är enligt reglerna förpliktad att erlagga en expeditionsavgift, beroende på tidningens upplaga. Expeditionsavgiften är för närvarande (1985) 10.500 kronor. Tidningarna har även förbundit sig att oavkortat publicera ett klandrande yttrande på väl synlig plats. Det händer dock att sådan publicering underläts. (Se exv PO/PON:s årsberättelse 1984 s 18)

Mot bakgrund av att de pressetiska reglerna delvis tar sikte på annat än brottsbalkens och tryckfrihetsförordningens förtalsregler, faller det sig naturligt att ett klandrande yttrande från PON inte behöver betyda en fällande dom i ett ärekränkingsmål, där det handlar om att utsätta någon för andras missaktning. (Se exv PON 58/1976, jfr m Svea HovR DT 2:16/1978; PON 4/1979, jfr m Stockholms TR DT 18/1979; PON 11/1979 jfr m Stockholms TR DT 77/1979 och PO 37/1980, jfr m Svea HovR DT 2:40/1981) Det finns emellertid även exempel på det omvända förhållandet. PON har friat, men domstolen har funnit handlingen brottslig enligt ärekränkingsreglerna. Över huvud taget är det förhållandevis stor skillnad mellan den pressetiska och den tryckfrihetsrättsliga bedömningen. (Se vidare T Cars/P Danowsky s 261 f)

3.7.3.1.1 Praxis

Anmälningar beträffande överskridande av de pressetiska reglerna om hänsyn och respekt för enskilds integritet i bildpresentationer har till övervägande antal klandrats av PO/PON. Den följande presentationen som rör bildanvändning, helt eller delvis, avser endast sådana klandrade fall. (Uttalanden t o m 1977 publicerades i Pressens Tidning; därefter utger TU:s Förlags AB en löpande utgåva) Den tjänar därför snarare till att visa på graden och mängden av överskridanden, än en genomgång av PO/PON:s bedömningsnormer. Genom antalet fall erhålls dock även en förhållandevis god bild av vad som inte anses tillåtet enligt de branschetiska reglerna.

- 7/1966 En pojke användes som illustration till en artikel om homosexuella män. Pojken hade emellertid ingen aning om att bilden skulle användas i detta sammanhang. Han hade blivit fotograferad i egenskap av s k mods.
- 43/1970 Teckningar från rättegång. (Se även 18/1976; jfr ovan vad som sagts betr fotograferingsförbud i rättssalen)
- 6/1971 I samband med ärendet uttalade PON att meningarna är delade om huruvida publicering av bilder från en trafikolycka i avskräckande syfte fyller en preventiv funktion. Men om sådana bilder används anfördes att det kan krävas att hänsyn tas till eventuellt avbildade personer och deras anhöriga.
- 44/1972 I samband med ärendet uttalade PON att även kända idrottsmän har rätt till en fredad privat sfär.
- 5/1973 Publicering av smygtagna bilder föreställande en person som avtjänande fängelsestraff.
- 23/1973 En man hade avbildats och publicerades visserligen med svart lapp för ansiktet. Övriga bilder i sammanhanget gjorde emellertid att mannen var lätt att identifiera. (Betr verkningsslös maskering – se även 48/1975, 16/1976, 34/1976 o 69/1977)
- 26/1973 En man blev fotograferad tillsammans med Hitlers "Mein Kampf". Dels hade boken lagts fram på bordet precis när bilden togs, dels hade en beskärning gjorts av bilden så det föreföll som att boken låg framför den avbildade personen.
- 68/1973 En kvinna blev utan sin vetskap fotograferad på en bänk i samband med ett reportage från Nöjesfältet. Rubriken löd: "Ensam illa ute".
- 8/1974 Bild av restauranggäst, som framstod som lättidentifierad. Bilden var tagen utan gästens vetskap och publicerades tillsammans med nedgörande omdömen av restaurangens gäster.
- 10/1974 Bild av en beväpnad man tillsammans med sina barn, vilka han hotade för att få fri lejd utomlands.
- 12/1974 Avbildad namngiven flicka i samband med reportage om ungdomsalcoholism: Rubrik: "16-årig alkoholist".
- 18/1974 Bilder av kvinna på nattklubb, tagna utan hennes vetskap. Publicerade i samband med kritiskt reportage.
- 40/1974 Skvallrig artikel med bild, avseende privata förhållanden. (Se även 95/1974 angående skvallernotis med bildillustration)

- 75/1974 Montage av prinsessan Christinas ansikte på en naken kropp som illustration till hur bilder förfärdigades i olika publicistiska sammanhang.
- 13/1975 Bilder av mentalpatienter med uppgifter om deras sjukdomar.
- 14/1975 Bild av en identifierbar kvinna som även förekom i artikel använd för tidnings annonsering. (Jfr dock ovan vad som sagts betr användning av material ur tidning för annonsering i samband med bedömningsnormer för lagen om namn och bild i reklam)
- 28/1975 Bilder och artikel avseende dansk skådespelerska, översatt och köpt från annan tidning, publicerad utan att skådespelerskans tillstånd inhämtats. (Se även 3/1974, 32/1974, 22/1976, 60/1976 och PO 6/1977)
- 75/1975 Artikel om överfall, illustrerad med stor bild av en äldre man som bars ut ur sitt hus för att föras till sjukhus.
- PO 2/1976 Bild av kvinna i baddräkt åtföljd av rubriken: "Miljonärskan på sex-hunger".
- 36/1976 Genrebild av kvinna i samband med reportage. Kvinnan hade ingenting att göra med det som artikeln behandlade, nämligen ett rattfylleribrott.
- 11/1979 Skådespelaren Ulf Brunnberg var föremål för en artikel i en bilaga till tidningen Lektor. Bredvid artikeln återgavs en bild av två män och en kvinna som hade samlag. Läsaren kunde på grund av presentationen ges uppfattningen om att en av männen på samlagsbilden var Brunnberg. (Jfr Stockholms TR DT 77/1979, ovan 3.7.2.8)
- 18/1976 Tecknat porträtt av brottsmisstänkt.
- 58/1976 En kvinna som blivit sol- och vårad fanns avbildad i samband med ett reportage om händelsen. Bilden borde inte ha publicerats utan inhämtande av hennes uttryckliga medgivande, ansåg nämnden. (Jfr Svea HR DT 2:16/1978)
- 76/1976 Stor bild av en man med sitt barn. Rubrik: "Petra och hennes pappa gömmer sig i Stockholm: polisen jagar oss – vi är på rymmen."
- 29/1977 Tecknade nakenbilder av kungaparet i tidning, som på löpsedeln lockade med: "Bilderna med nakenskandalen med Kungen och Silvia".
- 61/1979 Bild av kvinna iförd enbart strumpebandhållare. Rubrik: "Läsarnas egna bilder." Bilden var ej tagen för publicering och den publicerades kvinnan ovetande. Tidningen ansågs ha brutit mot god publicistisk sed genom att inte inhämta hennes tillstånd.
- 4/1979 Bild av en affärslokal, i samband med vilken det omtalades att bakom fasaden fanns en av Stockholms 100-tals bordeller. Butiksföreståndarinnan kände sig utpekad, vilket även nämnden ansåg vara fallet. (Jfr Stockholms TR DT 18/1979)
- PO 37/1980 Med personbilder illustrerad artikel "'Bankir' (A) tjänar 100.000 kr/månad i fängelsecellen". PO ansåg att A vid tillkomsten av intervjun inte varit medveten om att den var avsedd för publicering och att dessutom uttalanden i artikeln var förfälskade. (Jfr Svea HovR DT 2:40/1981)
- PO 34/1980 Bild av kvinna i samband med skändisskvaller.
- 49/1980 Bild och namn publicerade i samband med att en kvinna på besök i Sydafrika blivit misstänkt för narkotikabrott.

- 52/1980 Personns namn och bild, samt hennes barns namn och ålder, utsattes i samband med en vårdnadstvist.
- 69/1980 Bildpublicering av mördade flickor, fotograferade efter döden.
- 73/1980 Bild av mördad kvinnas kropp.
- 78/1980 Bilder på en 2-åring och dennes far. Rubrik: " Någonstans i Syd-europa: Daniel 2 år, är på rymmen".
- 4/1981 Bild av polisingripande mot några ungdomar, av vilka ett par kunde identifieras. Bildtexten löd: "Så här såg det ut på kyrkbacken i fjol sommar när polisen gjorde razzior mot buslivet på kyrkbacken i Piteå. Samma sak är att vänta även i år."
- 14/1981 Bild- och namnpublicering i samband med misstanke för olaga vapedinnehav.
- 17/1981 Barn hade fotograferats utan föräldrarnas vetskap. Bilden var tagen med barnen hållande i leksaksvapen och användes som illustration till en artikel om skräpkultur. Leksaksvapnen var inte barnens egna. PON uttalade att föräldrarna borde ha vidtalats innan publiceringen.
- 22/1981 Löpsedel, artikel och annons med tre bilder av medlemmarna i en sånggrupp, endast klädda i kalsonger eller badbyxor tillsammans med en mycket lätt klädd kvinna. Rubriker: "Sanningen om bröderna Samuelssons", "Pingskyrkans ABBA: sex, sprit och svindlande affärer". Bilderna var tagna i samband med en sällskapslek på en familjefest.
- 45/1981 Person namngiven och porträtterad i samband med en artikelserie: "Skattemyglet i Norrbotten".
- 46/1981 Bild och namn i samband med artikel angående läkare på temat: "Pengar som försvinner".
- 63/1981 Bild av flicka i samband med artikel: "(A), 15, skilsmässobarn. Vuxna borde tänka innan de skaffar barn".
- 74/1981 Bild av postrånare, visserligen tagen bakifrån, men texten underlätta- de identifiering av mannen som hade en ovanligt kraftig kroppsbyggnad.
- 77/1981 Bilder och persondetaljer publicerade beträffande bedrägerimisstänkt.
- 79/1981 Bedrägerimisstänkt, visserligen maskerad avbildning, men övriga uppgivna detaljer gjorde honom lätt identifierbar.
- 92/1981 Bilder och nedsättande rubriker i samband med en rättstvist inom en familj.
- 2/1982 Bilder av en man som avlidit omkring 1950. Hans namn och smeknamn angavs. Han skildrades delvis nedsättande i artikeln.
- PO 3/1982 Under rubriken "Livets goda" publicerades en artikel om eftermiddagsdans på Bal Palais. Artikeln illustrerades med en bild av två kvinnor, den ena var namngiven. Den andra kvinnan, som gjort anmälan, hade inte blivit tillfrågad, och hon hade inte varit medveten om att hon blev fotograferad i ett sammanhang som upplevdes som kränkande.
- 3/1982 Bild och namn personer i samband med en artikel. Rubrik: "Fascismen i Sverige".
- 8/1982 I en artikel med rubriken "Morgonkisset till frukost" publicerades en bild av en föreståndarinna för ett hälsohem. På bilden såg kvinnan

- rätt in i kameran och höll en tallrik samt ett glas med en färgad vätska. Bildtexten lød: "(A) föreståndarinna på hälsohemmet (X) är tveksam till att rekommendera sina gäster urin till frukost. Men själv dricker hon sin egen urin." Vad som hade diskuterats med reportern var urinterapi för utvärtes hudåkommor. Hon hade på begäran poserat med ett glas örtte.
- 29/1982 Annons för en tidning: "Henning Sjöström – maffians beskyddare" med stor bild av Sjöström.
- 36/1982 Bild av pojke i samband med artikel. Rubrik: "Stans skräck. Så lever skinheads". Den aktuella avbildade pojken hade inte blivit informerad om journalistens och fotografens avsikter. Han tog personligen avstånd från kamraternas våld.
- 41/1982 Tidningsrubrik: "Hyrd ut svart till utlänningar. Igår valdes han in i fastighetsnämnden". Mannen var avbildad och namngiven.
- 42/1982 Namn- och bildpublicering på såväl löpsedel som i artikel i samband med artikelserie: "Nära 2 miljarder i skatteskulder".
- 70/1982 Bild av flicka samt rubriken: "Ny stor knarkserie. Medde, 14, haschtjej på driven – Jag vill hem till mamma och pappa".
- 8/1983 Bild- och namnpublicering i samband med grova anklagelser.
- PO 8/1983 Uppgifter om väntade tvillingar samt bild i s k kändisskvaller. Den aktuella personen hade uttryckligen avböjt att yttra sig om sina privata förhållanden.
- 22/1983 Bild av en tyngdlyftare (utan bildtext) i samband med artikel om f d knarkare. Mannen på bilden var identifierbar – och icke identisk med den i artikeln omtalade personen.
- PO 24/1983 Bild och uppgifter kring man som dödsstörtat från ett hyreshus.
- PO 29/1983 "Den nakna sanningen om Rumänien rena smörjan" var rubriken på en artikel innehållande nakenbilder från en kurort. Kvinnor på bilderna anförde att de ej varit medvetna om att bilder togs, och det föreföll i varje fall inte sannolikt att de uppfattat att fotografierna var ämnade för publicering.
- 34/1983 Novellen: "I stället för att komma på min fest låg han med sin förra tjej" var illustrerad med en bild som föreställde en pojke och två bilder av en flicka. Bilden av pojken var tagen fyra år tidigare för ett helt annat sammanhang.
- 70/1983 "Fridas nye man. Därför lämnar hon Sverige" och "Hett romansrykte: Phil är den nya mannen i Fridas liv". Artiklar och omslag med bilder av Anni-Frid Lyngstad och Phil Collins.
- 71/1983 Otillräcklig bildmaskering i samband med artikel om misstänkt våldtäkt.
- 79/1983 Bilder av en man i arbete på en lantgård användes till en kritisk artikelserie: "Matberget". Mannen hade inte upplysts om det sammanhang han skulle figurera i. Dessutom var vissa bildtexter väsentligt missvisande.
- 90/1983 Namn och bild av mordoffer publicerat.
- 100/1983 Löpsedel och artikel försedda med bilder av Agnetha Fältskog. Rubrik: "Därför gömmer ABBA-Agnetha sin nye man", "Agnetha Fältskog har en ny man".

- 114/1983 Bilder och artikelserie om Annabella Broström. Bl a publicerades över 20 år gamla nattklubbssbilder, samt bilder tagna under makarna Broströms äktenskap på 60-talet.
- PO 9/1984 Tre bilder från gripandet av en misstänkt. Rubrik: "Rånare blev snabbt fast – hade hotat slå ihjäl sitt offer". De publicerade bilderna var utan maskering.
- 22/1984 Publicering av bild och namn avseende en man misstänkt för dubbelri.
- 23/1984 Smygtagen bild från jordfästning av en man som påträffats död.
- 60/1984 Bilder på löpsedel och i samband med artikel: "Tio år med ABBA har knäckt Agnetha".
- 75/1984 Allvarliga anklagelser utslungades av tidning mot man vars bild och namn publicerades, trots att polisen ännu inte börjat någon utredning.
- 41/1984 A:s namn och bild publicerades i samband med artikeln: "Fångvaktarens fru flydde med fången".
- 16/1985 Bild och namn gjorde det möjligt att identifiera släkten till en man som var föremål för en artikel och där en familjetvist skillrades på ett delvis missvisande sätt.

3.7.3.1.2 Kommentar

De ovan citerade av PO/PON klandrade fallen avseende bildanvändning ger en ganska god skildring av de olika typer av problem som såväl kända som okända människor kan råka ut för i samband med pressens verksamhet. Uppgifterna om personbildsanvändning som ansetts strida mot de pressetiska reglerna bör dock bedömas med vetskap om att det naturligtvis endast är ett mindre antal, i förhållande till det verkligt upplevda, som över huvud taget anmäls – även om numera PO på eget initiativ gör en relativt omfattande granskning. Av den förhållandevis stora mängden klandrade fall, enbart när det gäller bild, uppstår vissa tvivel om effektiviteten i praktiken, när det gäller följsamhet av utomrättsliga normer.

Möjligen kan antalet överträdelser också tyda på att sanktionerna i samband med klander (expeditionsavgift och publicering) är för litet kännbara. Det är därvid även viktigt att minnas att ingen som helst kompensation utgår till den som blivit utsatt för en personbildspublicering som förorsakat skada.

Det är vidare intressant att iakttaga att det inte, som kanske väntat, är enbart vissa tidningar och framför allt då vecko- och kvällspressen som står för överträdelserna. Visserligen är bildanvändning som strider mot publiceringsreglerna förhållandevis vanlig i just vecko- och kvällstidningar. Framför allt under 1970-talet var det också vissa sådana tidningar som i högre grad än andra stod för övertramp. Under de senaste åren förefaller dock fördelningen av klander från PO/PON att vara förvånansvärt jämnt fördelad över morgon-, kvälls- och veckotidningar och mellan små och stora. Av statistiken framgår dock att Aftonbladet, följt av Expressen, är den störste syndaren när det gäl-

ler överskridanden av de pressetiska reglerna generellt. (Se PO/PON: Årsberättelser 1981-1984)

Nämndens klandrande avgöranden skall ses mot bakgrund att de är uttalade med medvetenhet både om pressfrihetens gränser och den enskildes många gånger utsatta läge. Trots att nämndens normer endast är allmänt formulerade, överensstämmer dess bedömning av tillåten och otillåten bildanvändning ganska väl med de lagregler som tillämpas i Västtyskland. (Se vidare ovan 2.4) Jag har vid praxisgenomgången också kunnat konstatera att min egen uppfattning om övertramp i stort överensstämmer med nämndens.

3.7.3.2 Radionämnden

Radionämnden är en statlig myndighet, och verksamheten kan alltså inte direkt rubriceras som självsanerande. Däremot anses dess verksamhet ha stor betydelse för den internkontroll som pågår inom de fyra programbolagen Sveriges Radiokoncernen: Sveriges Television, Sveriges Riksradio, Sveriges Utbildningsradio och Sveriges Lokalradio. Nämnden består av sju ledamöter.

Omfattande förändringar skedde i radionämndens verksamhet från och med 1974. (Se DsU 1974:7) Nämnden arbetar nu i enlighet med en instruktion utfärdad av regeringen år 1979 (förordning 1979:1015 med instruktion för radionämnden; jfr 1978:482). Enligt instruktionen skall nämnden genom efterhandsgranskning övervaka att programföretagen utövar sin sändningsrätt i överensstämmelse med 6 § radiolagen (1966:755). Nämnden kan pröva ärenden efter anmälan, men också på eget initiativ. Den har alltså mer vidsträckta befogenheter i detta avseende än PON.

Bedömningsunderlaget för radionämnden är, förutom 6 § radiolagen med föreskrifter om att programföretagen skall utöva sin verksamhet opartiskt och sakligt samt i enlighet med de demokratiska värdena, avtalen mellan staten och de fyra programföretagen.

I avtalens § 13 finns bestämmelsen om att "Den enskildes privatliv skall respekteras i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver något annat". (Jfr även punkt 6 Etiska regler för press radio och tv ovan 3.7.3.1.) Ärenden i radionämnden som rör privatlivets helgd var förhållandevis få under åtskilliga år. På senare tid förefaller dock antalet sådana ärenden ha ökat. (Se Radionämnden anser ... 1982 s 19). Anmälningarna avser främst nyhetsprogram.

Det är att notera att de nordiska tv-cheferna sedan flera år tillbaka har försökt få till stånd gemensamma regler till skydd för privatlivets helgd vid upptagning och visning av tv-bild. De har utarbetat ett gemensamt förslag. Hittills har dock ingen sådan reglering formellt kommit till stånd. (Se vidare SOU 1980:8 s 59)

Av särskilt intresse i detta sammanhang är förslagets § 10, som innehåller en allmän regel om individens skydd mot visning av bilder som kränker hans

personliga integritet. Bestämmelsen uttalar att en bild som kränker den enskildes personlighet inte får visas, utom då personen medger visning eller då visningen är påkallad av konstnärliga skäl eller av hänsyn till yttrandefriheten eller i övrigt av intresset av sann information. Medgivande till visning enligt bestämmelsen får inte anses som giltigt, om det har lämnats av någon som kan antas inte förstå innebörden av sitt medgivande.

Förslaget innefattar också förbud mot visning av bilder som upptagits i strid mot vissa preciserade regler, och det finns bl a angivet vad som krävs för att få rätt att vidaresända bilder som upptagits på enskild område.

3.7.3.2.1 Praxis

Följande fall som rör tv-visning av personer har rapporterats från nämndens verksamhet efter 1970. De finns återgivna i nämndens, numera årliga, publikation Radionämnden anser . . . (Se densamma 1970-76 s 130 ff, 1979 s 44 f, 1980 s 51 ff, 1981 s 47 ff, 1982 s 51 ff, 1983 s 54 ff)

3.7.3.2.1.1 1975-08-18 "Aktuellt" och "Rapport"

I samband med ett reportage från Bromma flygplats med anledning av att Linjeflyg snabbutbildat markpersonal för att ersätta strejkande flygvärdinnor och tekniker, visades hur två flygvärdinnor försökte övertala två personer att inte flyga med Linjeflyg. Radionämndens majoritet fann att programmet skildrade en aktuell dagshändelse, och att det inte stred mot avtalet.

Nämndens minoritet ansåg att bilderna med flyvärdinnornas övertalningsförsök kunde ifrågasättas mot bakgrund av bestämmelsen om den enskildes privatliv. Åtminstone den ene av passageraren visade tydligt att han fann händelsen besvärande. De skiljaktiga ansåg dock inte att det skedda var så allvarligt att det förelåg något avtalsbrott. (Radionämnden anser ... 1971-1976 s 133)

3.7.3.2.1.2 1979-03-26 "Aktuellt" och "Rapport"

Fallet rörde en fjällolycka, där fyra kvinnor hade varit inblandade. En av dem intervjuades i programinslagen. En av anmälarna, en läkare, anförde att det framgick att den intervjuade kvinnan befann sig i ett psykiskt chocktillstånd på grund av det inträffade. Reportern hade dock talat med den läkare som behandlade kvinnan. Den läkaren hade sagt att kvinnan själv fick bestämma om hon skulle ställa upp i tv-intervjun, vilket hon gjorde. Kvinnan hade också två månader senare uttalat att hon inte haft något att invända mot att intervjun gjordes. Som bakgrund förklarades också att ett av syftena med att sända inslaget var att det fanns ett klart allmänintresse att upplysa om att även den som är välutrustad kan råka ut för en fjällolycka.

Radionämnden fann att programinslaget inte inneburit att den intervjuade kvinnans integritet hade kränkts genom sändningarna, eller att inslaget i övrigt stred mot avtalet. Nämnden tog i sitt friande utlåtande uttryckligen hänsyn till det preventiva syfte som inslaget uppgivits ha. (Radionämnden anser ... 1979 s 44 f)

3.7.3.2.1.3 1979-10-25 "Rapport" och "Magasinet"

Bilder visades från en ockupation av arbetsförmedlingen i Luleå. Det framgick att några tjänstemän, som förekom i reportaget, hade filmats mot sin vilja. Nämnden fann emellertid att filmavsnitten inte innebar något brott mot § 13 i avtalet. (Radionämnden anser ... 1981 s 50)

3.7.3.2.1.4 1980-03-03 "Rapport" och "Magasinet"

Det anmälda inslaget rörde ett reportage om våldet i Stockholms tunnelbana. I "Magasinet"-inslaget skildrades bl a hur några ungdomar ansåg sig provocerade av att bli filmade. En av dem uppmanade fotografen att sluta inspelningen. Detta åtlyddes inte, och det hela slutade med handgemäng. I studion följdes filminslaget sedan upp genom att två av ungdomarna fick tillfälle att ge kommentarer till det inträffade, tillsammans med bl a fotografen och en forskare från BRÅ (Brottsförebyggande rådet).

Radionämnden friade inslaget och konstaterade att de personer som i filminslaget exponerats, på ett för dem ofördelaktigt sätt, själva deltog i den studointervju som följde efter reportaget. De fick då tillfälle att kommentera sitt handlande och även att anföra andra åsikter.

3.7.3.2.1.5 1980-05-23 "Studio S"

Programmet handlade om kvinnomisshandel. Ett gift par framträdde, varvid mannen bl a anförde att han sökt förklaringen till att han misshandlat sin hustru i sin barndom. Mannens bror anmälde inslaget, eftersom han ansåg att mannens närmaste släktingar gjordes ansvariga för övergreppen.

Nämnden uttalade med anledning av anmälan att det var sannolikt att mannens bror kunnat identifieras på grund av tv-programmet, där makarna visserligen framträtt under fingerade namn. Enligt nämndens mening kunde utformningen av inslaget inte försvaras med hänvisning till allmänintresset. Nämnden fann alltså att programinslaget stred mot § 13 i avtalet med staten. (Radionämnden anser ... 1981 s 47 f)

3.7.3.2.1.6 1980-09-30 "Studio S"

I programmet "Brott på import" ställdes bl a frågan om invandrarna höll på att ta över den grova brottsligheten i Sverige. En man, Mehmet, förekom i en intervju och berättade om hur han medverkat till att en större mängd heroin införts till Sverige. Under mannens berättelse förekom bilder av gatumiljöer, där han också själv förekom på bild. Det upplystes i anslutning till programmet att Mehmet hade dömts till fem års fängelse för sin medverkan i den händelse han skildrade.

Programmet anmälades av en person som uppgav sig vara Mehmet i programmet. Radionämnden ansåg att, med hänsyn till de grova narkotikabrottens samhällsfarlighet, ingen erinran kunde riktas mot att allmänheten gjordes uppmärksam på sådana brott och dess förövare. Nämnden fann därför att § 13 i avtalet inte hade åsidosatts. (Radionämndens anser ... 1981 s 48)

3.7.3.2.1.7 1980-11-06 "Dokument utifrån"

Programmet visade ett schweiziskt reportage, i vilket ingick intervjuer med motståndare till den härskande militärregimen i Guatemala. Gerillan hade motsatt sig filmningen av ett inslag som ingick i reportaget, bl a mot bakgrund av att de intervjuade därigenom lätt kunde identifieras. Detta påpekades av ett par anmälare av programmet. Radionämnden fann emellertid att § 13 om skydd för den enskildes integritet inte hade tillämpning på detta fall. (Radionämnden anser ... 1980 s 50 f)

3.7.3.2.1.8 1981-10-26, 27 "Aktuellt"

I ett inslag förekom gripandet av några personer i den sk skomakarligan. De var misstänkta för heroinhandel. Den gripne huvudmannen visades i förhör samt namngavs. I det följande inslaget namngavs mannen också, och det meddelades att han begärts häktad.

Radionämnden friade inslaget och anförde att med hänsyn till de grova narkotikabrottens samhällsfarlighet kunde ingen erinran riktas mot att allmänheten gjordes uppmärksam på dessa brotts förövare. Nämnden ansåg dock beträffande tidpunkten att det kunde vara tveksamt att publicera namn och visa bilder på en misstänkt person redan i samband med anhållandet. Mot bakgrund av att polisen uttalat att det var fråga om den skickligaste och mest professionelle narkotikahandlare som någonsin gripits i Sverige, kom nämnden emellertid fram till att inslaget inte stred mot § 13 i avtalet. (Radionämnden anser ... 1982 s 54)

3.7.3.2.1.9 1981-11-30 "Rapport"

I ett programinslag meddelades att Clark Olofsson var misstänkt för misshandel. Nämnden uttalade att inslaget närmast aktualiserade § 13 i avtalet mellan Sveriges Television och staten. Enligt radionämndens mening måste Olofsson anses vara så uppmärksammas och välkänd att det hade förelegat tillräckligt allmänintresse för att publicera uppgiften om den grova misshandeln.

Beträffande tidpunkten för publiceringen anförde nämnden visserligen viss tveksamhet, eftersom det endast var fråga om ett anhållande av en misstänkt. Men i föreliggande fall ansåg nämnden att speciella omständigheter förelåg. Olofsson hade under verkställigheten av ett interneringsstraff, bl a för misshandel, beretts tillfälle att bedriva studier vid journalisthögskola. Mot den bakgrunden fann nämnden inslaget inte strida mot § 13 i avtalet. (Radionämnden anser . . . 1982 s 54 f)

3.7.3.2.1.10 1982-02-17 "Magasinet"

Programmet handlade om en direktör som av hälsoskäl inte kunde infinna sig till en skatteprocess i Sverige. I anslutning till filmsekvenser, där mannen förekom promenerande i Cannes, kommenterades filmslagen på ett sätt som sammanfattningsvis gav intryck av att han inte var särskilt sjuk. Även läkarintyg visades i bild och ställdes mot "den glade och brunbrände flanören".

Radionämnden ansåg att brott inte förelåg mot bestämmelsen om att enskilds privatliv skall respekteras. Nämnden anförde att programmet gav stöd för åklagarens uppgifter om att mannen i fråga "uppträder som en inte alltför sjuk människa". Med hänsyn till allmänintresset var det berättigat att lämna uppgifterna i programmet. (Radionämnden anser ... 1982 s 51 f)

3.7.3.2.1.11 1982-02-23 "Studio S"

Programmet "Skattar bäst som skattar sist" handlade om skatter och skatteplanering. Det avslutades med ett reportage om en person, som hade sköns-taxerats, hade mellanhavanden med kronofogdar och myndigheter, hade gjort konkurs etc, samtidigt som han uppgavs leva ett lyxbetonat liv. I programmet uppgavs också att mannen dömts till fängelse för grov oredlighet mot borgenär, en dom som hade överklagats till Högsta domstolen.

Radionämnden började med att konstatera att något brott mot 6 § radionlagen, som föreskriver opartiskhet och saklighet, inte förelåg. Däremot ansåg nämnden att det mot bakgrund av avtalsföreskriften om respekt för den enskildes privatliv fanns anledning att ifrågasätta publiceringen av mannens namn tillsammans med uppgifter om hans privata förhållanden och vanor som var till uppenbart men för den utpekade. Nämnden kom dock fram till att, även om det hade varit onödigt att avslöja mannens namn, reportaget hade så

mycket av allmänintresse att det var försvarligt att ändå publicera hans namn. Nämnden ansåg därför att inslaget inte stred mot § 13. (Radionämnden anser ... 1982 s 53)

3.7.3.2.1.12 1982-11-04, 11-11 och 11-18 "Kanal 3"

Programmet innehöll inslag om en vårdnadstvist. Två syskon hade rymt för att slippa bli placerade i fosterhem. De framträdde i programmen med egna röster, med ryggen eller sidan mot kameran, och bilderna var tagna med motljuseffekt.

Radionämnden uttalade att barnen var filmade på ett sådant sätt att deras ansikten klart kunde urskiljas. Dessutom fanns ytterligare detaljer i programmen som gjorde att de lätt kunde identifieras. Vidare anfördes att de uppgifter som barnen lämnade delvis var av ytterligt privat natur. Mot den bakgrunden fann nämnden att reportagen stred mot betämmelsen i § 13 mellan staten och Sveriges Television. En ledamot var skiljaktig och ansåg att barnens identitet inte hade röjts på sådant sätt att fråga var om intrång i privatlivet. (Radionämnden anser . . . 1983 s 54 f)

3.7.3.2.1.13 1982-11-06 "Aktuellt"

Ett inslag handlade om svenska myndigheters syn på barnäktenskap. Inslagen illustrerades med en sk genrebild, föreställande en kvinna med barn. Dessa hade inget med programinnehållt att göra, vilket påtalades av en anmälare.

Nämnden konstaterade att det i och för sig inte finns något att anföra mot att genrebilder utnyttjas som illustration. Men i det förevarande fallet hade en lätt identifierbar person kommit att förknippas med barnäktenskap. Det borde därför klart ha angivits att kvinnan inte hade något med inslaget i övrigt att göra, eller också borde åtgärder ha vidtagits så att hon inte blivit identifierbar. Mot den bakgrunden fann nämnden att inslaget stred mot föreskriften om respekt för den enskildes privatliv. (Radionämnden anser ... 1983 s 55)

3.7.3.2.1.14 1983-03-01 "Studio S"

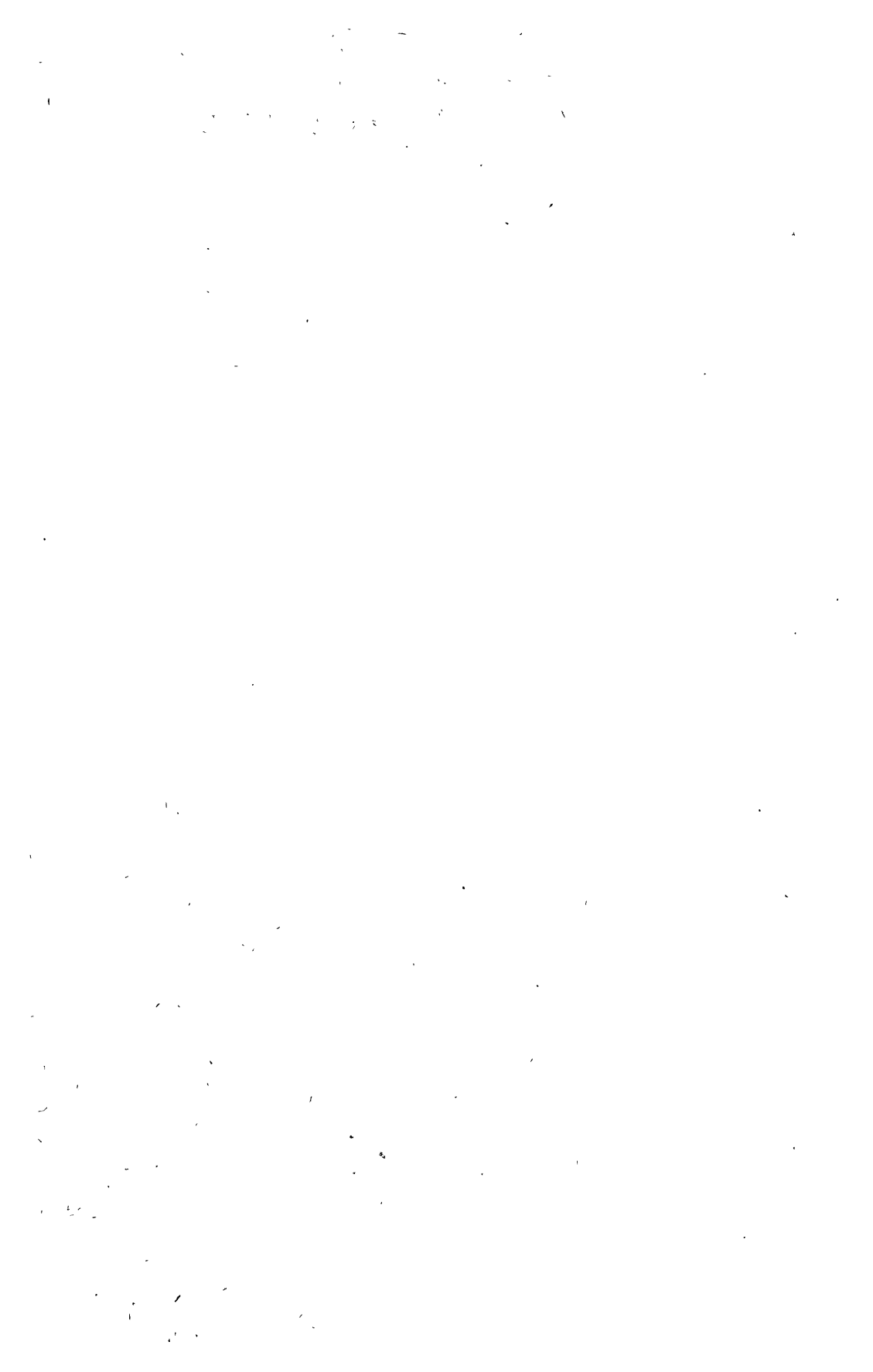
I programmet "Maten som förbannelse" framträdde flera kvinnor som berättade om sina erfarenheter av självsvalt och hetsätning. Radionämnden konstaterade att de medverkande kvinnorna kom att blottställa sina privatliv i programmet. Men eftersom de medverkande vid upprepade tillfällen tillfrågats om sin medverkan i programmet friades det av nämnden. (Radionämnden anser ... 1983 s 56)

3.7.3.2.2 Kommentarer

Av tretton bedömda fall har radionämnden endast i tre fall ansett att det anmälda programmet brustit i respekt för den enskildes integritet på ett sådant sätt att det stått i strid med avtalet mellan staten och Sveriges Television. Mot bakgrund av detta och de omständigheter som relaterats, får nämndens bedömning generellt anses vara mycket mild, speciellt med tanke på att televisionens centrala ställning i samhället. Nämnden uppvisar en överslätande inställning, där nyhetskaraktären tycks få försvara hänsynslöshet mot personer i det enskilda fallet, oavsett om något verkligt informationsintresse beträffande personidentiteten förelegat eller ej.

I de fall där de medagerande uttryckligen har undanbett sig att bli filmade framstår det som otillbörligt att de ändå har behövt figurera på ett sådant sätt att de är identifierbara. Det gäller även om de händelser skildringarna avsett främst haft med personernas yrkesverksamma liv att göra. Det kan knappast ha funnits något oavvisligt intresse att de avbildades i de aktuella programinslagen. I de fall människor som ännu inte dömts har utpekats som brottsliga, finns också rättssäkerhetsaspekter att anföra. Hur kommer deras rättegångar att påverkas, och vilka problem får de att rentvå sig, om beskyllningarna inte varit riktiga? De har trots allt visats upp för en stor del av landets befolkning. Tv:s genomslagskraft gör att den som drabbas, drabbas hårt.

Totalt sett är de behandlade fallen få, trots att anmälningar tas upp både utifrån och på radionämndens eget initiativ. Rädslan för ytterligare publicitet är naturligtvis en avhållande faktor, när det gäller anmälningar utifrån.

4. SYNPUNKTER PÅ DET SVENSKA BILDSKYDDET I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

4.1 *Inledning*

Ovan har anförts att möjligheterna till ett skyddat privatliv i dagens massmedieberoende samhälle framstår som allt mindre. I den tekniska utvecklingens spår har bl a konkurrensen inom och mellan medier lett till allt kraftigare ingrepp i den privata sfären. Frestelsen att göra ett scoop, att vara först med "sensationella avslöjanden" – allra helst om kända personer – är sedan länge en märkbar trend. "Personligheter" säljer tidningar, antingen de är verkliga eller tillskapade för ändamålet.

Ett annat iakttagbart fenomen är att tv-ålderns falska intimitet mellan titarna och de framträdande på många sätt har förändrat attityden till och respekten för människors privatliv och behov att få ha en skyddad privat sfär. Tv-figurerna har redan varit hemma i vardagsrummen. Tv-programmens "personligheter" följs upp i tidningar, under användning av mer eller mindre hänsynslösa metoder. Därtill kommer att tv förmedlar bilder av brott, våld och olyckor direkt in i hemmen från jordens alla hörn. Det "naturliga" umgänget med sådana bilder leder indirekt till en minskad respekt för offer och anhöriga. Även brottsförövare glorifieras ibland och byggs upp till ett slags idoler.

De stora tidningsupplagorna och mediernas ekonomiska styrka och genomslagskraft förstärks med hjälp av den moderna marknadsföringstekniken. Människor slås upp på löpsedlar, i reklam och på tidningssidor på samma sätt som lockvaror i livsmedelsbutikernas torsdagsannonsering. Personliga intressen offras inte sällan hänsynslöst för kortsiktig ekonomisk och/eller journalistisk vinning. I en sådan värld befinner sig den enskilde i ett utsatt läge. Hans bild kan nå miljoner inom loppet av några timmar.

Den ovanstående redovisningen av praxis från svenska domstolar visar för det första på att ärekränkingsreglerna och tryckfrihetsprocessen ger förhållandevis begränsade möjligheter till skydd för den egna bilden, också i sammanhang som kan uppfattas som personlighetskränkande. Den uppfattningen förstärks av genomgången av PO/PON:s praxis, liksom av radionämndens yttranden.

Det är inte ovanligt att avbildningar förekommer, adderade med ord, eller på annat sätt framstår i ett sammanhang, som står i klar motsättning till den

avbildades personliga integritetsintressen, utan att publiceringen faller under ärekränkingsbrotten. (Jfr S Strömholm, Right of Privacy s 219) I Sverige kan personlighetskränkande bildanvändning, som inte är ärekränkande, ske utan några rättsliga påföljder. Inte ens i efterhand kan en individ kompenseras för utnyttjandet eller för eventuellt lidande.

Något "oavvisligt" allmänintresse är publiceringen sällan fråga om, utan medierna gör, vad som ofta måste tolkas som, medvetna övertramp. Den omhuldade svenska pressfriheten har i stället för det avsedda vakthållandet om demokratiska spelregler i många sammanhang kommit att fungera som en effektiv täckmantel för krass exploatering. Allmänhetens skvallerintresse och nyfikenhet kittlas med sådant som har föga med aktuell nyhetsförmedling att göra.

Utanför press, och tv är bildanvändning inte ens styrd av några etiska koder. Bildbyråer, fotografer, bokförlag, filmare och andra kan utnyttja personbilder på det sätt som de tjänar mest på, utan att personen på bilden i normalfallet vare sig behöver tillfrågas eller ersättas. Den ende som kan motsätta sig en publicering är fotografen eller innehavaren av bildrätten enligt fotolagen. I detta skiljer sig svensk rätt på ett för medierna generöst sätt från många andra västerländska rättssystem.

4.2 En sammanfattande komparation

Som ovan framgått är basen för att åberopa ett rättsskydd för den egna bilden relativt oenhetlig från land till land, vilket naturligtvis hänger samman med både hur och i vilken utsträckning som en personlighetsrätt har utvecklats. Rent systematiskt finns därvid, som ovan anförts, en skillnad mellan vad som kan betecknas som "right och privacy", dvs privatlivets helgd eller fred och "Persönlichkeitsrecht", "droit de la personnalité" som närmast är att likna med en rättighetstyp i nära anslutning till immaterialrätten. (Jfr S Strömholm i SvJT 1971 s 696 ff)

Ett starkt skydd för den egna bilden i vidsträckt bemärkelse finns i tysk och fransk rätt. Rättsskydden är i praktiken relativt likartade, och kan i bägge länderna betecknas som en positiv "absolut personlighetsrätt". I bägge länderna får dock bilder av offentliga personer i deras offentliga verksamhet publiceras utan speciellt tillstånd. Men också kända personer anses ha en skyddad privatsfär. I såväl Tyskland som Frankrike finns en omfattande rättspraxis som belyser och avgränsar det erkända skyddet.

I *Västtyskland* finns en allmän personlighetsrättslig reglering i grundlagen och civillagen, vars innebörd i detta avseende har vidgats genom rättspraxis. Dessutom finns speciella regler beträffande bildutnyttjande i upphovsrättslagen, utan att dessa i övrigt är direkt att likställa med de upphovsrättsliga

bestämmelserna. När det gäller kommersiellt utnyttjande av bilder är dock rättspraxis resonemang mycket snarlika de som förs vid immaterialrättsliga inträngsersättningar.

Den *schweiziska* inställningen till personbildsanvändning påminner närmast om den tyska, i moderat form. Men det bör uppmärksammas att det schweiziska integritetsskyddet väsentligt har kompletterats och preciserats genom en lagändring 1985.

Det *franska* skyddet byggde länge på enbart rättspraxis utveckling av de skadeståndsrättsliga reglerna i Art 1382–1383 Code civil. Dessa kom med tiden att tolkas mycket vidsträckt. Men numera finns sedan 1970 även mer preciserade bestämmelser om allmänt personlighetskydd och fotograferingsintrång i Art 9 Code civil, vilka även är kompletterade med straffstadganden.

I *USA* kan skydd mot diverse personlighetskränkningar, inklusive utnyttjanden av personbild utan tillstånd, åberopas på basis dels av federala och delstatliga konstitutionella bestämmelser, dels på delstatlig lagstiftning och skadeståndsrättslig utveckling inom Common Law. I *USA* är personlighetskyddet emellertid inte någon absolut rättighet. Den delstatliga lagstiftningen avser kommersiell användning av identifierande element, framför allt namn och bild. Över huvud taget gäller i *USA* som huvudregel att oauktoriserat utnyttjande av personbilder i kommersiella sammanhang beivras mer eller mindre generellt, bortsett från vad som omfattas av pressfriheten. Skyddet i övriga situationer är starkt beroende av den avbildade personens grad av offentlighet.

Offentliga personer anses ofta ha ett omedelbart allmänt intresse, och publiceringen av bilder föreställande sådana personer faller inom pressfrihetsreglerna. Offentliga personer har därvid på många håll i *USA* utvecklats till ett mycket vidsträckt begrepp, varför skyddet i stor utsträckning är beroende av respektive domstols inställning. Grunduppfattningen i åtskilliga stater är dock att också kända personer har rätt till en viss skyddad privat sfär.

Det *engelska* rättssystemets syn på personlighetsinskränkningar har ofta omtalats som outvecklad. Ett beivrande kan endast ske under förutsättning att kränkningen faller inom någon av de etablerade "torts" som utbildats inom Common Law, varav ingen tagit sikte på just personlighetsskydd. En annan möjlighet inom engelsk rätt, liksom inom de övriga rättssystemen, är ärekränkning. Genom domarnas stora frihet inom Common Law-systemet, kan dock ärekränkningsreglerna ibland användas förhållandevis vidsträckt, men motsatsen förekommer också.

Det *norska* skyddet för egen bild överensstämmer närmast med det tyska, även om den norska fotografilagen är mer begränsad och inte har utvecklats så mycket genom praxis. I Norge anses också följa av allmänna rättsgrundsatser att det existerar ett integritetsskydd. I *Finland* har en utvidgning av ärekränkningsreglerna skett under 1970-talet till förmån för privatlivets fred. De nya reglerna innefattar bl a ett förstärkt skydd mot fotografering i privata sam-

manhang. I *Danmark*, slutligen, utgör mer allmänna bestämmelser i grundlagen och bestämmelser i strafflagen en bas för att personlighetskränkningar kan beivras med förbud och skadestånd. Dessa sanktioner förutsätter inte att ett brott har blivit begånget.

Sammanfattningsvis beträffande Norden, utanför Sverige, kan alltså anföras att ett personlighetsskydd, inklusive ett skydd för egen bild, följer av såväl allmänna rättsgrundsatser som av mer preciserade bestämmelser. Domstolspraxis är dock relativt begränsad, varför någon klar bild av rättsläget i praktiken är svår att erhålla. Några fall som illustrerar om och hur en begränsning görs i offentliga personers bildrätt tycks inte ha förekommit.

Inget av de ovan studerade länderna, utom USA och Sverige, har några speciella regler som rör bildanvändning i kommersiella sammanhang. Det förhållandet gör dock ingen praktisk skillnad, eftersom det torde ha framgått att kommersiellt utnyttjande syfte bedöms strängare enligt samtliga övriga länders praxis än annat bildutnyttjande. Den vägning mellan personlighetsskydd och informationsbehov, som i andra sammanhang alltid måste äga rum, behövs inte vid ett renodlat kommersiellt utnyttjande.

En iakttagelse är för övrigt att kommersiellt utnyttjande syfte ses mer vidsträckt, där det inte finns någon speciell lagstiftning. Det gäller i såväl Europa som i USA. I USA kan dock pressens kommersiella utnyttjande endast beivras som personlighetskränkning, om skildringen antingen är osann eller om en bild som används som reklam för en tidning – alternativt på ett omslag – inte har någon täckning i publikationens innehåll. Det senare torde även gälla för svenskt vidkommande enligt lagen om namn och bild i reklam.

4.2.1 Svensk särställning

Den svenska inställningen skiljer sig på ett grundläggande sätt från majoriteten av de här ovan beskrivna rättssystemen. För det första erkänns inte någon allmän personlighetsrätt av vare sig lagstiftare eller i praxis. För det andra har pressfriheten en sådan traditionellt skyddad ställning att övergrepp på personligheten hellre accepteras, än en risk att på något sätt inskränka pressens frihet.

Bland de studerade länderna gäller att amerikansk rätt, med också en mycket starkt skyddad pressfrihet, när det gäller publiceringsverksamhet endast obetydligt avviker från svensk. Den amerikanska talemöjligheten är dock inte som i Sverige begränsad endast till fall av ärekränkning. Därtill är skyddsmöjligheterna i USA inte enbart begränsade till reklamutnyttjande.

Från de övriga länderna, inte minst från Frankrike och Västtyskland, skiljer sig Sverige radikalt. Men också i relation till grannländerna framstår det svenska skyddet för egen bild som opåverkat av att bilder har kommit att spela en helt ny roll i dagens massmediala samhälle, där ett skydd för egen bild kan ses som en naturlig del av anpassningen till moderna kommunikationsmedel.

Dock skall observeras att PO/PON:s yttranden ligger förhållandevis nära exempelvis tysk rättspraxis när det gäller accepterandet av personbildspublicering.

Slutligen kan endast konstateras att de av de ovan studerade rättssystemen som upprätthåller ett starkt skydd för egenbilsrätten, förefaller att ge ett motsvarande skydd även för personschildringar.

4.3 Skadans art

De skador som kan följa av oauktoriserad och oönskad bildpublicering hänför sig främst till följande situationer:

- intrång i den personliga sfären, exempelvis bilder tagna med teleobjektiv eller över huvud taget tagna utan vetskap, när människor uppfattar sig skyddade eller privata;
- omotiverade avslöjanden om privata förhållanden;
- omotiverad identifiering av personer;
- publicering som försätter en person i falsk dager, exempelvis genrebilder och montagebilder;
- tillägnande i vinningssyfte av personbilder, dvs när bilder används till rent kommersiella syften, som på omslag till tidningar och böcker, som posters, på löpsedlar, T-shirts etc. (Jfr även W L Prosser i 48 California Law Rev 1960 s 398 ff, samt praxisöversikten ovan)

Skadan kan följaktligen vara personskada, i den mån personen i fråga blir sjuk av intrånget, ideell, på grund av psykiskt lidande, och/eller ekonomisk, på grund av utebliven betalning för utnyttjade värden. När det gäller riskerna för ekonomisk skada har lagen om namn och bild i reklam visserligen medfört en förbättring avseende personutnyttjanden i marknadsföring för flertalet områden.

Det skydd som den lagen ger är emellertid på grund av tryckfrihetsrättsliga hänsyn beskuret till att i normalfallet inte omfatta exempelvis reklam för tidningar och tidskrifter med sådant som är en del av tidningens innehåll. Motsvarande gäller även för löpsedlar och omslag på tidningar och böcker. (Se vidare ovan 3.7.1.2 och 3.7.1.2.1 betr NJA 1976 s 282 och NJA 1975 s 589; jfr även ovan 2.2.2.2 betr USA) Av den ovanstående svenska praxisöversikten framgår dock att det inte är ovanligt att de pressetiska reglerna överskrids just beträffande tidningsreklam och löpsedlar.

Den ideella skada en person drabbas av, som mot sin vilja bokstavligen ställs ut till offentligt beskådande, är i de flesta fall svårare att reparera och beräkna än en eventuell ekonomisk skada. Lidande på grund av en ovarsam bildpublicering drabbar vidare inte nödvändigtvis endast den avbildade, utan

även en krets av anhöriga, eller enbart dessa. Det gäller framför allt i samband med våld, olyckor och brott. Men i viss utsträckning kan enbart de anhöriga komma att lida, i den mån en avlidens persons privata förhållanden ställs ut till allmänt beskådande. (Jfr även ovan 2.4.5 betr det tyska skyddets varaktighet)

Oavsett vem som drabbas är den primära skadan av psykisk natur. (Se W L Prosser a a s 392) Den tar sig uttryck i obehag och en känsla av en begången oförrätt, och i amerikansk doktrin talas om "injury to self esteem". (Se exv J M Treece i Patent Law Rev 1974 s 518 ff) Men därtill kan även komma ekonomiska följdskador av att en person exempelvis kommit att framstå i ofördelaktig dager.

4.4 Argument för lagstiftning

Personbilder återges inte sällan i sammanhang som kan anses på ett obehörigt sätt inkräkta på den avbildades intressen. Totalt är 60-70 procent av PO/PON:s yttranden klandrande, och såväl antalet anmälningar som antalet klandrande yttranden är relativt konstant över åren. Mot den bakgrunden framstår det pressetiska frivilliga sanktionssystemet inte som speciellt preventivt. (Se även SOU 1980:8 s 108 f; jfr SOU 1983:70 s 252 f) Beträffande radionämndens verksamhet har uppmärksamats en ökning av antalet anmälda integritetskränkningar.

Jag anser därför att det finns skäl att ifrågasätta om inte även Sverige, i likhet med flera av ovan studerade länder, har anledning att erbjuda ett legalt skydd mot åtminstone oauktoriserat offentliggörande av personbilder, som inte är av oavvisligt allmänintresse. Ett sådant skydd torde, som ovan framgått, vara förhållandevis lätt att konkretisera och avgränsa, och speciellt motiverat på grund av bilders starka identifierande effekt.

Enligt min mening kan nämligen inte ett tillfredsställande skydd upprätthållas med nuvarande – eller förbättrade – pressetiska regler. En liknande uppfattning uttalas av Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet (majoriteten) i remissvaret på yttrandefrihetsutredningens betänkande. Fakultetsnämnden framhåller att "Utan en ytterligare utveckling och förbättring av självsaneringen blir det i längden svårt att avvisa kraven på förstärkt integritetsskydd i form av skärpt lagstiftning". (Se DsJu 1984:4 s 199)

Mycket talar för övrigt för att en lagstiftning skulle kunna ha positiv effekt. (Jfr dock SOU 1983:70 s 245 ff; F Sterzel i Om våra rättigheter II s 44) Det gäller både med hänsyn till den enskildes trygghet och den allmänna tilltron till massmedier. (Så även Svenska kyrkans centralstyrelse och Sveriges domareförbund i DsJu 1985:4 s 200)

Yttrandefrihetsutredningen har visserligen, som redan nämnts, uttalat att

de pressetiska reglerna ger ett tillfredsställande skydd för den personliga integriteten. (Se SOU 1983:70 s 252 f) Men påståendet framstår inte som övertygande med tanke på vad som framkommit ovan. Utredningen förefaller påfallande ovillig att åstadkomma någon konkret förstärkning av den enskildes rättsskydd mot integritetskränkande publicitet. (Se RÅ i DsJu 1985:4 s 197) Ändå finns åtskilliga skäl till att diskutera andra lösningar än pressetiska hederregler och/eller ärekränkingsbestämmelser i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen när det gäller att upprätthålla ett personlighetsskydd, speciellt vad gäller egen bild.

4.4.1 Reparation, prevention och omfattning

För det första ger de pressetiska reglerna ingen ersättning för ett bildutnyttjande som skett utan tillstånd. Inte heller ger de någon kompensation åt den som har blivit utsatt för en överträdelse. (Jfr dock SOU 1980:8 s 107 ff) Tidningen blir visserligen tvungen att betala expeditionsavgiften på 10 500 kronor, samt åläggs att publicera ett klandrande yttrande. (Se ovan 3.7.3.1) Men troligtvis finns det tidningar som kallt kalkylerar med risken att behöva betala det priset i utbyte för en bra bild eller story.

För det andra anser jag att lagstiftning har en större preventiv effekt än hederregler – och prevention tycks, som ovan konstaterats behövas. Det får bli anses vara mer graverande att bryta mot lag än att bryta mot branschregler. Fler drar sig säkert mer för det förra, än för det senare. Redan genom att i form av lagtext kodifiera den utomrättsliga praxis, som de berörda branscherna enats om, ges därtill den enskilde möjlighet att föra talan inför domstol eller förhandla om kompensation på grund av övertramp av medier. En viktig funktion för en lagstiftning i detta hänseende är alltså även den reparativa.

En grundtanke bör i sammanhanget vara att det utomrättsliga systemet med hederstol inte upphör i och med att ett område blir lagreglerat. (Tänk exempelvis på Svensk Forms opinionsnämnd som har att yttra sig i upphovsrättsliga frågor) Ingenting hindrar heller, enligt de nuvarande pressetiska reglerna, att en fråga prövas av PON såväl som av domstol. (Jfr dock PON:s praxis före NJA 1970 s 344) Därmed erhålls även en viss ytterligare prevention i och med att skadestånd kan utgå utöver de kostnader som faller på den som klandras, och en drabbad persons förhandlingsposition förbättras.

För det tredje har, som ovan framhållits, det pressetiska systemet ingen motsvarighet beträffande andra massmedier än just pressen samt radio och tv. När det gäller exempelvis böcker eller film, videogram eller andra nya medier saknas idag såväl lagregler som etiska normer utanför ärekränkingsbrotten. Dessa andra medier skulle givetvis också omfattas av en lag.

Någon absolut rätt till egen bild varken går att tillämpa eller bör tillämpas. En enskild måste i viss utsträckning tåla att bilden av honom kan användas i medier för att tillgodose nyhetsförmedling. (Se SOU 1956:25 s 479; jfr även

B Lännergren/U Widebäck s 55 f) Redan upphovsrättsutredningen var emellertid, som ovan nämnts, av uppfattningen att det var naturligt att tillerkänna en person en långtgående kontroll över användningen av den egna bilden. Särbehandlingen av bild framstår, som också tidigare anförts, som naturlig, dels därför att den är så intimt förknippad med personen, dels därför att den har en så suggestiv och identifierande effekt.

En reglering av en persons egenbildsrätt framstår som mer naturligt förbunden med existerande immaterialrättslagstiftning och den speciella lagen om namn och bild i reklam, än med en lagstiftning om allmänt integritetsskydd, vilket kan vara svårt att definiera och avgränsa. Som ovan framkommit finns också beträffande egenbildsrätt en preciserad lagstiftning så nära som i Norge, och i Västtyskland finns både en sådan preciserad lagstiftning och en välta-
lig rättspraxis, vilka kan tjäna som riktmärke.

4.5 Överväganden i förhållande till annan lagstiftning

4.5.1 Tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen

Tryckfrihetsförordningen är visserligen exklusiv processlag beträffande tryckt skrift. Avseende lagföring och bestraffning gäller tryckfrihetsförordningens exklusivitet emellertid endast i vad som följer av dess syftesbestämning. (Se lagrådet i prop 1970:57 s 130; samt ovan 3.2) Dvs i syfte att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning tillkommer det varje svensk medborgare en grundlagstadgad frihet att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. (Se 1 kap 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen) Ytterligare begränsningar i tryckfriheten finns angivna i förordningens 1 kap 8-9 §§.

Enligt 1 kap 8 § andra stycket uttalas att "Om den rätt som tillkommer upphovsman till litterärt eller konstnärligt verk eller framställare av fotografisk bild, och om förbud att återgiva litterärt eller konstnärligt verk på ett sätt, som kränker den andliga odlingens intressen, gäller vad i lag är stadgat". I 1 kap 9 §, punkterna 1-3 undantas för reglering i vanlig lag förbud mot alkohol och tobaksannonsering, förbud mot integritetskränkande uppgifter i samband med kreditupplysningsverksamhet samt ansvar och ersättningsskyldighet i samband med anskaffande av uppgifter och underättelser.

4.5.1.1 Undantaget för upphovsrättslagstiftningen

Genom bestämmelsen i 1 kap 8 § tryckfrihetsförordningen bröts den upphovsrättsliga regleringen ut och fick en utvidgning i förhållande till vad som gällde tidigare. Sedan 1876 hade då en undantagsbestämmelse gällt för de litterära verken (Se KU 1871:7; prop 1893:13 s 2) I motiven till 1949 års tryckfrihetsförordning framhölls att upphovsrätten kunde innefatta inskränkningar i den garanterade tryckfriheten enligt 1 kap 1 §, varför en hänvisning till allmän lag borde ske. (Se SOU 1947:60 s 218)

I samband med tillkomsten av 1960 års upphovsrättslag påpekade utredningen behovet av vissa justeringar i texten till tryckfrihetsförordningens undantagsbestämmelse, vilka infördes. Eftersom den nya lagen omfattade upphovsrätt till såväl litterära som konstnärliga verk, ändrades tryckfrihetsförordningen till att omfatta sådana alster. (Jfr tidigare lagar om litterära och musikaliska verk resp verk av bildande konst och fotografiska bilder från 1919) I den sista punkten infördes en allmänt hållen formulering som betonar även upphovsmannarättens ideella sida.

Några konflikter med eventuella gränsfall i relation till det tryckfrihetsrättsligt skyddade området eller andan i tryckfrihetsförordningen diskuterades inte vid det tillfället. (Se SOU 1956:25 s 485 f; prop 1960:17 s 350) Inte heller omnämndes de speciella bestämmelserna i 27 § andra stycket upphovsrättslagen och 14 § fotografilagen om beställarens rätt i relation till porträttbilder respektive beställda bilder. Eftersom dessa bestämmelser torde innefatta den ideella rätten, kan dock antagas att beställarens rätt täcks in av undantagsbestämmelsernas andra punkt.

Att en speciell regel ansetts nödvändig beträffande upphovsmäns med fleas rättigheter i relation till tryckfrihetsförordningen har förklarats med att de upphovsrättsliga och fotografiska alstren regelmässigt torde falla inom tryckfrihetens syftesbestämning. (Se lagrådet i prop 1970:57 s 130; jfr 35 § varumärkeslagen och 2 § marknadsföringslagen) Det har framhållits att tekniskt sett kan kollisioner inträffa bl a avseende allmänna handlingar. (Se SOU 1967:28; jfr dock 9 § upphovsrättslagen samt dess 2 kap) Vidare har uttalats att i den mån upphovsrätten ges betydelse av "personlighetsrätt", detta kan komma i "klar motsättning till tryckfrihetsrättsliga intressen". (Se H-G Axberger: Tryckfrihetens gränser s 64; densamme i Festskrift till Hans Thorsnedt 1983 s 55 f)

4.5.1.2 Kommersiell reklam

Beträffande möjligheterna att begränsa oauktoriserat personbildsutnyttjande kom svensk rätt fram till den allmänna och, som departementschefen uttryckte det, "om än i viss mån omdebatterade uppfattningen att ingripanden mot kommersiell reklam i tryckt skrift kan ske utan hinder av TF". (Se prop

1978/79:2 s 51) Lagrådet anförde i anslutning till förslaget om namn och bild i reklam att reklamen enligt gällande rätt inte omfattas av tryckfrihetsförordningen, så länge det handlar om kommersiell verksamhet i ett kommersiellt syfte med rent kommersiella förhållanden till föremål. (Se a prop s 72: jfr även prop 1970:57 s 65 ff)

Den uppfattningen är dock inte oemotsagd. Massmedieutredningen utgick exempelvis från att reklam i tryckt skrift i princip är tryckfrihetsrättsligt skyddad. (Se SOU 1972:49 s 172) Detta var också regeringsrådet Petréns uppfattning i lagrådet. (Se densamme i prop 1978/79:2 s 78 ff, spec s 83 ff) Han framhöll att det utanför tryckfrihetsområdet finns möjlighet att begränsa yttrande- och informationsfriheten. Dessa friheter får begränsas genom vanlig lag bl a med hänsyn till privatlivets helgd och i näringsverksamhet. (2 kap 13 § första stycket regeringsformen) Begränsningen får dock inte gå längre än vad som är nödvändigt för ändamålet och inte heller sträcka sig så långt att den kan utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen. (Se SOU 1983:70 s 231)

Gustaf Petrén påpekade emellertid att ”Som följer av 2 kap 1 § sista stycket RF gäller beträffande det tryckta ordet icke denna regel, utan i stället TF. En frihetsbegränsande lagstiftning rörande bruket av någon annans namn och bild får därför full genomslagskraft blott i fråga om andra media än tryckta skrifter”. (Prop 1978/79:2 s 85) Han kunde alltså inte acceptera att rent kommersiella meddelanden faller utanför tryckfrihetsförordningen, vilket var lagrådsmajoritetens uppfattning. (Se a prop s 70 ff)

Yttrandefrihetsutredningen har däremot behållit grundtanken att vissa kommersiella meddelanden inte omfattas av tryckfrihetsförordningen. (Se vidare prop 1970:57 s 65 ff) Utredningen har dock i sitt förslag begränsat området för ingripanden i annan ordning till ”yttrande i näringsverksamhet” i form av ”annons”. (Se SOU 1983:70 s 231 ff) Såväl denna senare avgränsning som Gustaf Petréns vägran till varje avgränsning så fort det handlar om tryckt skrift, förefaller att gå betydligt utöver vad som kan anses vara nödvändigt för tryckfrihetslagstiftningens syften, angivna enligt ovan i 1 kap 1 § andra stycket.

4.5.1.3 Behovet av ändring i tryckfrihetsförordningen

4.5.1.3.1 I relation till upphovsrättslagstiftningen

Mot denna bakgrund skulle möjligen en rätt till egen bild utan ytterligare förändringar av tryckfrihetsförordningen kunna införas inom ramen för upphovsräts- eller fotografilagstiftningen. Formellt skulle nämligen den egna personbildsrätten vid en sådan reglering kunna anses inkluderad i det personlighetsskydd inom upphovsrättslagstiftningen som tryckfrihetsförordningen redan idag gör ett undantag för.

Någon konfliktsituation mellan upphovsrätt och tryckfrihet torde inte heller normalt föreligga. Snarare är det väl så att bägge lagarna fullföljer ett gemensamt syfte, nämligen att skapa förutsättningar för ett fritt samhällsskick och den andliga odlingen. (Se SOU 1967:28 s 19) Räckvidden av 1 kap 8 § tryckfrihetsförordningen har dock inte prövats, och inte heller utvecklats teoretiskt.

Det är alltså osäkert i vilken utsträckning undantagsbestämmelsen skulle kunna åberopas för sådant som uppfattas som mer långtgående upphovsrättsligt skyddade inskränkningar i tryckfriheten. (Jfr H-G Axberger: Tryckfrihetens gränser s 64; densamma i Festskrift till Hans Thornstedt 1983 s 55 f) Personligen har jag emellertid svårt att inse hur en lagreglerad egenbildsrätt skulle öka risken för tryckfrihetsinskränkningar i egentlig mening, under förutsättning att en sådan rätt uttryckligen undantas från information av oavvisligt allmänintresse. (Se förslag till lagstiftning nedan 4.6.1)

4.5.1.3.2 I relation till lagen om namn och bild i reklam

Fullt lika självklart framstår inte att en förändring av tryckfrihetsförordningen skulle vara obehövlig, om exemplevis lagen om namn och bild i reklam utsträcktes till att omfatta inte bara reklam, utan kommersiellt syfte i vidsträckt bemärkelse. Som regel går visserligen ett äkta informationssyfte att skilja från ett förvärvssyfte, och i sådana fall torde i grunden inte uppstå någon konflikt med tryckfrihetens syften. Det finns emellertid andra fall där gränsdragningen inte är lika självklar, och där en avvägning måste göras.

Vad som ovan anförts om pressens privilegier i USA, vilka för med sig att kommersiellt syfte tolkas mycket snävt när det gäller pressmedier, skall därvid beaktas. Med en sådan tillämpning av rätt till egen bild går nämligen en inte oväsentlig del av vad som åsyftas med en lagstiftning om egenbildsrätt förlorad.

4.5.1.3.3 I relation till tryckfrihetens syften

Det här framkomna vägningsbehovet, och den tidigare redovisade diskussionen om kravet på ändring i tryckfrihetsförordningen i samband med lagen om namn i och bild i reklam, för därför fram till en entydig slutsats. Det vore lämpligast att en lagstiftning om rätt till egen bild, oavsett systematisk placering, också infördes bland tryckfrihetsförordningens undantagsbestämmelser, eller i undantagsbestämmelser i samband med en ny eventuell lagstiftning för hela tryck- och yttrandefrihetsområdet. (Enligt alternativförslaget i SOU 1983:70) Beträffande övriga medier finns dock redan möjligheten till reglering av skydd för privatlivets helgd i allmän lag angivet i 2 kap 13 § regeringsformen.

Jag anser inte att en undantagsbestämmelse i tryckfrihetsförordningen som tar sikte på ett skydd för den egna personbilden bör stöta på några allvarliga invändningar. Det sagda bör ses mot bakgrund av departementschefens uttalande beträffande avvägningen mellan tryckfrihet/yttrandefrihet och personlighetsskydd:

”Det är ett allmänt samhälleligt intresse att nyhetsförmedlingen är fullständig och vederhäftig, och detta intresse kan ofta få väga över den enskildes anspråk på skydd mot kränkande uttalanden. Jag åsyftar därvid den rutinemässiga strömmen av nyheter och händelser av olika slag. Men däremot inte sensations- eller skandaljournalistik, som inte står i samband med den egentliga nyhetsförmedlingen”. (Prop 1962:10 B 144)

Den ”egentliga nyhetsförmedlingen” består mycket sällan av bildpublicering utan samtycke. De pressetiska spelreglerna uttalar, som ovan redovisats, i punkterna 6, 10 och 11 att publicering av sådant som kan kränka privatlivets helgd skall undvikas ”om inte ett oavvisligt allmänintresse” kräver offentlig belysning. Mot den bakgrunden är intressant att iakttaga att som försvar vid en ovarsam publicering mycket ofta anges att materialet haft ett ”allmänt intresse”. Det har dock riktigt påpekats att ”allmänintresset, dvs samhällsintresset, och ett ”allmänt intresse”, dvs ett allmänt utbrett intresse, inte är samma sak. (Se H-G Axberger: Tryckfrihetens gränser s 239)

Det senare innebär att medierna själva tillåts fastställa ramarna. (Jfr även ovan 2.2.4 betr USA) En tillskapad eller naturlig nyfikenhet bör dock knappast kunna motivera publicering av sådant som är kränkande för den enskilde. (Jfr även Å Lögdberg: Personlighetsrätt s 36 ff) Just beträffande bildpublicering finns därför ingen anledning att nöja sig med att dra gränsen för det tillåtna vid sådant offentliggörande ”som är av allmänt intresse”. (Jfr H-G Axberger ibid)

Ett erkänt personlighetsskydd och/eller skydd för egen bild har utan konflikter kunna införas i andra demokratiskt styrda stater. Ovan torde också ha framkommit att några kollisioner med tryckfrihetslagstiftningens syften endast undantagsvis kan vara för handen, vilka i så fall skall lösas genom att informationsintresset får ta över.

Den svenske lagstiftarens förhållandevis restriktiva inställning till personlighetsskydd, bortsett från i reklamsammanhang, kan därför också ifrågasättas mot bakgrund av tryckfrihetens grundläggande syften. Vikten av att upprätthålla en avvägd balans framkommer inte minst vid ett studium av tysk rättspraxis. Individens skyddade sfär är, liksom pressfriheten, en viktig del av vidmakthållandet av ett demokratiskt samhällsskick.

I detta sammanhang finns också anledning att betrakta tryckfrihetsförordningen i sitt historiska perspektiv. (Se vidare B Lännergren/U Widebäck s 85 ff) Vid tillkomsten av 1766 års tryckfrihetslag fanns en önskan om att kunna kritisera misshagliga regeringar och myndigheter. Den huvudprincipen har

kvarstått genom de över 200 åren av utveckling.

Idag är det emellertid inte överhet och myndigheter som utgör de största hoten mot tryckfriheten, utan de ekonomiska begränsningar som finns i ett samhälle som det svenska. Det är kostsamt att skaffa tillgång till massmedier. Omvänt har massmedierna blivit såväl ekonomiska som i vidsträckt bemärkelse kulturellt betydelsefulla maktcentra, mot vilka den enskilde har förhållandevis litet att sätta upp.

Åtskilligt talar därför för att den enskildes ställning, framför allt när det gäller någonting så personligt och betydelsefullt som den egna bilden, skulle förstärkas. En intresseavvägning, med hänsyn till existerande förhållanden och inte enbart till historiska, skulle därför inte vara något som riskerar att skada eller begränsa möjligheterna till att sända och motta fullgod information. Behovet av en grundlagsändring borde därvid inte avskräcka, eftersom de en gång gjorda avgränsningarna inte längre framstår som relevanta. Det förefaller i sammanhanget även logiskt att undantagsbestämmelserna i 2 kap 12 och 13 §§ regeringsformen skall ha sin motsvarighet i tryckfrihetsförordningen.

4.5.2 Brottsbalken och skadeståndslagen

4.5.2.1 I relation till brottsbalksbestämmelser

Den s k lagstiftningslinjen i SOU 1980:8 föreslog en straffbestämmelse i brottsbalken med motsvarighet i tryckfrihetsförordningens brottskatalog. (Se a bet s 87 ff) Den föreslagna regleringen skulle innebära att privatlivskränkningar skulle handläggas som tryckfrihetsmål, i den mån sådana kränkningar skedde i tryckt skrift. Genom en hänvisning i radioansvarighetslagen skulle motsvarande gälla för eventuella kränkningar i radio och tv.

Konstruktionen måste emellertid ifrågasättas på flera grunder För det första har redan ovan anförts diverse invändningar mot jurysystemet. Jag kan alltså inte se någon anledning att vidmakthålla detta vid en bedömning av personlighetsintrång, som i grunden inte handlar om en nedvärdering i andras ögon. Ytterligare ett skäl för att motsätta sig jury i samband med eventuella personlighetskränkningar är att inom detta område en praxisutveckling är synnerligen värdefull. Detta är ett starkt argument mot jurysystemet, åtminstone i dess nuvarande utformning.

För det andra förtjänar återigen påpekas att ärekränkingsbestämmelserna i brottsbalken och i tryckfrihetsförordningen är av annan karaktär än ett personlighetskydd, som primärt inte är en fråga om brott och straff, utan snarare om ett problem för den som drabbas, vilket bör kunna lösas i civilrättslig ordning. Huruvida subjektiva rekvisit är täckta är exempelvis oväsentligt för skadans uppkomst, och därmed också för frågan om ersättning. Redan ett

ovarsamt handlande bör i fråga om personlighetskränkningar kunna ge grund för skadeståndsanspråk.

4.5.2.2 I relation till skadeståndslagen

Utomlands har, som ovan framgått, inte sällan ett skydd mot oauktoriserad användning av personbilder, och mot privatlivskränkningar i mer vidsträckt bemärkelse, kunnat byggas upp utifrån skadeståndsrättsliga bestämmelser. Lämpligheten med ideellt och ekonomiskt skadestånd i samband med obehörigt bildutnyttjande får också anses uppenbar. (Se SOU 1976:48 s 44; jfr även R Sack i WRP 10/84 s 526 ff; Å Lögdberg: Personlighetsrätt s 30 f) Vill man erbjuda den kränkte ett verkningsfullt skydd framstår skadeståndsrättsliga lösningar som de naturligaste, eftersom det i de aktuella fallen främst rör sig om tvister mellan enskilda, där det allmännas intresse är mindre framträdande. (Se Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet i DsJu 1985:4 s 198)

Lagstiftningslinjens förslag med en straffsanktionerad personlighetskränkingsbestämmelse kan dock i viss mån förklaras som önskan att utforma en lagbestämmelse, vilken inte i allt för hög grad skulle kräva en omvärdering av grundläggande principer i svensk rätt. (Jfr prop 1972:5 s 451 f; prop 1975:12 s 147 ff). I det sammanhanget har skadeståndslagens koppling mellan vissa brottsliga förfaranden – eller andra uttryckliga lagbestämmelser – och ersättning för ideell skada samt förmögenhetsskada naturligtvis upplevts som ett påtagligt hinder. (Jfr SOU 1980:8 s 89 f)

I Danmark har, som ovan framgått, kravet på brottslig gärning som grund för ersättning av icke-ekonomisk skada uttryckligen upphävts i samband med den nya strafflagens införande 1972. Även i Sverige har dock vissa inbrytningar i skadeståndslagens huvudprincip skett. Det gäller inte bara i den traditionellt undantagna immaterialrätten. Också beträffande lagstiftning till skydd för den enskildes integritet har ett sådant genombrott skett. (Se 23 § datalagen 1973:289, 21 § kreditupplysningslagen 1973:1173 och 18 § inkassolagen 1974:182) Ideellt skadestånd kan utdömas utan någon motsvarande straffsanktion.

Det är dock uppenbart att en sedan länge etablerad princip i ett rättssystem kräver en omfattande behandling innan den eventuellt ändras. (Se även depch i prop 1978/79:2 s 49 ff) Integritetsskyddskommittén har därför inte i sina förslag beträffande Fotografering och integritet (SOU 1974:85), Reklam och integritet (SOU 1976:48) eller Privatlivets fred (SOU 1980:8) ansett det vara motiverat att bryta mot den gällande uppfattningen i fråga om skadestånd. Detta är åtminstone en rimlig slutsats baserad på de framförda förslagen.

4.5.3 Slutsats

Mot bakgrund av ovanstående överväganden framstår den lämpligaste lösningen för att åstadkomma en skadeståndssanktionerad egenbildsrätt att vara att inplacera denna i någon redan befintlig lagstiftning med sådana sanktionsmöjligheter. Detta är naturligtvis endast möjligt, under förutsättning av att det finns någon lag där en personbildsrätt naturligt kan anses höra hemma.

När det gäller regler om rätt till egen bild framstår immaterialrätten, och speciellt 27 § andra stycket upphovsrättslagen samt 14 § fotografilagen som näraliggande. Enligt dessa bestämmelser tillerkänns redan den som har beställt en bild av sig själv – eller enligt fotografilagen beställd bild över huvudet taget – en rätt att bestämma över utnyttjandet. Det förefaller alltså inte som något speciellt radikalt steg att utvidga det skyddet till att omfatta även icke beställda bilder, så att bildpersonen får en uteslutande rätt till sin egen bild med vissa undantag, de senare bl a för att underlätta för det allmänna informationsintresset och nyhetsflödet.

En separat reglering om skydd mot näringsidkares utnyttjande av namn och bild i reklam har vidare genomförts 1978. Den reglering som jag skulle vilja föreslå bör ses som ett naturligt komplement också till det skyddet. De bildanvändningar som jag syftar på är nämligen i flertalet fall precis lika mycket av ett kommersiellt utnyttjande som när det gäller sådana som öppet rubriceras som ”kommersiell verksamhet”, dvs bildutnyttjanden i reklam och annan marknadsföring. Därtill finns dock anledning att mot bakgrund av risken för onödiga skador och lidanden ge den enskilde en bestämmanderätt över sin egen bild, utanför det som är ett oavvisligt allmänintresse.

Såväl upphovsrätts- som fotografilagen har ett sanktionssystem som är lämpat också för en reglering av egenbildsrätten. När det gäller dessa lagars skyddsobjekt gäller dock att en egenbildsrätt delvis är av ett annat slag. Även om immaterialrätten också innefattar inslag av ett personlighetsskydd har redan ovan, i samband med beskrivningen av västtysk rätt, framhållits att egenbildsskyddet har inplacerats i upphovsrätten mer av skälet att den skulle höra hemma någonstans, än att den var att likställa med det upphovsrättsliga verket eller närstående rättigheter.

Därför framstår i Sverige lagen om namn och bild i reklam som en ännu mer naturlig utgångspunkt än upphovsrätten eller fotografirätten. Den lagen skulle med fördel kunna utvidgas till att avse det här förordade egenbildsskyddet. Den har i lika hög grad som immaterialrättslagstiftningen väl lämpade sanktioner, huvudsakligen i form av förbud och skadestånd. Jag anser alltså att en egenbildsrätt naturligast och bäst tillskapas inom ramen för den lagen. En sådan utveckling finns även, som ovan framkommit, antydd i förarbetena.

4.6 Förslag till lag om rätt till egen bild

Jag skulle alltså vilja komplettera lagen om rätt till namn och bild i reklam enligt följande. För det första bör rubriken ändras till ”Lag om rätt till namn och bild”.

För det andra föreslår jag att 1 § får följande innehåll:

”Näringsidkare får icke vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nytighet använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke. Med namn jämställs annan beteckning som klart utpekar viss person.

Samtycke från den avbildade krävs för varje tillgängliggörande av personbild i näringsverksamhet, och samma gäller rundradiosändning till allmänheten, med nedan angivna undantag.

Samtycke krävs ej då

- *ett allmänt och oavvisligt informationsintresse talar för att bilden görs tillgänglig;*
 - *bilden skildrar ett offentligt sammanhang eller är tagen på offentlig plats och bildutnyttjandet sker i anslutning till information om det sammanhang, där bilden är tagen, under förutsättning att speciella omständigheter av personlig eller annan natur inte talar mot att göra bilden allmänt tillgänglig;*
 - *personen är av underordnad betydelse på bilden;*
 - *personen inte kan identifieras utanför den trängre familje- och vänkretsen.*
- Samtycke krävs inte heller om*
- *personen erhållit arvode för fotograferingen, och inget avtal om begränsat utnyttjande av bilden har träffats;*
 - *samtycke tidigare har givits, och ett upprepat offentliggörande inte väsentligt skiljer sig från vad som samtyckts till beträffande medium, sammanhang och bildstorlek;*
 - *tillgängliggörandet sker i den andliga odlingens, rättsvårdens eller vetenskapens intressen.*

Vad som i första stycket sägs om näringsidkare gäller även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkares vägnar.”

Vidare införs en 7 § i lagen om namn och bild:

”Rätten till egen bild upphör 10 år efter året då den avbildade personen avlidit. Efter dödsfallet övergår rätten att samtycka till bilds offentliggörande på efterlevande make och arvingar. (Om förtal av avliden är speciellt stadgat i 5 kap 4 § brotsbalken och 7 kap 4 § tionde punkten tryckfrihetsförordningen)”

I enlighet med vad som sagts ovan föreslår jag följande tillägg:

i 1 kap 9 § tryckfrihetsförordningen ”4. om ansvar, ersättningsskyldighet och förverkande som avser näringsidkares oauktoriserade användning av enskilds namn och bild”;

i 1 kap 4 § andra stycket förslaget till yttrandefrihetsgrundlag (SOU 1983:70 s 10) ”3. att skydda enskildas namn och bild”;

i 2 kap 4 § samma lagförslag (s 11) med ett fjärde stycke ”*Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte heller att i vanlig lag meddelas föreskrifter till skydd för enskilda individers namn och bild i näringsverksamhet*”. I detta fall skulle punkten 3 första stycket utgå. Motsvarande ändring föreslås i yttrandefrihetsutredningens förslag till 1 kap 10 § tryckfrihetsförordningen.

4.6.1 Förklaringar

Innebörden av lagförslagets begrepp, dess syften, tillämpning och relationer till annan lagstiftning kommer här nu kort att presenteras och motiveras.

4.6.1.1 Begrepp

Med *personbild*, enligt förslaget, avses varje återgivning av person på bild, antingen detta sker i form av fotografiska stillbilder, porträtt eller teckningar eller rörliga bilder på videoband eller film eller still- eller rörliga bilder i elektronisk överföring. Begreppet är alltså avsett att vara heltäckande. Det avgörande är att personen kan identifieras, antingen detta sker genom bildens tydlighet eller på grund av att till bilden förts andra informationer som identifierar personen i fråga. Kravet på identifikation avser sådan utanför den trängre familje- och vänkretsen.

Med *näringsverksamhet* avses en parallell till begreppet näringsidkare, dvs en yrkesmässigt bedriven verksamhet av ekonomisk art, oavsett om verksamheten är inriktad på ekonomisk vinst eller ej. (Se vidare U Bernitz: Svensk marknadsrätt s 24; jfr SOU 1983:70 s 231 ff samt utredningens förslag i 2 kap 4 §, där begreppet ”yttrande i näringsverksamhet” används i en inskränkt bemärkelse)

Hade lagförslaget endast begränsats till näringsverksamhet, skulle Sveriges Televisions program emellertid i stor utsträckning ha hamnat utanför lagens räckvidd, dvs etersända program skulle inte ha omfattats, medan bolagets försäljning av videokassetter får betraktas som näringsverksamhet. Detta framstår givetvis som otillfredsställande. Det finns ytterligare ett viktigt skäl till den föreslagna lagtextens formulering ”och samma gäller rundradiosändning till allmänheten”. Det är den oerhörda genomslagskraft som televisionsprogram har.

Även om anmälningarna till radionämnden beträffande integritetskränkningar och i än högre grad överträdelserna – med radionämndens milda bedömning – har varit förhållandevis få, och även om avtalet med staten ger vissa garantier för efterlevnaden av de etiska reglerna, finns det ingen anledning att särbehandla televisionen i förhållande till andra medier eller i förhållande till eventuellt andra eter- eller kabelsända televisionsprogram. De ovan redovisade fallen från radionämnden tyder vidare på att det finns ett lika stort behov för enskilda att kunna hävda sin egenbilds rätt i förhållande till

Sveriges Television som i förhållande till övriga medier.

När det gäller politisk agitation och propaganda finns anledning att anta att åtminstone den anständighet som krävs av näringsidkare och televisionen enligt förslaget till egenbildsrätt också skall komma att accepteras inom politiken. Men förslaget omfattar av hänsyn till tryck- och yttrandefriheterna inte politiska eller religiösa budskap, om dessa inte utgör led i näringsverksamhet. (Jfr även exv MD 1976:5 – Scientologikyrkan)

4.6.1.2 Syften

Utgångspunkten för förslaget är att en person skall ha rätt att bestämma över utnyttjandet av den egna bilden i kommersiella sammanhang i vidsträckt bemärkelse (näringsverksamhet) och i tv, när ett personligt intresse väger över vad som inte är ett allmänt och oavvisligt informationsintresse (samhällsintresse). Bortsett från undantaget för det allmänna informationsintresset framstår också undantag för undervisning, rättskipning etc ter som självklara i sammanhanget.

Ett viktigt syfte är att åstadkomma effektiva hinder mot att i sig betydelserlösa, men skadande, bilder publiceras av sensations- eller vinningslystnad, och offentliggörandet sker på ett sådant sätt att det uppstår obehag för den avbildade eller eventuellt för dennes anförvanter. Prinsessan Christinas huvud på en annans nakna kropp kan tjäna som exempel på en relativt oskyldig, men onödig och sårande företeelse (Se PON 75/1974; jfr även B Lännergren/U Widebäck s 55 f)

Därtill bör det inte vara tillåtet att sprida bilder av människor som fotograferats utan vetskap, speciellt om omständigheterna kan betraktas som privata. Motsvarande måste för övrigt i stor utsträckning gälla alla bilder som tas av identifierbara personer utan deras vetskap, och som sedan används i skildringar som kan vara sårande eller som på annat sätt är kritiska mot personerna eller platsen de vistas på, exempelvis en restaurang. (Se exv PON 8/1974)

4.6.1.3 Presumptionsregler

Den som givit sitt tillstånd till en publicering i ett visst medium, eller gjort en överlåtelse av bildrätten generellt, får finna sig i att bilderna även fortsättningsvis kan brukas på det medgivna sättet. Vidare får anses föreligga en presumtion att såväl den som har låtit sig medvetet fotograferas, på exempelvis en fest eller en premiär, som den som framträtt offentligt, därmed har givit sitt tillstånd till bildens spridning i sitt sammanhang. En presumtion föreligger också för att modeller som har fått betalt för fotograferingen har avstått från vidare bestämmande över bilden.

Konstnärliga bilder får ställas ut, och/eller publiceras i adekvata sammanhang. En bilds konstnärlighet är dock inget argument för dess användning i

sammanhang som annars strider mot personbilsrätten.

Upphovsrätten lämnar traditionellt utrymme för ett visst mått av satir och karikatyr, vilket här föreslås att inte frångås. Beträffande satirer och parodier kan det visserligen förefalla finnas risk för en viss konflikt mellan personlighetsskydd och konstnärlig frihet, eftersom det konstnärligt värdefulla skall vara överordnat en eventuell egenbilsrätt. Men det är i grunden endast i ytterligt sällsynta undantagsfall som en yttre form kan komma i konflikt med en personlighetsrätt. Därför framstår regelmässigt undantaget för konstnärliga framställningar som relevant. (Se K Vinck i Arch PR 1974 s 555)

4.6.1.4 Relationen till immaterialrättigheter

En upphovsman har givetvis rätten till den personavbildning han gjort, liksom en fotograf har rätten till den bild han har tagit, om det inte rör sig om en beställd bild. Förslaget om rätt till namn och bild kan dock ses som en viss inskränkning i upphovsmanna- respektive fotografirätten avseende personbilder, så tillvida att den avbildade personens medgivande krävs för spridning till allmänheten, om det inte handlar om utställande av konstnärliga bilder. Den föreslagna bestämmelsen innebär alltså en utvidning av 27 § andra stycket upphovsrättslagen respektive 14 § första stycket fotografilagen.

Lagrummen ändras lämpligen enligt följande.

27 § andra stycket upphovsrättslagen:

”Överlåtelse av exemplar innefattar icke överlåtelse av upp hovsrätt. I fråga om beställd porträttbild äger upphovsmannen dock icke utöva sin rätt utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make eller arvingar. *Beträffande övriga personavbildningar får dessa inte spridas till allmänheten i större utsträckning än vad som medges enligt den särskilda lagen om rätt till namn och bild.*”

14 § första stycket fotografilagen:

”Rätten till fotografisk bild, som utförts på beställning, till kommer beställaren, där ej annat uttryckligen avtalats. Fotografen äger dock på sedvanligt sätt utställa bilden i reklamsyfte, såframt ej beställaren förbjuder det. *Beträffande personbilder gäller vidare att dessa ej får spridas till allmänheten i större utsträckning än vad som medges enligt den särskilda lagen om rätt till namn och bild.*”

4.6.1.5 Avvägningsbehov

Vid bedömningen av vad som kan utgöra en lämplig avvägning mellan det personliga intresset av att själv bestämma över sin egen bild och det allmänna informationsintresset, spelar den miljö från vilken bilden hämtas en stor roll. Somliga miljöer är mer privata än andra, exempelvis hemmet och dess närmaste omgivning. Därtill finns vissa givna publika miljöer som bör särbe-

handlas, exempelvis i samband med brott och olyckor. Även exempelvis på en restaurang, i en park eller liknande, kan emellertid en "vanlig person" ha rätt att bli tillfrågad, innan bilder tagna där används. (Se exv PO 23/1982 och 29/1983; SOU 1974 s 59, 72, 99) Däremot krävs inget publiceringstillstånd om personerna på bilden utgör ett underordnat motiv, som exempelvis då fotografier tagits i samband med en demonstration.

Ett speciellt problem i sammanhanget rör s k offentliga personer. (Se exv SOU 1980:8 s 77 ff; Å Lögdberg: Personlighetsrätt s 154 ff) Hit räknas också kända konstnärer, artister, idrottsstjärnor m fl. Alla dessa får beträffande sin offentliga/utåtriktade verksamhet tåla ett större intrång i privatlivet än andra. (Se även NJA 1966 s 565) Avgränsningen mellan dem som frivilligt trätt fram i offentlighetens ljus, och sådana som ofrivilligt dragits in där, är naturligtvis svår att dra. Detta innebär emellertid inte att offentliga personer – frivilliga eller ofrivilliga – skulle vara betagna en fredad privat sektor. (Se exv PON 44/1972)

Bilder av privat karaktär eller bilder med onödiga "avslöjanden" bör lika litet vara försvarbara att offentliggöra, utan tillstånd, när det gäller kända personer som okända. Varken människors utpräglade skvallerinstinkter, som gör att de vill ta del av andras privatliv, eller andra vårdslösheter i förhållande till andra kan läggas till grund för att avstå från att lagstifta om rätt till egen bild. (Jfr Å Lögdberg: Personlighetsrätt s 164 ff) Inte heller är tidningars överlevnad relevant argument. (Jfr cit från Jenkins v Dell Publishing Co, 251 f 2d s 447 [CA 3 1958], ovan s 26 f)

4.6.1.6 Skyddstidens längd

Beträffande skyddstidens längd har jag funnit att den tyska principen är väl motiverad. (Se vidare ovan 2.4.5) Förslaget innehåller alltså en rätt som varar intill tio år efter modellens dödsår. (H Hubmann i JZ 1957 s 528 har dock föreslagit 50 år efter döden) Efter döden övergår bildrätten på de närmast anhöriga. I USA tillämpas däremot normalt principen att en talan om personlighetsintrång inte kan föras efter döden (se vidare ovan 2.2.7) Men en sådan lösning ger inte ett tillfredsställande skydd för de anhöriga, i händelse av exempelvis våld och olyckor.

Ett skydd även efter döden överensstämmer också med den svenska immaterialrättstraditionen. (Jfr dock lagen om namn och bild i reklam som endast gäller under livstiden) Det upphovsrättsliga personlighetsskyddet är oskiljbart från det ekonomiska skyddet och var alltså intill 50 år efter det år uphovsmannen dog. Inte heller förbudet enligt varumärkeslagen mot utnyttjande av personbilder utan tillstånd är begränsat till livstiden. (Se SOU 1958:10 s 290) Motsvarande gäller mönsterskyddslagen. Detta, liksom de svenska brottsbalksbestämmelsernas reglering av förtal av avliden, talar för att ett skydd för

personbilder även bör kunna åberopas efter den avbildades fränfalle. (Jfr Å Lögdborg a a s 165 ff)

4.6.2 Slutord

Slutligen skall endast påpekas att samtliga erforderliga avgränsningar givetvis inte alltid låter sig göras, förutan avvägningar mellan intressen i det enskilda fallet. Detta har tidigare använts som ett argument mot lagstiftning om integritetsskydd över huvud taget. (Se exv SOU 1983:70 s 248 ff; H-G Axberger: Tryckfrihetens gränser s 239; F Sterzel i Om våra rättigheter II s 45) Argumentet är emellertid ohållbart beträffande personbilder. De flesta fall som rör oauktoriserad bildanvändning går tillräckligt väl att definiera. I övrigt rekommenderas att i den mån det anses föreligga ett klart och allmänt informationssintrese, samtidigt som en bild är av privat karaktär, det allmänna informationsintresset skall få överväga.

Tysk lagstiftning och praxis har visat att en speciell reglering av egenbildsrätten kan utformas och tillämpas utan större svårigheter. I sammanhanget bör även uppmärksammas att det här framlagda förslaget i stort endast speglar en önskan om kodifiering av den praxis som har utvecklats inom PO och PON, organ som visat sig klara en avvägning. Med en lagreglering skulle då den förorättade erhålla möjligheter till kompensation, rättelse och hinder mot upprepningar av en lagstridig företeelse. (Se 3, 4 o 6 §§ lagen om namn och bild i reklam) Därtill skulle förhoppningsvis respekten för en lagregel visa sig vara något större än för etiska koder, och en lagbestämmelse har den praktiska effekten att den ger en grund för förhandling om kompensation utanför domstolarna.

LITTERATURFÖRTECKNING

Åberopade svenska utredningar och propositioner m m

- SOU 1933:6 Betänkande av processlagsberedningen.
- SOU 1947:60 Förslag till tryckfrihetsförordning avgivet av 1944 års tryckfrihetssakunniga.
- SOU 1956:25 Upphovsmannarätt. Betänkande avgivet av Auktorrättskommittén.
- SOU 1958:10 Förslag till varumärkeslag. Betänkande av varumärkes- och firmautredningen.
- SOU 1967:28 Tryckfrihet och upphovsrätt. Offentlighetskommitténs slutbetänkande.
- SOU 1974:85 Fotografering och integritet. Betänkande av integritetsskyddskommittén.
- SOU 1974:100 Internationella överenskommelser och svensk rätt. Betänkande av utredningen om författningspublicering m m
- SOU 1975:49 Massmediegrundlag. Betänkande av massmedieutredningen.
- SQU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen. Betänkande av 1973 års fri och rättighetsutredning.
- SOU 1976:48 Reklam och integritet. Betänkande av integritetsskyddskommittén.
- SOU 1980:8 Privatlivets fred. Betänkande av integritetsskyddskommittén.
- SOU 1983:70 Värna yttrandefriheten. Förslag av yttrandefrihetsutredningen.
- Prop 1873:13 Med förslag till ändrad lydelse av § 1 mom 1, 3 och 9 Tryckfrihetsförordningen.
- Prop 1951:165 Godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
(SÖ 1952:35)
- Prop 1960:17 Med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m m.
- Prop 1962:10 Med förslag till brottsbalk.
- Prop 1964:87 Angående godkännande av tre tilläggsprotokoll.
(SÖ 1964:10, 1966:34)
- Prop 1970:57 Angående marknadsföringslag m m.

- Bökmark, J/Svensson, B Lagen om namn och bild i reklam, Åmål 1979.
- Cars, T/Danowsky, P Pressen inför rätta, Stockholm 1982.
- Chernoff, G/Sabrin, H Photography and the Law, New York 1977 (fifth ed)
- Endejan, J The Tort of Misappropriation of Name or Likeness under Wisconsin's New Privacy Law, Wisconsin Law Review 4/1978 s 1029 ff.
- Françon, A Letter from France, Copyright 1966 s 232 ff.
- , Des limitations que les droits de la personnalité apportent à la création littéraire et artistique, RIDA Avril 1971 s 148 ff.
- Freese, J/Gavatin, C/Rydén, N Privaltivets helgd. Tillåtet och otillåtet enligt datalagen, kreditupplysningslagen och inkassolagen, Uddevalla 1975.
- de Freitas, D Letter from Great Britain, Copyright 1972 s 184 ff.
- Godenhjelm, B Aspekter på personlighetsskyddet, JFFT 1974 s 411 ff.
- Groll, L/Berg, C A Ett fall för PO, Stockholm 1976.
- Grönqvist, H Pressetik och juridik. Festschrift till Hans Thornstedt, Stockholm 1983 s 249 ff
- Götz von Olenhusen, A Der Schutz gegen unerlaubte Bildveröffentlichung und seine Schranken, Film und Recht 4/1983 s 189 ff.
- Hadenius, S/Weibull, L Press radio tv, Stockholm 1970.
- Hautmann, W/Riedel, H Das neue Fotorecht, München 1972.
- Hellner, J Skadeståndsrätt, Stockholm 1985.
- Hubmann, H Das Persönlichkeitsrecht, Münster/Köln 1953.
- , Der zivilrechtliche Schutz der Persönlichkeit gegen Indiskretion, Juristen-Zeitung 1957 s 521 ff.
- , Urheber- und Verlagsrecht, München 1974.
- , Festschrift für... zum 70 Geburtstag. Beiträge zum Schutz der Persönlichkeit und ihrer schöpferischen Leistungen (ed H Forkel/A Kraft), Frankfurt am Main 1985.
- Karnovs Lovsamling 2, 1982, Köpenhamn 1983.
- Knoph, R Åndsretten, Oslo 1936.
- Kohl, H Die Freiheit des Bildjournalismus und Persönlichkeitsrecht des Beamten, Presserecht und Pressefreiheit. Festschrift für Martin Löffler zum 75 Geburtstag, München 1980 s 127 ff.
- Krüger, C Persönlichkeitsschutz und Werbung – Zugleich eine Besprechung der beiden BGH-Entscheidungen "White Christmas" und "Fussballtor", GRUR 1980 s 628 ff.
- Leinveber, G Grundfragen des Rechts an eigenen Bild, GRUR 1967 s 236 ff.
- Lundqvist, T Åberopanden och intyg i reklam, NIR 1979 s 264 ff.
- Lund, T Billedkunsten i retslig belysning, Köpenhamn 1944.
- Lännergren, B Inledningsanförande. Den Personliga Integriteten. Föredrag vid den XXe Nordiska studentjuriststämman i Lund 1977 s 9 ff.
- Lännergren, B/Widebäck, U Rätten att vara i fred. Massmedierna och privatlivet, Uddevalla 1981.

- Löffler, M/Ricker, R Handbuch des Presserechts, München 1978.
- Lögberg, Å Några ord om rätt till egen bild. Rättsvetenskapliga studier till minnet av Phillips Hult från juridiska fakulteten i Uppsala, Uppsala 1960 (= Scandinavian Studies in Law 1967 s 211 ff).
- , Om personlighetsrätt. Festschrift till Håkan Nial, Stockholm 1966 s 358
- , Personlighetsrätt, Stockholm 1972
- , Om personlighetsrätt – Right of Privacy. Den Personliga Integriteten. Föredrag vid den XXe nordiska studentjurist stämman i Lund 1977 s 15 ff (Cit: Den personliga integriteten)
- Mæland, H J Retten till eget bilde og fotografilovens § 15, Lov og Rett 4/1985 s 195 ff.
- McLuhan, M Understanding media, New York 1964.
- Nelson, A Filmmord. Reflektioner kring en dom av Norges Høyesterett, SvJT 1954 s 21 ff.
- Neumann-Duesburg, H Recht am eigenen Bild und Freiheit der Meinungs-äusserung. Festschrift für Ludwig Schnorr von Carolsfeldt zum 70 Geburtstag, 26 Januar 1973 (ed H Hubmann/H Hübner), Köln, Berlin, Bonn, München 1972.
- Nisser, C W/Sandström, P Yttrandefrihet i tryck och andra massmedier, Malmö 1973.
- PO/PON Årsberättelser 1982, 1983, 1984.
- Prosser, W L Privacy. 48, California Law Review 1960 s 383 ff.
- Radionämnden anser ... En översikt över nämndens beslut under tiden 1 januari 1971 – 30 juni 1976, Stockholm 1977
- , En översikt över nämndens beslut under år 1979, Uddevalla 1980
under år 1980, Uddevalla 1981.
under år 1981, Uddevalla 1982.
under år 1982, Göteborg 1983.
under år 1983, Göteborg 1984.
- Restatement of Torts (1938).
- Restatement of Torts (1976).
- Roos, O Kollektivt privatliv, JFFT 1974 s 261 ff.
- Sack, R Die eigenmächtige Werbung mit fremden Namen als Delikt, WRP 10/84 s 521 ff.
- Selmer, K S Bör vi få lovregler om personlighetens rettsvern? NIR 1955 s 1 ff.
- Schack, H Das Persönlichkeitsrecht der Urheber und ausübenden Künstler nach dem Tode, GRUR 1985 s 352 ff.
- Schmidt-Osten, H Der Bildschutz Verstorbener, Arch PR 1976 s 22 f.
- Spelregler för press, radio, tv, Stockholm 1982.
- Sterzel, F Pressen och den enskilde – några anteckningar om tryckfrihet och pressetik. Om våra rättigheter II, Borås 1983 s 27 ff.
- Strömberg, H/Melander, G Folkrätt, Malmö 1979.

- Strömholm, S *Le Droit Moral de l'Auteur*, Stockholm 1966.
- , *Right of Privacy and Rights of the Personality. A comparative survey*, Stockholm 1967. Working paper prepared for the Nordic Conference on privacy organized by the International Commission of Jurists, Sthlm, May 1967. (Cit: Right of Privacy)
- , *Integritetsskyddet. Ett försök till internationell lägesbestämning*, SvJT 1971 s 695 ff.
- Thompson, M D *Breach of Confidence and the Protection of Privacy in English Law*, Media Law and Practice April 1985 s 5 ff.
- Treese, J M *Commercial Exploitation of Names and Likeness and Personal Histories*, 5 *Patent Law Review* 1973 s 517 ff (= 51 *Texas Law Review* (1973) s 677 ff).
- Troller, A *Immaterialgüterrecht*, Band I, Basel-Frankfurt/Main 1983.
- The Younger Committee on Privacy: *Price of Privacy*, London 1971.
- Vängby, S *Opartiskhet och saklighet. En sammanställning av Radionämndens beslut den 1 juli 1967 – 31 december 1970*, Stockholm 1971
- Warren, S D/Brandies, L D *The Right of Privacy*, *Harvard Law Review* 1890 s 193 ff.
- Westin, A F *Privacy and Freedom*, New York 1967 (fifth ed)
- UNESCO: *The Right to Communicate: A Status Report. Reports and Papers on Mass Communication No 94*, 1974.
- Vinck, K *Satire, Parodie und Persönlichkeitsschutz*, *Arch PR* 1974 s 552.

CITERADE DOMSTOLS- AVGÖRANDEN

Amerikanska

Almind v Sea Beach Ry Co, 157 AD s 280, 141 NYS s 842	24
Annerino v Dell Publishing Co, 17 Ill App 2d s 205, 149 NED 2d s 761	27
Barber v Time, Inc, 338 Mo s 1199, SW 2 d s 291	25
Both v Curtis Publishing Comp, 15 AD 2d s 343, 223 NYS 2d s 747, 11 Ny 2d s 907, 182 NED 2d s 812, 228 NYS 2d s 468	23
Cher v Forum International Ltd, et al, 217 USPQ s 407	28
Eick v Perk Dog Food Co, 347 Ill App Ct s 293, 106 NE 2d s 742	21, 22
Foster-Milburn Co v Chinn, 134 Ky s 424, 120 SW s 364, 137 Ky s 834, 127 SW s 476	22
Gauthier v Pro Football, Inc 340 NYS s 254	23
Garella v Onassis, 487 F 2d s 986	13, 27, 28
Haelan Labs v Topps Chewing Gum, 202 F 2d s 866, ej prövn tillst 346 US s 816	22
Hogan v Barnes & Co, Inc, 114 USPQ s 314, 47 TMR s 1358	28
Hubbard v Journal Publishing Co, 69 NM s 473, 368 P 2d s 147	25
Jenkins v Dell Publishing Co 25 F 2 d s 447	26, 110
Kunz v Allen, 102 Kan s 883, 172 P s 532	22
Lahiri v Daily Mirror, 162 Misc s 776, 295 NYS s 382	23
Lane v Fo Woolworth Co, 171 Misc s 66, 11 NYS 2d s 199	24
Melvin v Reid, 297 Pac s 91, 112 Cal App 2 s 285	21, 24, 25, 28, 29
Munden v Harris, 153 Mo App s 652, 134 SW s 1076	22
Pagan v New York Herald Tribune, 32 AD 2d 341, 301 NYS 2d s 120, NY 2d s 941	24
Paulsen v Personlity Posters, Inc, 59 Misc 2d s 788, 340 NYS 2d s 144, modifierad 42 AD 2d s 544, 345 NYS 2d s 17	25
Pavesich v New England Life Insurance Co, 122 Ca s 190, 50 SE s 68	21, 22
Price v Hal Roach Studios, Inc, 400 F Supp s 836	28
Riddle v MacFadden, 101 NY s 606, 201 NY s 215	23, 24
Robertson v Rochester Folding Box Co, 171 NY s 538, NE s 442	22
Sidis v F-R Publishing Co, 113 F 2d s 806, ej prövn tillst 61 S Ct 393 ..	26, 29
Silverman v United States, 365 US s 505	21
Sutton v Hearst Corp, 277 AD s 155	27
Sweenek v Pathe News, Inc, 16 F supp s 746	27

Time, Inc v Hill, 385 US s 374	24, 26, 27, 29
Times Co v Sullivan, 376 US s 130	29
Varnish v Best Medium Publishing Co, 405 F 2d s 608, ej prövn tillst 349 US s 987	27
Zacchini v Scripps Howard Broadcasting Co, 433 US s 562	22

Engelska

Bernstein of Leigh (Baron) v Skyview & Gerald Ltd, [1978] QB s 479	31
Corelli v Wall, 22 LTR s 532	31
Jagger v X, Times L Rep 27, 28 030.7 1966	30
Lady Anne Tennant v Associated Newspapers Group Ltd, [1978] FSR s 298	32
Lyngstad v Anabas Products Ltd, (1977) FSR s 62	33
Moore v News of the World Ltd and another, [1972] All ER s 915 ...	32
Pollard v Photographic Co, 40 Ch D s 345	31
Prince Albert v Strange, [1849] 1 Mac & C s 25	31
Pryce & Sons Ltd v Pioneer Press Ltd, 42 LTR s 29	30
Tulley v Fry and Sons Ltd, [1930] 1 KB s 467, AC 1931 s 333	30, 31
Youssopoff v MGM Pictures Ltd, 50 LTR s 581	32
Williams v Settle, [1960] 1 WLR s 1072	31
Woodward v Hutchins, [1977] 2 All ER s 751	31

Tyska

RG 28.11 1899, RGZ 45 s 170–"Bismarck"	7, 34
RG 28.10 1910, RGZ 74 s 308–"Graf Zeppelin"	37, 38
BVerfG 24.2 1971, BVerfGE 30 s 173–"Mephisto"	39
BVerfG 5.6 1973, Arch PR 1973 s 423, FuR 1973 s 349, NJW 1973 s 1226, JZ 1973 s 509, UFITA Bd 69 s 301–"Lebach"	34, 37 38, 39
BGH 25.5 1954, BGHZ 13 s 334, GRUR 1955 s 197, NJW 1954 s 1404, UFITA Bd 18 s 370–"Leserbriefe"	34
BGH 8.5 1956, BGHZ 20 s 345, BB 1956 s 609–"Paul Dahlke"	37, 38
BGH 2.4 1957, BGHZ 24 s 72–"Krankenpapiere"	34
BGH 10.5 1957, BGHZ 24 s 52, UFITA Bd 25 s 337 – "Sherlock Holmes"	39
BGH 10.5 1957, BGHZ 24 s 200, GRUR 1957 s 494, BB 1957 s 727, JZ 1957 s 751–"Spätheimkehrer"	36, 37

BGH 14.2 1958, BGHZ 26 s 349, GRUR 1958 s 408, NJW 1958 s 827, JZ 1958 s 571 – "Herrenreiter"	36, 40
BGH 17.11 1960, GRUR 1961 s 138, UFITA Bd 34 s 86, BB 1961 s 9, WRP 1961 s 92 – "Schölermann"	36, 38
BGH 10.11 1961, GRUR 1962 s 211, BB 1972 s 158, FuR 4/1962 s 18 – "Hochzeitsbild"	36, 37
BGH 5.1 1962, GRUR 1962 s 324, UFITA Bd 37 s 120 – "Doppel-mörder"	40
BGH 8.12 1964, NJW 1965 s 685 – "Soraya"	39
BGH 15.1 1965, GRUR 1965 s 495, NJW 1965 s 1374, JZ 1965 s 362, BB 1965 s 522 – "Wie uns die anderen sehen"	40
BGH 9.6 1965, GRUR 1966 s 102, BB 1965 s 1121, NJW 1965 s 2148 – "Spielgefährtin"	36, 37f
BGH 16.9 1966, GRUR 1967 s 205, BB 1966 s 1251, JZ 1967 s 317, NJW 1966 s 2352, UFITA Bd 50A s 255 – "Vor unserer eigenen Tür"	38
BGH 20.2 1968, BGHZ 49 s 288, GRUR 1968 s 652, BB 1968 s 397, JZ 1968 s 335, NJW 1968 s 1091, UFITA Bd 55 s 293 – "Liga-spieler"	37, 38
BGH 20.3 1968, BGHZ 50 s 133, GRUR 1968 s 552, NJW 1968 s 1645 – "Mephisto"	39
BGH 26.1 1971, GRUR 1972 s 97, Arch PR 1971 s 76, NJW 1971, s 968, UFITA Bd 60 s 292 – "Pariser Liebestropfen"	36
BGH 12.8 1975, NJW 1975 s 2075 – "Demonstrationszug"	36
BGH 22.6 1976, NJW 1976 s 1890 – "Schmerzensgeldanspruch"	39
BGH 26.6 1979, GRUR 1979 s 273, Arch PR 1979 s 345, FuR 1979 s 501 – "Fussballtor"	35, 36
BGH 27.11 1979, GRUR 1980 s 259, NJW 1980 s 994, JZ 1980 s 231, Arch PR 1980 s 35 – "Wahlkampf Illustrierte"	39
BGH 22.1 1985, GRUR 1985 s 398 – "Nacktbild"	37
OLG Nürnberg 27.9 1956, UFITA Bd 25 s 234 – Betriebsangehöriger als Fotomodell	37
OLG München 16.12 1962, Schulze OLGZ 58 – "Willy Brandt"	38
OLG Koblenz 5.10 1972, GRUR 1973 s 42, Arch PR 1972 s 328, FuR 1972 s 425, NJW 1973 s 251, UFITA Bd 69 s 30 – "Lebach"	34
OLG Karlsruhe 27.11 1981, 10 W 72/81 – "Karikatur"	35
KG 18.1 1928, JW 1928 s 363 – "Kaiser Wilhelm II"	37
KG Berlin 19.2 1952, Schulze KGZ 4 – "Europa Boxmeister"	38
LG München 9.9 1973, FuR 1983 s 561 – "Totenmaske"	35

Schweiziska

OG Zurich 12.1 1923, BI für Zürerische Rspr NF Bd 23 (1924) s 33 – "Graf Zeppelin"	41
---	----

Franska

Cass 24.2 1971, D 1971 s 124	45
Cass 5.5 1976, JCP 1976, IV Nr 210	44
Paris 15.7 1910, D d'A 1911 s 81	43, 44
Paris 16.3 1955, D 1955 s 295	47
Paris 24.10 1955, Gaz Pal 1957, I s 252	45
Paris 13.3 1965, JCP 1965, II nr 14223	46
Paris 1.12 1965, JCP 1966 II Nr 14711	44
Paris 17.3 1966, D 1966 s 749	45, 47
Paris 27.2 1967, D 1967 s 450	46
Paris 15.5 1970, D 1970 s 466	47
Paris 23.5 1970, Gaz Pal 1970, 2 s 64	43
Paris 13.2 1971, Gaz Pal 1971, 2 s 407, D 1971 s 120	47
Paris 15.1 1972, Gaz Pal 1972, J 1972 s 302	45
Reims 20.1 1972, Gaz Pal 1972, 2 s 508, D 1972 s 200	44
Paris 22.11 1974, JPC 1975, IV Nr 280	44
Paris 14.5 1975, RIDA LXXXVI s 131	44
~	
Trib Seine 10.2 1905, Clunet 1905 s 663	43, 44
Trib Seine 24.3 1937, Gaz Pal 1937, 2, s 154	43
Trib com Seine 11.5 1939, Gaz Pal 1939 2 s 243	43
Trib civ St Briec 27.10 1942, Gaz Pal 1943, 1 s 17	48
Trib gr inst Seine 9.10 1963, Gaz Pal 1964, 1 s 73	48
Trib gr inst Seine 1.4 1965, JCP 1965, II Nr 14572	45
Trib gr inst Seine 4.11 1965, D 1967 s 274	44
Trib gr inst Seine 24.11 1965, JCP 1966, II Nr 14521, Gaz Pal, 1 s 371	46
Trib gr inst Seine 18.3 1966, Gaz Pal, 1 s 301, D 1966 s 566	44
Trib gr inst Paris 17.3 1970, RIDA LXVII s 182	44
Trib gr inst Paris 4.4 1970, JCP 1970, II Nr 16328	43, 47
Trib gr inst Paris 18.3 1971, D 1971 s 447, JCP 1971, II Nr 16875, Gaz Pal 1972, 1 s 59	46
Trib gr inst 27.2 1974, D 1974 J s 530	44, 46
Trib gr inst Paris 22 o 26.12 1975, JCP 1975, II Nr 18410	43
Trib gr inst Lyon 8.12 1976, JCP 1976, II Nr 18900	44, 46

Danska

U 1965 s 126 (H)	50
U 1974 s 775 (H)	49
U 1969 s 233 (ØL)	51
U 1974 s 952 (ØL)	50
U 1975 s 1008 (ØL)	50
U 1981 s 364 (ØL)	49
U 1982 s 244 (ØL)	49
U 1982 s 490 (ØL)	49

Finska

HD 1940 I s 10	52
HD 1943 nr 269/137 V.D.	52
HD 1972 II s 6, NIR 1973 s 248	52
HD 1975 II s 37	52f, 72
HD 1980 II s 99	54
HD 1980 II s 123	54
HD 1982 II s 36	54

Norska

Høyesterett, Rt 1952 s 1217	57, 58
Høyesterett, Rt 1983 s 637, NIR 1985 s 436	57, 58
Onsøy herredsrett, NIR 1966, s 241	59
Oslo byrett 28.9 1973 (opubl.)	58
Oslo byrett, NIR 1983 s 309	58
Hortens herredsrett, RtG 1983 s 822	58f

Svenska

NJA 1961 s 715	62
NJA 1966 s 565	63, 110
NJA 1970 s 344	97
NJA 1975 s 589	62, 71, 95
NJA 1976 s 282, NIR 1976 s 355 och 1977 s 112	66, 69, 70 71, 95
Svea HovR, DT 242/1968	69f
Svea HovR, DT 2:40/1975	70
Svea HovR, DT 34/1977	66, 72

Svea HovR, DT 2:16/ 1978	77, 79
Svea HovR, DT 2:40/ 1981	77, 79
Sthlms RR 16.1 1968, NIR 1970 s 209	52, 71f
Sthlms RR DB 9/1970	73
Sthlms RR DB 21/1970	73, 75
Sthlms TR DB 12/1971	63
Sthlms TR DT 4/1972	73
Sthlms TR DB 7/1972	73
Eskilstuna TR DT 482/1973	73
Sthlms TR DB 36 1974	73
Sthlms TR DT 85/1974	70
Sthlms TR DB 10/1976	74f
Sthlms TR DT 77//1979	75, 77, 79
Sthlms TR DT 18//1979	77, 79
Göteborgs TR, T 582/1984	69
MD 1974:23 – ”Helgextra”	71
MD 1975:22 – ”Damernas Värld”	71
MD 1976:5 – ”Scientologikyrkan”	108

VISSA FÖRKORTNINGAR

All ER	All England Law Reports
Arch PR	Archiv für Presserechtliche Entscheidungen
BB	Der Betriebs-Berater
BGB	Bundesgesetzbuch
BGBI	Bundesgesetzblatt
BGH	Bundesgerichtshof
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen
BVerfG	Bundesverfassungsgericht
BVerfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichtshofes
CA	Court of Appeal
CA plus nr	United States Courts of Appeals
Cass	Cour de Cassation
ChD	Chancery Division
Cmnd	Command Papers
D	Receuil Dalloz Jurisprudence
DC	United States District Court
D d'A	Le Droit d'Auteur
Dir	Direktiv
DsJu	Departementsserien, justitiedepartementet
DsU	Departementsserien, utbildningsdepartementet
F	Federal reporter
F Supp	Federal Supplement
FLR	Fleet Street Reports
FuR	Film und Recht
Gaz Pal	La Gazette du Palais
GRUR	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
H	Højesteret
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JCP	Juris Classeur Périodique
JFFT	Tidskrift utgiven av Juridska Föreningen i Finland
JZ	Juristen-Zeitung
KB	Law Reports, King's Bench
KG	Kammergericht (Berlin)
Ky	Kentucky
Law rev	Law Review
LG	Landesgericht
LTR	Law Times Reports
LQR	Law Quaterly Review
MD	Marknadsdomstolen
NIR	Nordiskt Immaterialt Rättssktd

NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd I
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
Nt	Norsk Retstidende
NY	New York Court of Appeals Reports
NYS	New York State Reporter, New York Supplement
NYS 2d	New York Supplement Reprints, Second Series
OLG	Oberlandesgericht
P	Pacific Reporter
Prop	Proposition
PO	Allmänhetens Pressombudsman
PON	Pressens Opinionsnämnd
RG	Reichsgericht
RGZ	Reichsgerichtsentscheidungen in Zivilsachen
RIDA	Revue Internationale du Droit d'Auteur
RR	Rådhusrätt
RtG	Rettens Gang
Schulze	Schulze Rechtssprechung
S Ct	United States Supreme Court
SDNY	United States District Court, Southern District of New York
SE	Southeastern Reporter
SFS	Svensk Författningssamling
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelse med främmande mak
TfR	Tidskrift for Rettsvitenskap
T Law Rep	Times Law Reporter
TMR	The Trademark Reporter
TR	Tingsrätt
Trib gr inst	Tribunale de grande instance
UFITA	Archiv für Urheber-, Film- und Theaterrecht
US	United States Supreme Court Reports
USPO	United States Patent Quaterly
WLR	Weekly Law Reports
WRP	Wettbewerb in Recht und Praxis
ØL	Østre landsret

ABSTRACT

Author: Marianne E Levin

Title: Rätt till egen bild – om oauktoriserad personbildsanvändning i massmedier (Right to one's own likeness – the unauthorized use of likeness in mass media)

Institution: Institutet för Immaterialrätt och marknadsrätt vid Stockholms universitet (The Institute for Intellectual Property and Market Law at the University of Stockholm)

Printed in: Stockholm 1986

Type of document: Monoprahy

Pages: 126

ISBN: 91-7598-055-x

The study is confined to a comparison on the right to privacy concerning the unauthorised use of a person's likeness in the USA, the UK, West Germany, Switzerland, France, Denmark, Finland, Norway, and Sweden. The author shows that in many Western countries the publication of a person's likeness is not legal without consent. This is for instance the basic rule in France, Norway, and West Germany, and with certain restrictions also in the USA, Switzerland, Denmark, and Finland. In Sweden such a use is only forbidden in connection with marketing practices.

The author proposes an extension of the law in Sweden in order to prohibit the unauthorized use of personal likeness to encompass all uses in commercial media and television, where it publication of a picture is not of immediate public interest. The existing remedies – only concerning the press: a possible statement from the Swedish Press Council or the Press Ombudsman – does not seem to restrict media from abusing privacy in an often damaging way. And according to the present law no economic compensation for the persons injured is available.

